

Arvottaminen

rakennusperinnön hoidossa

DIPLOMITYÖ

Miina Tolonen

Oulun yliopisto
Teknillinen tiedekunta
Arkkitehtuurin yksikkö

17.5.2018

Arvottaminen

rakennusperinnön hoidossa

DIPLOMITYÖ

Miina Tolonen

Oulun yliopisto
Teknillinen tiedekunta
Arkkitehtuurin yksikkö

17.5.2018

Diplomityö
Oulun yliopisto
Teknillinen tiedekunta
Arkkitehtuurin yksikkö
Työn nimi: Arvottaminen rakennusperinnön hoidossa
Tekijä: Miina Tolonen
Pääohjaaja: professori Anna-Maija Ylimaula
Ohjaaja: tuntiopettaja Helena Hirviniemi
Sivumäärä: 107 s.
Toukokuu 2018

TIIVISTELMÄ

Diplomityössä tutkitaan arvottamista rakennusperinnön hoidossa. Rakennusperinnön hoito on prosessi, jonka tavoitteena on kohteen arvojen säilyttäminen. Arvot ja arvottaminen ovat sidoksissa aikaan ja kulttuuriin. Suomen rakennusperinnön hoito on jatkumoa eurooppalaiselle rakennusperinnön vaalimiselle. Muutokset restaurointiperiaatteissa ja suhtautumisessa rakennuskannan säilyttämiseen ovat heijastumia siitä, miten rakennusperintöä on arvotettu.

Rakennusperinnön hoidon varhaisia esimerkkejä löytyy varhaiskeskiajan Roomasta. Antiikin monumenttien korjaaminen liitti korjaajan antiikin sivistykseen. Renessanssin aikaan rakennusperinnön absoluuttisesta taidearvosta tuli antiikin ihailun myötä tietoisesti suojeltava arvo. Länsimaisen restaurointi- ja suojelukäsityksen synty on yhteydessä 1700-luvulla kehittyneeseen historiatietoisuuteen. Valistuksen aikana rakennusperintöä tarkasteltiin todisteena kulttuurien kehityskuluista. Romantiikan aikaan heräsi kiinnostus keskiaikaisen rakennusperinnön vaalimiseen, minkä myötä kehittyi erilaisia restaurointisuuntauksia.

1900-luvulla rakennusperinnön hoitoa suunniteltiin kansainvälisten sopimusten avulla sotien tuhojen seurauksena. Toisaalta modernistisilla kehitysteorioilla perusteltiin rakennusperinnön purkamista uuden tieltä. Suomessa rakennusperinnön hoidon kehitys seurailee Ruotsin kehitystä. Nykyään velvoite rakennusperinnön arvojen vaalimisesta on kirjattu Suomen lainsäädäntöön monella tasolla. Rakennusperintöä suojellaan pääasiassa kaavoituksella sekä suojelulaeilla ja -asetuksilla.

Rakennusperinnön hoidon prosessia ja arvottamisen roolia tarkastellaan työssä kehitetyn prosessikaavion avulla. Prosessi koostuu neljästä vaiheesta:

1. Tahto: tavoitteiden ja lähtötietojen määrittely
2. Tutkimus: kohteen historian ja nykytilan tutkimus ja analysointi
3. Arvottaminen: arvottamiskriteerien määrittely ja kohteen arvottaminen
4. Toimenpiteet: toimenpiteiden määrittely, toteutus ja arviointi

Prosessikaaviota soveltumista erityyppisiin hankkeisiin tutkitaan seuraavien tapausten kuvaamisen ja arvioinnin avulla:

- Oulun ruutukaavakeskustan modernin rakennuskannan inventointi 2015–2016
- Kajaanin rauniolinna – asiakasturvallisuus ja käytettävyys 2016
- Louhisaaren kartanon kaakkoisen sivurakennuksen vesikattorakenteiden restaurointisuunnitelma 2017–2018.

Asiasanat: arvot, arvottaminen, entistäminen, konservointi, rakennusperintö, rakennussuojelu

Diploma thesis
University of Oulu
Faculty of Technology
Oulu School of Architecture
Title: Value assessment in the preservation of built heritage
Author: Miina Tolonen
Supervisor: Professor Anna-Maija Ylimaala
Instructor: Assistant teacher Helena Hirviniemi
Pages: 107 p.
May 2018

ABSTRACT

The diploma thesis addresses the assessment of values in the preservation of built heritage. The preservation of built heritage is a process. The main objective of the process has to be the preservation of the values related to the object. Values are relative, changeable and bound to each time and culture. Changes in restoration principles reflect changes in the perception of built heritage and its values.

Some of the earliest examples of preservation of built heritage can be found in Rome in the Early Middle Ages. Ancient monuments were preserved in order to associate the preserver to the Antiquities. During Renaissance, the concept of art value became the key factor behind monument preservation. The modern, western approach to the preservation of built heritage evolved along with the modern society in the eighteenth century. In the Age of Enlightenment built heritage was seen as evidence of the natural development of cultures. During the nineteenth century different restoration and conservation movements emerged particularly from the need and will to preserve Gothic built heritage.

The preservation of built heritage in the twentieth century was defined by international agreements, since much of the European built heritage had been destroyed during wars. In addition, modernistic ideology of inevitable progress was used to justify the demolition of historic buildings. The historical development of preservation of the built heritage in Finland is parallel to that of Sweden. The current Finnish legislation obligates to preserve the values of built heritage on many levels. In Finland, buildings can be protected by means of urban planning and laws.

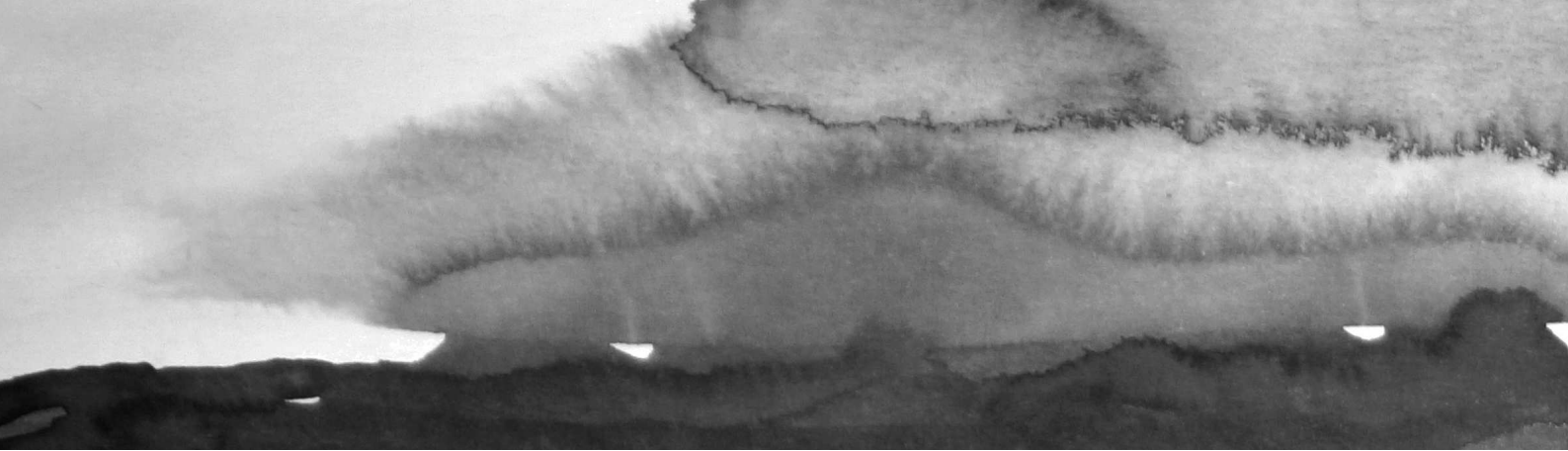
The preservation of built heritage and the role of value assessment in it are examined with a process flowchart. The process consists of four phases:

1. Will: defining the objective of the process
2. Research: a history research and documentation of the object, analysing the data
3. Value assessment: defining the criteria for assessment, assessing the values of the object
4. Measures: defining, implementing and assessing measures

The process flowchart was used to describe and evaluate the following case studies:

- Inventory of the modern architecture in the centre of Oulu 2015–2016
- Kajaani castle ruins – user safety and functionality 2016
- Restoration plan for the roof structures of the south-eastern side building of Louhisaari manor 2017–2018

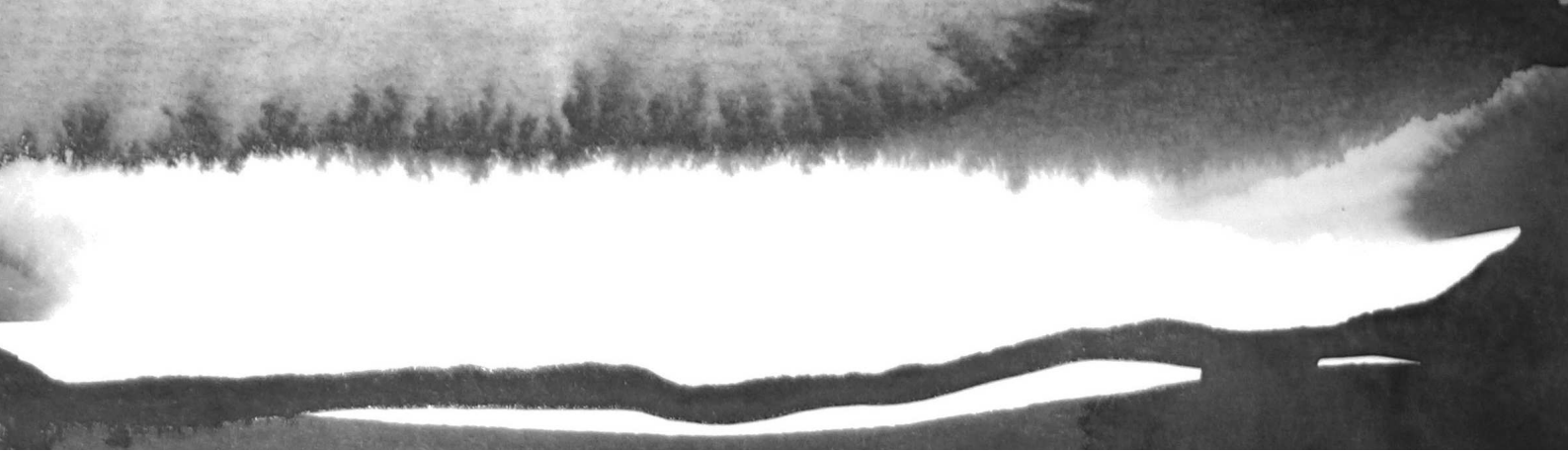
Key words: building heritage, building preservation, conservation, restoration (reconstruction), valuation, values (cultural objects)

”Mitähän mekin tarvittiin,
mikä oli arvokasta?
Nyt kun taivas niskaamme tippui,
sen saattaa kunnolla käsittää vasta...”

YUP,
”Mikään ei voi mennä vikaan”,
Lauluja metsästä,
Universal Music Oy, Helsinki, 2001.

SISÄLTÖ

1. Johdanto	1
2. Käsitteet	3
2.1 Rakennusperinnön hoidon käsitteitä	3
2.2 Arvottamisen käsitteitä	9
3. Rakennusperinnön hoidon kehityskulkuja Euroopassa	14
3.1 Antiikista 1700-luvun valistuksen aikaan	15
3.2 1800-luku: romantiikan aika	17
3.3 1900-luku: modernismia ja kansainvälisiä sopimuksia	25
3.4 Rakennusperinnön hoidon kehitys Suomessa	36
3.5 Suomen nykyinen rakennusperintöä koskeva lainsäädäntö	52
4. Arvottaminen rakennusperinnön hoidossa - prosessin kuvaus	59
4.1. Vaihe 1: Tahto	62
4.2. Vaihe 2: Tutkimus	63
4.3. Vaihe 3: Arvottaminen	65
4.4. Vaihe 4: Toimenpiteet	68
5. Tutkimustapaukset	69
5.1 Oulun ruutukaavakeskustan modernin rakennuskannan inventointi	71
5.2 Kajaanin rauniolinna – asiakasturvallisuus ja käytettävyys	81
5.3 Louhisaaren kartanon kaakkoisen sivurakennuksen vesikattorakenteiden restaurointisuunnitelma	87
5.4 Huomioita tapaustutkimuksista	97
6. Virheistä	99
Lähteet ja kirjallisuus	103

1. JOHDANTO

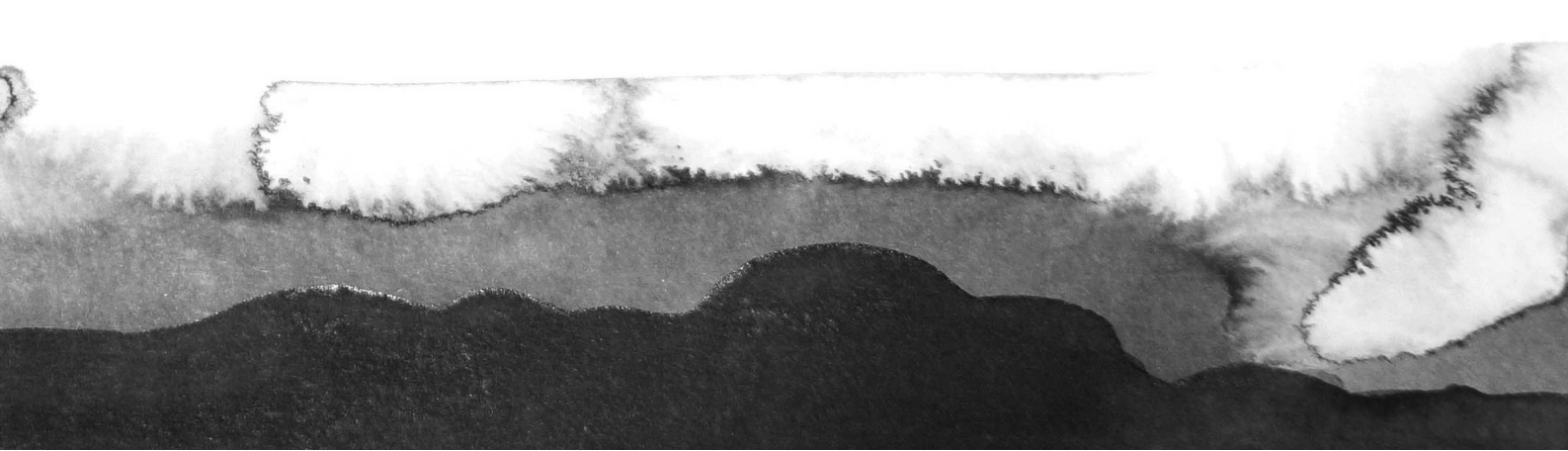
Diplomityössä käsitellään arvottamista osana rakennusperinnön hoidon prosessia. Arvot ja arvostukset ovat sidoksissa aikaan ja kulttuuriin, ja arvojen liittäminen rakennusperintöön on vähintäänkin kaksitahoinen kysymys.

Aiheeseen pureutuminen aloitetaan määrittelemällä työn kannalta olennaisimmat käsitteet. Jo tässä vaiheessa aiheen laajuus käy ilmeiseksi. Rakennusperintö on toisaalta osa koko ihmiskunnan yhteistä kulttuuriperintöä, toisaalta siihen liitetty arvot voivat olla hyvin henkilökohtaisia. Osana rakennusperinnön hoitoa arvottamisella on myös juridinen merkitys; mitä tärkeämmäksi kohde katsotaan tietylle kulttuurille, sitä tärkeämmäksi nousee kohteen objektiivinen arvottaminen.

Rakennusperinnön arvottamisen näkökulmia kartoitetaan tarkastelemalla rakennusperinnön hoidon kehitystä Euroopassa ja Suomessa: miten vanhaan rakennuskantaan on suhtauduttu eri aikoina? Onko sitä säilytetty, vai ei, ja miksi? Samalla puidaan rakennusperinnön hoitoon liittyviä kansainvälisiä sopimuksia ja julistuksia, jotka ovat syntyneet kollektiivisesta tahdosta kulttuuriperinnön tietoiseen vaalimiseen. Lisäksi tutkitaan, miten Suomen nykyinen lainsäädäntö ohjaa rakennusperinnön hoitoa ja arvottamista.

Rakennusperinnön hoito on prosessi – siis yhteen liittyvien toimintojen sarja. Tuon prosessin perimmäisenä tavoitteena on oltava kohteen arvojen säilyttäminen. Rakennusperinnön hoidon prosessia tarkastellaan työssä kehitetyn prosessikaavion avulla. Prosessin eri vaiheita ja arvottamisen merkitystä niissä kuvataan ensin yleisellä tasolla.

Kaavion soveltumista erityyppisiin rakennusperinnön hoidon hankkeisiin tutkitaan kolmen tapaustutkimuksen avulla, joiden yhteydessä myös kiinnostus tämän työn aiheeseen heräsi. Prosessikaaviota sovelletaan tapausten kuvaamiseen ja arvioimiseen.

Ensimmäinen tutkimuksessa käytetty tapaus on Oulun ruutukaavakeskustan modernin rakennuskannan inventointi 2015–2016. Työn tarkoitus kaupunkisuunnittelun taustaselvityksenä oli tunnistaa alueen arvokas moderni rakennusperintö ja välittää tietoa siitä. Työssä myös annettiin modernin rakennuskannan arvojen säilyttämiseen pohjaavia suosituksia alueen jatkosuunnittelua varten.

Toinen tutkimustapaus on Kajaanin rauniolinnan asiakasturvallisuuden ja käytettävyyden parantamisen suunnittelu. Työ toteutettiin kesällä 2016 Metsähallituksen Pohjanmaan Luontopalveluiden toimesta, jonka hoidettavaksi Kajaanin linna siirtyi vuonna 2014 Museoviraston hallinnasta. Työssä keskityttiin konkreettisella tasolla muun muassa kaiteiden, kalustukseen ja esteettömyyteen liittyvien tekijöiden alustavaan suunnitteluun. Raporttia oli tarkoitus käyttää materiaalina esimerkiksi hankehakemuksissa.

Kolmas esimerkki oli Louhisaaren kartanon kaakkoisen sivurakennuksen vesikattorakenteiden restaurointisuunnitelma 2017–2018. Suunnitelma laadittiin opiskelijaryhmän kesken kurssilla, jonka järjestämisestä vastasivat Senaatti-kiinteistöt, Museovirasto ja Aalto-yliopisto. Kurssin järjestämisen taustalla oli 2017 valmistunut vaiherikas luoteisen sivurakennuksen vesikaton restaurointi. Tuon hankkeen aikana ilmeni tarve asiantuntijuuden lisäämiselle perinteisiä puisia vesikattorakenteita ja niiden restaurointia koskien. Kaakkoisen sivurakennuksen restaurointisuunnitelman pohjatyönä tutkittiin muun muassa kohteen ja verrokkikohteiden kattorakenteita, historiaa ja vaurioitumismekanismeja.

2. KÄSITTEET

2.1 Rakennusperinnön hoidon käsitteitä

KULTTUURIPERINTÖ

Kulttuuriperinnöllä tarkoitetaan tietoista kulttuuri- ja perinnetuotteiden arvottamisen ja tuotteistamisen prosessia. Kulttuuriperinnön päämääränä on usein erilaisten yhteisöllisten identiteettien määrittelemine. Toiminta voi konkretisoitua säilyttämisenä, löytämisenä ja revitalisaationa. Vaikka kulttuuriperinnön usein ajatellaan olevan olemassa ennen sen identifiointia, kulttuuriperintö syntyy vasta, kun se sellaiseksi määritellään.¹

Kulttuuriperinnön käsitteellä voidaan viitata Unescon yleissopimukseen maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön sekä aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisesta. Kulttuuriperintönä on nähty myös muut kansallista tai kansainvälistä merkitystä tuottavat kulttuurin jäljet, kuten museoiden ja arkistojen kokoelmat, luontokohteet tai rakennetut ympäristöt. Ihmisten arjessa kulttuuriperintönä on tarkasteltu tapoja juhlaa, syödä ja niin edelleen. Kulttuuriperintö-käsite nousee usein esille, kun merkittäväksi ymmärretty kohde tai ilmiö on uhattuna.² Kulttuuriperinnön tuhoutumisen katsotaan haavoittavan sitä ihmisryhmää, jonka perintöä se on. Kulttuuriperintö määrittelee kansaa ja kansa määrittelee kulttuuriperintönsä.³

Kulttuuriperinnön ajatus nousee länsimaisesta romanttisesta nationalismista ja sitä seuranneista etnonationalistisista ideologioista. Kriittisessä kulttuuriperintötutkimuksessa (critical heritage studies) kulttuuri on nähty pääasiassa taloudellisena ja poliittisena resurssina. Käsitteen on nähty edustavan konsensus-näkökulmaa esimerkiksi historian ja etnisyyden kysymyksissä, mikä jättää vain vähän tilaa erilaisten konfliktien ja sosiaalisten erojen tarkastelulle. Kulttuuriperintöä voidaan käyttää myös analyyttisenä välineenä, jonka avulla voidaan tarkastella kulttuurin hyödyntämistä ja arvottamista monitahoisina ilmiöinä, joissa ruohonjuuritason toiminta, poliittiset intressit ja tieteelliset diskurssit limittyvät toisiinsa.⁴

Suomen perustuslain (1999/731 § 20) mukaan vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille.⁵

---

1 Tieteen termipankki, *Folkloristiikka : kulttuuriperintö*, [verkkodokumentti], [viitattu 28.04.2018], saatavissa: <http://www.tieteentermipankki.fi/wiki/Folkloristiikka:kulttuuriperintö>.

2 Ibid.

3 Visa Immonen, *Tutkimuksen ja ballinnon ristiaallokossa. Muinaistieteellinen toimikunta 2/1917-1972*, Museoviraston julkaisu 3, Museovirasto, Helsinki, 2016, s. 9.

4 Tieteen termipankki, loc.cit.

5 Suomen perustuslaki 1999/731 § 20, annettu Helsingissä 11.6.1999, [viitattu 9.5.2018], saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>.

KULTTUURIYMPÄRISTÖ

Kulttuuriympäristö on muotoutunut ihmisen ja luonnon vuorovaikutuksessa. Kulttuuriympäristö koostuu kulttuurimaisemasta, rakennetusta kulttuuriperinnöstä ja arkeologisesta kulttuuriperinnöstä, muinaisjäännöksistä. Kulttuuriympäristö heijastaa alueen arvoja ja kertoo paikkakunnan historiasta ja kehitymisestä. Liikkuminen, asutus, elinkeinojen kehittyminen ja historialliset tapahtumat ovat kaikki jättäneet jälkensä ympäristöömme, ja kulttuuriympäristöä ovat niin arkinen ympäristö kuin tunnetut ja suojellut kohteet. Kulttuuriympäristö muokkautuu ja varastoi tietoa ihmisen toimista jatkuvasti.⁶

RAKENNUSPERINTÖ

Rakennusperintö eli rakennettu kulttuuriympäristö on osa kulttuuriympäristöä. Rakennusperinnöllä tarkoitetaan ihmisen tekemiä rakennuksia, rakennettuja alueita ja rakenteita, kuten siltoja ja teitä. Rakennusten ulko- ja sisätilojen rinnalla siihen liittyvät myös yhdyskuntarakenne, puistot ja puutarhat. Rakennettua kulttuuriperintöä ovat yksittäisten rakennusten ohella suuremmat kokonaisuudet, kuten kylät ja teollisuusympäristöt.⁷

Rakennettu ympäristö on 80% Suomen kansallisvarallisuudesta. Valtaosa Suomen rakennetusta ympäristöstä on rakennettu 1900-luvun jälkipuolella, jolloin maa kaupungistui ja rakennettiin koulutuksen, terveydenhuollon, asumisen, työnteon ja vapaa-ajan ympäristöjä. Vuonna 2015 Suomen rakennuskannan kokonaiskerrosalasta noin 90 % oli rakennettu 1940-luvulla tai sen jälkeen.⁸

Rakennusperinnön käsitettä käytetään pääsääntöisesti synonyyminä rakennetulle kulttuuriympäristölle, niin myös tämän työn yhteydessä. Joskus rakennusperinnöllä tarkoitetaan erityisesti vanhoja rakennuksia. Nuoremman rakennuskannan inventoinnit, korjaaminen ja rakennusperinnöksi muuttaminen ovat kuitenkin ajankohtaisia sekä yleisesti että erityisesti esimerkkinä käytetyn Oulun ruutukaavakeskustan modernin inventoinnin kannalta. Rakennusperinnön käsitettä käytetään siis sen laajemmassa merkityksessä vieläpä niin, että siihen sisällytetään kiinteäksi muinaisjäännökseksi⁹ luokiteltu Kajaanin rauniolinna. Linna kuuluu selkeästi myös arkeologisen kulttuuriperinnön piiriin. Rauniolinna on kuitenkin historiallisen ajan rakennusperintökohde ja sitä käsitellään tässä ensisijaisesti sellaisena. Tämän tutkimuksen aihepiiri kohdentuu siis rakennettuun kulttuuriperintöön eikä kulttuuriympäristöjen koko kirjoon.¹⁰

6 Oulun kaupunkisuunnittelu, *Oulun kulttuuriympäristöohjelma*, sarja A205, Oulu, 2013, s.7; Ympäristöministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö ja Museovirasto, *Kulttuuriympäristömme*, [verkkosivu], julkaistu 8.12.2015, päivitetty 6.10.2017, [viitattu 14.2.2018], saatavissa: http://www.kulttuuriymparistomme.fi/fi-FI/Tutki_ja_tutustu/Kulttuuriymparistomme.

7 Aura Kivilaakso, *Rakennusperintö suojelun kohteena*, [verkkodokumentti], Suomen rakennustaiteen museo, [viitattu 14.2.2018], saatavissa: <http://www.mfa.fi/files/mfa/Rakennussuojelu/Rakennussuojelu.pdf>; Oulun kaupunkisuunnittelu, *Oulun kulttuuriympäristöohjelma*, op. cit., s. 8.

8 *Rakennetun omaisuuden tila ROTI 2017*, Suomen Rakennusinsinöörien Liitto RIL ry, Helsinki, 2017, ss. 4–11; Museovirasto, *Rakennettu kulttuuriympäristö*, [verkkosivu], [viitattu 3.5.2018], saatavissa: <https://www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/rakennettu-kulttuuriymparisto>.

9 Museovirasto, *Kajaanin linna*, Kulttuuriympäristön palveluikkuna, [verkkosivu], [viitattu 18.3.2018], saatavissa: www.kyppi.fi/to.aspx?id=112.1000002064.

10 Oulun kaupunkisuunnittelu, *Oulun kulttuuriympäristöohjelma*, op.cit., ss. 7–8.

RAKENNUSPERINNÖN HOITO

Rakennusperinnön hoidolla tai vaalimisella tarkoitetaan tässä työssä rakennusperinnön ja sen arvojen säilyttämiseen tähtääviä toimenpiteitä. Näihin voidaan lukea lainsäädäntöön pohjautuva rakennussuojelu sekä käytännön rakennusperinnön hoito, kuten rakennuksen sovelias käyttö, huolto ja restaurointi. Rakennuksen erityispiirteet tunteva kunnossapito ehkäisee vaurioita ja suurten korjausten tarvetta. Ennen toimenpiteisiin ryhtymistä on tärkeää tutkia rakennus ja ymmärtää sen historia ja toimintaperiaatteet, ja suunnitelmien tekeminen vaatiikin vankkaa ammattitaitoa. Suojelukohhteessa edellytetään kulttuurihistorialliset ja rakennustaiteelliset arvot huomioivaa korjausta, restauroivaa korjausta ja konservointia.¹¹

Rakennusperinnön hoito on siis prosessi, jonka tavoite on arvojen säilyttäminen. Sekä suojelu että restaurointi vaativat jatkuvaa arvottamista, eli pohdintaa siitä mikä on suojelun arvoista ja mitä halutaan säilyttää. Prosessin tavoite täytyy pitää mielessä kaikissa vaiheissa, jotta parhaat keinot arvojen säilyttämiselle löydetään.¹²

RAKENNUSSUOJELU

Rakennussuojelulla tarkoitetaan tässä yhteiskunnallisia, lainsäädännöllisiä toimia, joilla turvataan rakennusperinnön säilyminen. Rakennussuojelu on viranomaistoimintaa ja sen menetelmiä ovat esimerkiksi lait ja suojelukaavat.¹³

Rakennetun ympäristön suojelu toteutetaan useimmiten maankäyttö- ja rakennuslakiin perustuvan, kuntien vastuulla olevan kaavoituksen keinoin asemakaavoilla, yleiskaavoilla ja maakuntakaavoilla. Erityisiä rakennussuojelulakeja sovelletaan pääsääntöisesti silloin, kun kohdetta tai jotakin sen osaa ei voida suojella kaavoituksella. Tällaisia ovat laki rakennusperinnön suojelemisesta, kirkkolaki ja laki ortodoksisesta kirkosta.¹⁴

Suomen nykyisestä rakennussuojelujärjestelmästä kerrotaan tarkemmin luvussa 3.5. Maankäyttö- ja rakennuslain kokonaisuudistus on paraikaa työn alla. Uudistuksen tavoitteena on yksinkertaistaa alueidenkäytön suunnittelujärjestelmää, kehittää rakentamisen ohjausta ja helpottaa lain toimeenpanoa. Uudistuksen vaikutukset rakennussuojeluun jäävät nähtäväksi.¹⁵

11 Museovirasto, *Rakennettu kulttuuriympäristö*, loc.cit.

12 Helena Hirviniemi, ”Arvottaminen ydinkysymyksenä”, *Kulttuuriympäristön monet kasvot - Puhetta suojelusta ja restauroinnista*, toim. Miia Perkiö, Suomenlinnan hoitokunta, Helsinki, 2013, s. 81;

Tuija Lind, *Rauniot – arvoja ja tekoja. Rauniorestaurointi ja arkeologisten alueiden suunnittelu*, väitöskirja, Aalto-yliopisto, Arkkitehtuurin laitos, 2017, s. 21.

13 Maija Kairamo, *Restaurointietappeja aikaraitteella: Puoli vuosisataa rakennussuojelua ja restaurointia Suomessa*, lisensiaatintyö, Teknillinen korkeakoulu, arkkitehtiosasto, 2006, s. 9;

Miia Perkiö, *Utilitas restauroinnissa : historiallisen rakennuksen käyttötarkoituksen muutos ja funktionaalinen integriteetti*, väitöskirja, Oulun yliopisto, Teknillinen tiedekunta, Arkkitehtuurin osasto, 2007, s. 24.

14 Museovirasto, *Rakennettu kulttuuriympäristö*, loc.cit.;

Ympäristöministeriö, *Rakennussuojelu*, [verkkosivu], julkaistu 21.8.2015, päivitetty 9.3.2018, [viitattu 29.4.2018], saatavissa: http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Elinymparisto_ja_kaavoitus/Elinymparisto/Kulttuuriymparisto/Kulttuuriympariston_hoidon_keinot/Rakennussuojelu.

15 Ympäristöministeriö, *Maankäyttö- ja rakennuslain uudistus*, [verkkosivu], julkaistu 10.3.2017, päivitetty 17.4.2018, [viitattu 5.5.2018], saatavissa: <http://www.ym.fi/mrluudistus>.

RESTAUROINTI

Restauroinnin käsitteelle on eri aikoina ja kulttuureissa esitetty vaihtelevia tulkintoja. Tässä työssä restauroinnista puhuttaessa noudatetaan pääsääntöisesti Museoviraston määritelmää. Sen mukaan restaurointi on prosessi, jonka tavoitteena on turvata rakennusryhmän, rakennuksen tai sen osan tunnistettuja ja vaalittavia arvoja. Restauroinnin on perustuttava kohteen huolelliseen tutkimukseen, ja sekä kohde että toimenpiteet on dokumentoitava. Restaurointiin voi sisältyä konservoivia, rekonstruoivia, entistäviä ja jopa uudisrakentamiseen rinnastettavia toimenpiteitä, jos ne ovat kokonaisuuden ja kohteen arvojen säilymisen kannalta tarkoituksenmukaisia. Olennaista restauroinnissa on johdonmukainen työ kohteen arvojen säilymiseksi.¹⁶

Käsitteiden käytön ja arvojenkin muuttumista kuvaa se, että edellä mainitun määritelmän mukaan joitain 1800-luvun restaurointeja voidaan pitää korkeintaan rekonstruointina. Madridin asiakirjan¹⁷ mukaan restaurointi tarkoittaa kaikkia niitä prosesseja, joiden tavoitteena on kohteen säilyttäminen. Tämän perusteella restaurointi olisi siis yhteneväinen edellä kuvatun rakennusperinnön hoidon määritelmän kanssa.¹⁸

Edellä kuvatun yläkäsitteen ohella restaurointi tarkoittaa tarkoin määriteltyä, tietynlaisissa tekniikoissa ja materiaaleissa pitäytävää, tutkimukseen perustuvaa tieteenalaa, jolla on oma historiansa ja oma filosofinen perustansa. Restaurointi tapahtuu fyysisellä tasolla kohdistuen konkreettisina restaurointitoimina suojeltavaan kohteeseen ja sen materiaaliin. Tämän määritelmän mukaisesti restauroinnissa voidaan käyttää harkitusti palauttavia toimenpiteitä, ja restaurointi nähdään siten konservointia kajoavampana, mutta rekonstruointia lievempänä entistämiprocessina.¹⁹

---

16 Museovirasto, *Rakennetun kulttuuriperinnön restaurointi ja hoito*, [verkkosivu], [viitattu 3.5.2018], saatavissa: <https://www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/rakennettu-kulttuuriymparisto/rakennetun-kulttuuriperinnon-restaurointi-ja-hoito>; Kairamo, op.cit., s. 9.

17 ICOMOS, *1900-luvun rakennusperinnön suojelun periaatteita - Madridin asiakirja*, [verkkodokumentti], 2011, [viitattu 26.4.2018], saatavissa: <http://www.icomos-isc20c.org/pdf/madridindokumentti-suomeksi08052014.pdf>

18 Leena Valkeapää, *Pitäjänkirkosta kansallismonumentiksi. Suomen keskiaikaisten kivikirkkojen restaurointi ja sen tausta vuosina 1870–1920*, Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto, Humanistinen tiedekunta, Taidehistorian laitos, 2000, s. 19.

19 Perkkiö, op.cit., s. 19.

KONSERVointI

Konservointi on kulttuuriperinnön säilymistä edistävää toimintaa. Konservoinnin eri vaiheita ovat esimerkiksi tutkimus, vaurioitumisen ennaltaehkäisy, konservointitoimenpiteet ja dokumentointi.²⁰ Toisaalta konservointi voidaan nähdä erityisesti kohteen materiaalissa esiintyvien vaurioiden pysäyttämiseen ja materiaalin säilyttämiseen tähtäävänä toimintana, siinä missä restaurointi kohdistuu kulttuuriperinnön, eli kohteessa tunnistettujen arvojen säilyttämiseen.²¹

Konservointia ja restaurointia käytetään kumpaistakin joskus yläkäsitteenä toimenpiteistä, joihin todellisuudessa lukeutuu molempia. Sanavalinnalla voidaan tuoda esiin toimenpiteiden lähtökohtia; konservointi-sanaa käytettäessä korostuu tavoite kohteen alkuperäisyyden säilyttämisestä, kun taas restauroinnista puhuttaessa toimenpiteisiin on kenties helpompi liittää ajatus kohteen käytössä pysymisestä ja myös perinteisten työtekniikoiden ylläpitämisestä.

ANASTYLOOSI

Anastyloosi on restaurointimetodi, jonka kehittäjänä oli saksalainen arkkitehti Leo von Klenze. Anastyloosin lähtökohtana on rakennusperintökohteen irronneiden tai kadoksissa olleiden alkuperäisten osien palauttaminen entisille paikoilleen. Menetelmää on sovellettu esimerkiksi Akropoliille palautettujen alkuperäisosien kohdalla.²²

REKONSTRUKTIO

Rekonstruktioilla tarkoitetaan hävinneen tai muuttuneen rakenteen rakentamista uudelleen alkuperäisessä muodossaan säilyneiden osien ja asiakirjojen perusteella. Rekonstruktio voidaan tehdä alkuperäisellä rakennustavalla tai palauttaa vain muoto uutta rakennustekniikkaa käyttäen. Julistuksessa arkeologisen perinnön suojelusta ja hoidosta vuodelta 1990 rekonstruktioille määritellään kaksi tärkeää tehtävää: kokeellinen tutkimus ja tulkinta. Toteutuksen on tosin oltava hyvin tarkkaan harkittua, jos pyritään autenttisuuteen, kuten on pyrittävä.²³

---

20 Kivilaakso, op.cit., s. 11.

21 Perkkiö, op.cit., ss. 25–26.

22 Anna-Maija Ylimäki, ”Application of the Venice Charter in the Restoration of the Parthenon”, *Nordisk Arkitekturforskning*, no. 2, 1996, s. 31;

Lind, op. cit., ss. 53–54.

23 *Kansainväliset julistukset*, ICOMOS International Council of Monuments and Sites, Helsinki, 1992, ss. 29–35; Kairamo, op.cit., s. 9.

KORJAUSRAKENTAMINEN

Korjausrakentaminen on yleisnimitys kertaluonteisille toimenpiteille, joiden tarkoituksena on olemassa olevan rakennuksen kunnostaminen tai parantaminen. Myös käyttötarkoituksen muutos tai vanhan rakenteen korvaaminen uudella luetaan korjausrakentamiseksi, joskin laajennustyöt luetaan uudisrakentamisen piiriin. Korjausrakentamiseksi voidaan käsittää muun muassa peruskorjaus, perusparantaminen, saneeraus, remontointi, kunnossapito ja kunnostus. Toimenpiteet tähtäävät siis yleensä kohteen säilyttämiseen, mutta usein myös olennaisesti sen muuttamiseen. Korjausrakentamista ei siis voida ainakaan suoraan lukea rakennusperinnön hoidoksi, mutta korjausrakentaminen voi silti sisältää myös restauroivia toimenpiteitä.²⁴

---

²⁴ Aura Kivilaakso, op. cit., s. 11;

Yrjö Tuppurainen, ”Arvot ja korjausrakentaminen”, *Arvot ja korjausrakentaminen*, toim. Raimo Tikka & Juhani Turpeinen, Pohjois-Pohjanmaan korjausrakentamiskeskus, Oulu, 2003, s. 197.

2.2 Arvottamisen käsitteitä

ARVOT

Arvot ovat käsitteenä erityisen monitahoisia. Maanläheisen arvorealistisen näkemyksen mukaan arvot ovat yksipuolisia, erehdyksille alttiita, aikaan ja kulttuuriin sitoutuneita ja yksilöstä riippuvia.²⁵

Toisaalta perimmäisiksi, korvaamattomiksi miellettyjä arvoja voidaan pitää absoluuttisina. Tuollaiset perusarvot ovat pysyviä ja olemassa vain olemassaolonsa tähden, ja ne kuvastavat arvojen olemusta puhtaimmillaan ja pyhimmillään. Ajatus liittyy arvo-objektivistiseen näkemykseen, jonka mukaan arvot ovat olemassa ihmisistä ja heidän näkemyksistään riippumatta.²⁶ Arvot ovat siis ristiriitojen yläpuolelle asettuvia, saavuttamattomia tavoitteita. Arvojen antaminen, eli niiden liittäminen johonkin asiaan, on kuitenkin aina subjektiivinen teko.²⁷

Arvojen tarkasteleminen subjektiivisina kokemuksina lisää mahdollisten määritelmien määrää entisestään. Arvosubjektivismiin mukaan todellisuudessa ei ole arvottajasta riippumattomia arvoja, vaan arvojen totuus riippuu ainoastaan siitä, mitä yksilö pitää arvokkaana. Siten arvot ovat aina yksilö- ja kulttuurisidonnaisia.²⁸ Yksilöarvot ovat ihmismielen aktiivisia, ei-objektivisia symboleja ja laatumääritelmiä. Yhteiskunnan arvoista puhuttaessa tarkoitetaan yhteiskunnan ylläpitämiä moraalikoodeja. Ristiriitoja voi ilmetä niin yksilöarvojen kuin yksilön ja yhteiskunnan arvojen välillä, joten arvon käsitettä ei voida määritellä yksiselitteisesti.²⁹

Etiikassa arvot ovat eettisen tietoisuuden tiloja, jotka tiedon ja tunteiden ohella ohjaavat ihmisen valintoja ja tekoja. Arvot esiintyvät yhteiskunnassa usein normeina sekä toimintaa ja valintoja ohjaavina kieltoina, käskyinä, lakeina tai ohjeina, mutta nämä itsessään eivät ole arvoja. Arvot ovat niitä laajempia entiteettejä, ja usein arvoja pidetään yleisesti hyväksyttynä lähtökohtina, joiden pohjalle ja joiden määrääminä normit rakentuvat.³⁰

Ainakin teoriassa arvot voivat olla absoluuttisia, mutta jo niiden tarkastelu ja määrittely muuttavat arvot subjektiivisiksi. Voidaan ehkä ajatella, että noita absoluuttisia arvoja ei voida edes ajatella; niitä hapuillessa käsitetään pikemminkin asioita, joiden avulla hahmotamme tuon perusarvon olemusta: arvojen vaikutuksia, ilmentymiä tai keinoja, joiden avulla arvoja kohti pyritään.

25 Tieteen termipankki, *Filosofia:arvorelativismi*, [verkkosivu] [viitattu 8.5.2018], saatavissa: <http://www.tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:arvorelativismi>.

26 Tieteen termipankki, *Filosofia:arvo-objektivismi*, [verkkosivu] [viitattu 8.5.2018], saatavissa: <http://www.tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:arvo-objektivismi>.

27 Petri Vuojala, ”Paradokseja. Ajatuksia arvoista ja arvojen arvotuksesta restauroinnissa”, *Rakennussuojelu ajassa –Pohdintoja rakennetun ympäristön suojelusta*, toim. Kirsti Kovanen, Margaretha Ehrström, Maunu Häyrynen, Marjo Vepsä ja Aura Kivilaakso, ICOMOSin Suomen osasto ry, Helsinki, 2014, ss. 129–134.

28 Tieteen termipankki, *Filosofia:arvosubjektivismi*, [verkkosivu], [viitattu 8.5.2018], saatavissa: <http://www.tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:arvosubjektivismi>.

29 Tieteen termipankki, *Filosofia:arvo*, [verkkosivu], [viitattu 8.5.2018], saatavissa: <http://www.tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:arvo>.

30 Ibid.

RAKENNUSPERINNÖN KULTTUURIHISTORIAALLISET ARVOT

Perimmäisten, absoluuttisten arvojen, kuten hyvyyden, säilyttäminen rakennusperinnön hoidon avulla kuulostaa syvällisen merkitykselliseltä ja aivan mahdolliseltakin. Pulmaksi se muuttuu, kun hoitotoimenpiteitä käydään käytännön tasolla miettimään ja perustelevaan; mitä tekemistä puoleksi lahonneella lautakatolla on hyvyyden kanssa? Rakennusperinnön hoidossa ja arvottamisessa täytyykin turvautua perusarvoja määrittäviin, välillisempiin arvoihin. Niitä valikoitaessa prosessin subjektiivisuus korostuu, kun mietitään, mikä arvo parhaiten kuvaa haluttua perusarvoa, ja edelleen, mitkä rakennusperinnön hoidon keinot parhaiten säilyttävät nuo arvot.

Sanokaamme siis, että kulttuuriperintöön liitetyt arvot ovat suhteellinen ja kulttuurisidonnainen käsite, ja ne voivat olla yksilöllisiä tai kollektiivisia. Jokaisen kulttuurin täytyy itse voida määritellä omat arvonsa, joita haluaa käyttää kulttuuriperintönsä määrittelyyn.³¹ Jotta rakennusperinnön arvoista voidaan käytännön tasolla keskustella, niistä täytyy yhdessä sopia. Rakennusperinnön hoidossa käytettävien arvojen ja niiden kriteeristön määrittely onkin keskeistä rakennusperinnön arvottamisessa.³²

Rakennusperinnön arvottamisessa käytettävissä arvoluokissa on maa- ja paikkakuntakohtaisia eroja. Suomessa kulttuurihistoriallisten arvojen määrittelyssä on tavallisesti käytetty arvojen kolmijakoa rakennustaiteellisiin, historiallisiin ja ympäristöllisiin arvoihin. Rakennusperintökohteiden kirjon laajentuessa sekä määrällisesti että laadullisesti tarvitaan myös monipuolisempaa arvojen valikoimaa.³³

Autenttisuutta pidetään merkittävänä ominaisuutena kulttuuriperintöä arvioitaessa. Usein sillä tarkoitetaan alkuperäisyyttä, mutta myös myöhemmät väärentämättömät rakennusvaiheet ovat osa vanhan ja muuttuneen kohteen autenttisuutta. Autenttisuus on kohteen ominaisuus, joka ilmaisee sen kulttuurista merkitystä aineellisten ja aineettomien erityispiirteidensä kautta totuudenmukaisella ja uskottavalla tavalla. Se heijastaa kohteen rakentamisen ja käytön vaiheita. Autenttisuus on kuitenkin riippuvainen kohteen tyypistä ja kulttuurisesta kontekstista.³⁴

31 Jukka Jokilehto, *A history of architectural conservation*, Butterworth-Heinemann, Oxford, 1999, s. 214.

32 Helena Hirviniemi, ”Arvottaminen ydinkysymyksenä”, *Kulttuuriympäristön monet kasvot - Pubetta suojelusta ja restauroinnista*, toim. Miia Perkkiö, Suomenlinnan hoitokunta, Helsinki, 2013, s. 81.

33 Aura Kivilaakso, *Rakennusperintö suojelun kohteena*, [verkkodokumentti], Suomen rakennustaiteen museo, [viitattu 14.2.2018], saatavissa: <http://www.mfa.fi/files/mfa/Rakennussuojelu/Rakennussuojelu.pdf>, s. 8; Helena Hirviniemi, ”Arvottaminen ydinkysymyksenä”, *Kulttuuriympäristön monet kasvot - Pubetta suojelusta ja restauroinnista*, toim. Miia Perkkiö, Suomenlinnan hoitokunta, Helsinki, 2013, s. 81.

34 Maija Kairamo, *Restaurointitapoja aikaraitteella: Puoli vuosisataa rakennussuojelua ja restaurointia Suomessa*, lisensiaatintyö, Teknillinen korkeakoulu, arkkitehtiosasto, 2006, s. 10; ICOMOS, *1900-luvun rakennusperinnön suojelun periaatteita - Madridin asiakirja*, [verkkodokumentti], 2011, [viitattu 26.4.2018], saatavissa: http://www.icomos-isc20c.org/pdf/madridindokumentti_suomeksi08052014.pdf

RAKENNUSPERINTÖ RESURSSINA

Filosofisessa mielessä arvo on siis jotain tärkeäksi koettua, jota ei voi mitata rahalla tai muun välittömän hyödyn avulla. Juuri tällaisia ovat usein arvot, joiden varaan kulttuurisia identiteettejä rakennetaan ja joita sen vuoksi liitetään rakennusperintöön.³⁵

Siitä huolimatta, mielenkiinnon vuoksi, esittelen tässä myös arvojen taloustieteellisen määritelmän: ”Arvo muodostuu hyötyjen ja uhrausten suhteesta. Hyötyjen vastineena tyypillisimpiä uhrauksia ovat raha, etsimiseen liittyvät kustannukset ja psyykkiset kustannukset. Arvo koetaan subjektiivisesti ja eri tavalla eri toimialakonteksteissa.”³⁶

Suuri osa kulttuuriperinnöstä on ihmisten aktiivisessa käytössä. Rakennuskannan hoidon tarvetta perustellaan usein sen rahanarvoisuudella. Valtakunnallisissa alueidenkäyttötavoitteissa³⁷ todetaan, että rakennettuun ympäristöön on sitoutunut valtaosa Suomen kansallisvarallisuudesta, ja että kansantalouden ja resurssitehokkuuden kannalta on tärkeää hyödyntää olemassa olevaa rakennetta mahdollisimman hyvin. Tavoitteissa mainitaan myös mahdollisuus rakennusperinnön kulttuurihistoriallisten arvojen hyödyntämiseen elinkeinoelämässä:

”Kulttuuriympäristöt muuttuvat varsinkin talouteen, elinkeinoelämään ja väestönkehitykseen liittyvien muutosten seurauksena. Rakennetun ympäristön vajaakäyttö tai käytön puute ovat suurimpia haasteita kulttuuriympäristöjen arvojen säilyttämiselle. Rakennetun ympäristön laadukkaalla kehittämisellä voidaan edistää kulttuuriympäristön monimuotoisuutta ja ajallista kerroksellisuutta. Niiden merkitys alueiden identiteetille ja vahvuuksiin perustuvalle elinkeinoelämälle sekä asukkaiden viihtyisyydelle ovat voimistumassa muun muassa kansainvälistymisen myötä.”³⁸

---

35 Vuojala, op. cit., ss. 129–134.

36 Tieteen termipankki, *Taloustiede:arvo*, [verkkosivu] [viitattu 8.5.2018], saatavissa: <http://www.tieteentermipankki.fi/wiki/Taloustiede:arvo>.

37 Valtioneuvoston päätös valtakunnallisista alueidenkäyttötavoitteista, annettu 14.12.2017, ss. 2–5.

38 Ibid.

ARVOTTAMINEN

Arvottaminen koskee jonkin asian arvokkuutta. Kyse voi olla esimerkiksi eettisestä arvoasetelmasta, jolloin arvioidaan tekoa – vaikkapa tiettyä restaurointia – hyväksi, huonoksi, hyödylliseksi tai niiden vastakohdaksi. Arvokas siis merkitsee sellaista, joka on erityisesti arvioitu arvokkaaksi. Samoilla asioilla voi olla erilainen arvo eri kansoille, yksilöille tai ryhmille. Siksi täysin objektiivisia kriteereitä jonkin asian arvokkuudelle lienee mahdotonta löytää.³⁹

Kohteiden arvottaminen kulttuurihistoriallisesta näkökulmasta voidaan käsittää niiden jälkipotentiaalin arvioimiseksi hiukan samaan tapaan kuin minkä tahansa tavarain arvostaminen. Yhtäläisyyksiä voidaan nähdä myös objektien ja ihmisyyhteisöjen jäsenten arvostamisessa: esimerkiksi pitkäikäisyys ja kestävyys, kauneus ja syntyperän jalous ovat ominaisuuksia, joita voidaan pitää haluttavina niin ihmisessä kuin rakennuksessa.⁴⁰

Rakennusperinnön arvottaminen on kohteen tärkeimpien arvojen määrittelyä tiettyjen kriteerien perusteella – siis arvojen arvottamista. Toisin sanoen se on painoarvojen antamista rakennusten ominaisuuksille. Arvottaminen on olennainen osa rakennusperinnön tutkimusta etenkin, kun arvioidaan kohteen mahdollista suojelemista tai suunnitellaan hoitotoimenpiteitä. Arvottamisessa käytettyjä kriteerejä ovat esimerkiksi tyypillisuus, harvinaisuus, kerroksisuus, säilyneisyys, alkuperäisyys ja identiteetti. Arvottaminen on kuitenkin aina tapauskohtaista, usein ristiriitaista ja varmasti ajan kuluessa muuttuvaista. Arvottamisen kriteeristö on laajentunut viimeisten vuosikymmenten aikana kulttuuriympäristökohteiden määrän ja toisaalta arvottamisen arvoiksi nähtyjen ominaisuuksien lisääntymisen myötä. Tämän vuoksi arvottaminen yleensä pohjaa hyväksyttäviin, ei absoluuttiseen totuuteen vetoaviin kriteereihin, jotka määritellään kohteen tutkimuksen avulla.⁴¹

Osana suunnittelu- ja kaavaprosesseja arvottamisella on juridinen merkitys. Kulttuuriympäristön arvottamisen kriteerit perustuvat kansainväliseen asiantuntijatyöhön ja laadittuihin julistuksiin. Arvottamisen periaatteita on kansallisella tasolla käsitelty Museoviraston laatiman valtakunnallisesti merkittävien rakennettujen kulttuuriympäristöjen inventoinnin (RKY 2009) yhteydessä sekä valmisteltaessa uutta, 2010 voimaan tullutta lakia rakennusperinnön suojelemisesta⁴². Laissa korostetaan rakennusperinnön arvojen selvittämisen tärkeyttä. Kohteisiin liittyviksi tunnistettuja – siis kohteisiin liitettyjä – arvoja pidetään laissa suojelun edellytyksinä. Laki edellyttää arvokäsitteen analyttistä käyttöä rakennustutkimuksessa sekä suojelun tavoitteiden ja korjaussuunnitelun pohjaamista kohteen arvottamiselle. Arvojen ohjaama rakennusperinnön hoito edellyttää arvojen tunnistamista, mutta myös niiden perimmäisen luonteen tuntemista.⁴³

39 Tieteen termipankki, *Filosofia : arvottaminen*, [verkkosivu], [viitattu 29.4.2018], saatavissa: <http://www.tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:arvottaminen>.

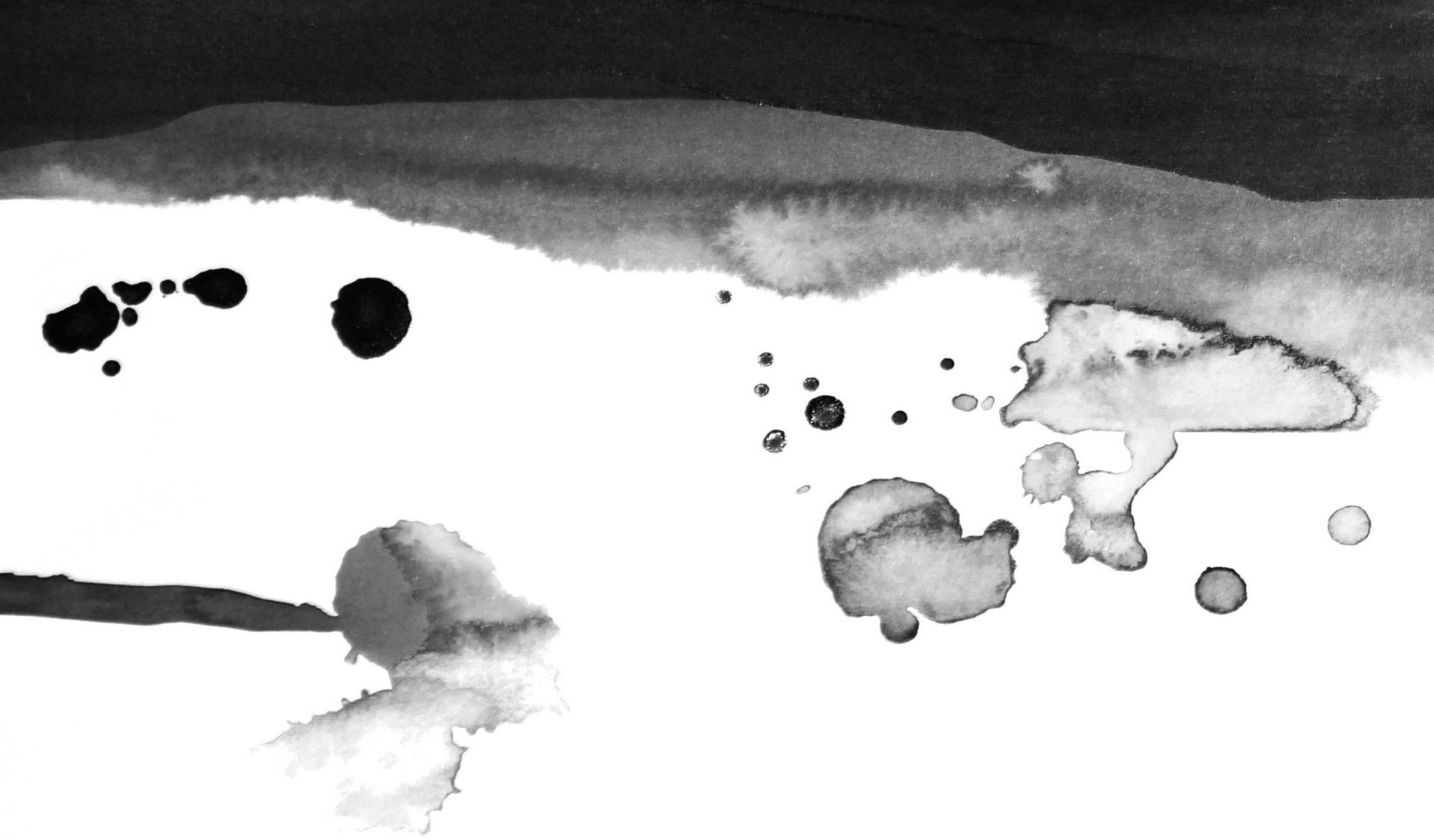
40 Laura Tuominen, ”Arvot ja arvottaminen”, *Rakennusperintömme: kulttuuriympäristön lukukirja*, toim. Irma Lounatvuori & Lauri Putkonen, Rakennustieto Oy, Helsinki, 2001, ss. 182–184.

41 Hirviniemi, op.cit., s. 81; Kivilaakso, op. cit., s. 8; Vuojala, op. cit., ss. 129–134.

42 Laki rakennusperinnön suojelemisesta 2010/498, annettu Helsingissä 4.6.2010, [viitattu 10.5.2018], saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20100498>.

43 Oulun kaupunkisuunnittelu, *Oulun kulttuuriympäristöohjelma*, sarja A205, Oulu, 2013, s. 110; Vuojala, op. cit., ss. 129–130.

”Siihen me pysähdyimme
suuren joen rantaan
siihen jäimme, katselimme
rakensimme kaupungin
auringossa poltetuin tiilin
jalokiven Eufratin rantaan
lähelle paratiisia
kaupungin kuninkaan hallita

Minä olin unohtanut sen”

CMX,
”Eufrat”,
Vainajala,
Oy EMI Finland Ab, Helsinki, 1998.

3. RAKENNUSPERINNÖN HOIDON KEHITYSKULKUJA EUROOPASSA

Suomen rakennusperinnön hoito ja siihen kuuluva arvottaminen ovat jatkumoa eurooppalaiselle rakennusperinnön vaalimiselle. Tuon vaalimisen tavat ja tarkoituksiperät ovat vaihdelleet aikojen saatossa paljonkin. Kulttuuriperintö kuvastaa sitä, mitä eri aikoina on pidetty säilyttämisen arvoisena poliittisten, ideologisten ja sosiaalisten intressien pohjalta. Muutokset restaurointiperiaatteissa ja yleisessä suhtautumisessa rakennuskannan säilyttämiseen ovat siis heijastumia siitä, miten rakennusperintöä on arvotettu – joko tietoisesti tai tiedostamatta.¹

Länsimaisen, modernin restaurointi- ja suojelukäsityksen synty – tarkoittaen uudenlaista tapaa suhtautua menneen kulttuurin muistomerkkeihin – on yhteydessä 1700-luvun lopulla kehittyneeseen historiatietoisuuteen.²

Kulttuuriperinnön tietoinen suojelu ja arvottaminen ovat Euroopassa erityisesti keskiajan jälkeisen uuden ajan piirre. Uusi, tiedostava historiakäsitys virisi renessanssin myötä ja puhkesi kukkaansa 1700-luvulla. Historiatietoisuuden kehittyminen liittyy muutokseen ihmisen suhtautumisessa aikaan ja ympäristöön; menneisyyttä ei enää katsottu niinkään toistettavana perinteenä, vaan sitä pyrittiin tarkastelemaan tieteellisesti ja kriittisesti. Tiedostettiin, että eri kulttuureilla oli omat tapansa ja arvonsa, ja historian tutkimus kehittyi. Moderneille yhteiskunnille tyypillinen kriittisyys olemassa olevaa kohtaan ja uuden etsintä eivät kuitenkaan olleet ristiriidassa vanhan vaalimisen kanssa, vaan uuden tieteen kehittyessä kiinnostus kulttuuriperinnön määrittämiseen ja vaalimiseen kasvoi. 1700-luvulta lähtien on ollut kyse nimenomaan ihmiskunnan yhteisen kulttuuriperinnön säilyttämisestä. Ajan mittaan arvottaminen on vakiintunut rakennusperinnön hoidon keskeiseksi työkaluksi.³

1 Jukka Jokilehto, *A history of architectural conservation*, Butterworth-Heinemann, Oxford, 1999, s. 1; Kirsti Melanko & Pekka Elo, ”Kulttuuriperinnön arvot”, toim. Pekka Elo, Heljä Järnefelt, Seija Linnanmäki & Kirsti Melanko, *Kulttuuriperinnön kauneus, hyvyys ja totuus*, Museovirasto, Helsinki, 2000, ss. 12–13.

2 Jokilehto, op. cit., ss. 16–19;

Tuija Lind, *Rauniot – arvoja ja tekoja. Rauniorestaurointi ja arkeologisten alueiden suunnittelu*, väitöskirja, Aalto-yliopisto, Arkkitehtuurin laitos, 2017, s. 27.

3 Jokilehto, *ibid.*; Melanko & Elo, op. cit., ss. 12–13.

3.1 Antiikista 1700-luvun valistuksen aikaan

Kulttuuriperintöä on vaalittu tietävästi ainakin kuudennella vuosisadalla ennen ajanlaskun alkua. Babyloniassa, Urin kaupungissa, oli temppelialueen koulun yhteydessä jonkinlainen museon esiaste, jossa säilytettiin ”tuhat vuotta temppeliä vanhempia esineitä”. Antiikin kreikassa oli julkisia ja yksityisiä esinekerkkoja. Kreikan museionit – muusien pyhäköt – olivat kuitenkin lähempänä kouluja tai tutkimuslaitoksia kuin museota nykymielessä.⁴

Tietoisien rakennusperinnön hoidon varhaisia esimerkkejä löytyy varhaiskeskiajan Roomasta. Antiikin rakennusten korjaamisella korostettiin korjauksen toteuttajan valtaa ja mahtia. Monumenttien kunnostaminen liitti korjaajan antiikin Kreikan sivistykseen ja Rooman valtakuntaan, ja rakennusosia uudelleenkäyttämällä antiikin rakennusten merkitys liitettiin konkreettisesti uusiin rakennuksiin. Keskiajalla kristinusko levisi Eurooppaan syrjäyttäen suuren osan muista uskonnoista, ja reliikkien säilyttäminen ja palvonta oli merkittävä osa uskonnonharjoitusta. Koskemattomina keskiajalla säilytettiin lähinnä sellaiset menneisyyden muistomerkit, joihin liittyi kuvitteellisia, kuten uskonnollisia, muistoarvoja. Kulttiarvo kohotti monumentin säilyttämisen arvoiseksi.⁵

1500-luvulla renessanssin aikana antiikin kulttuurin arvostus edelleen yltyi. Antiikki tarjosi ideaalin mallin rakentamiselle ja elämiselle ylipäätään, toisin kuin karkea keskiajan arkkitehtuuri. Suojelukohteiksi valittiin sellaiset antiikin rakennukset, jotka ilmensivät käsitystä ikuisesta kauneudesta. Itävaltalaisen taidehistorioitsija Alois Rieglin (1857–1905) mukaan absoluuttisesta taidearvosta tuli juuri renessanssin aikana ensimmäistä kertaa tietoisesti suojeltava arvo.⁶

1700-lukua kutsutaan usein valistuksen ja järjen aikakaudeksi. Aikakausi oli taitekohta länsimaisessa kulttuurissa; muun muassa teollinen tuotanto, virkavaltainen hallintomuoto, uudet tieteelliset ja filosofiset käsitteet ja teoriat sekä niiden mukanaan tuoma yleinen mielipideilmasto asettuivat aiempien vuosisatojen käsityksiä vastaan. Myös ajatukset ihmisten – jopa kuninkaiden – tasavertaisuudesta alkoivat itää. Maailmankuva muuttui luonnontieteiden ja humanististen tieteiden kehittymisen myötä, ja kaikki tietämisen arvoinen pyrittiin perustelemaan järjen ja rationaalisuuden avulla. Kristinusko kuitenkin säilytti asemansa vuosisadan loppuun asti, mikä heijastuu selkeästi taiteissa.⁷

4 Kirsti Melanko & Pekka Elo, ”Kulttuuriperinnön arvot”, toim. Pekka Elo, Heljä Järnefelt, Seija Linnanmäki & Kirsti Melanko, *Kulttuuriperinnön kauneus, hyvyys ja totuus*, Museovirasto, Helsinki, 2000, s. 12–13.

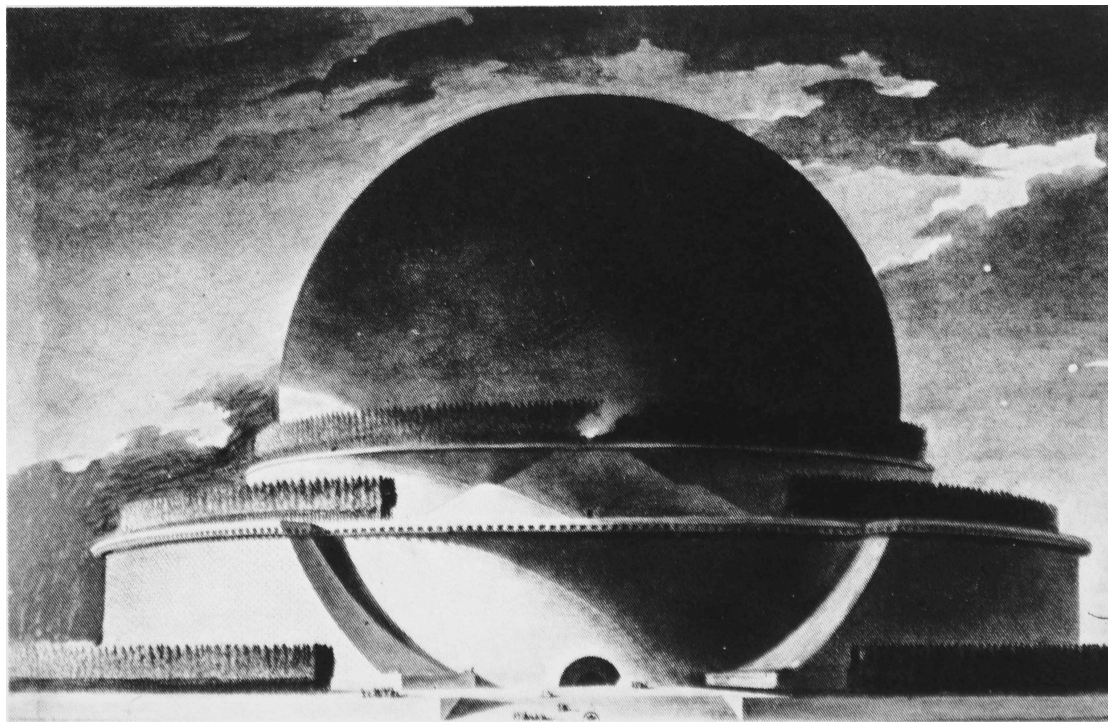
5 Jukka Jokilehto, *A history of architectural conservation*, Butterworth-Heinemann, Oxford, 1999, s. 13
Leena Valkeapää, *Pitäjänkirkosta kansallismonumentiksi. Suomen keskiaikaisten kivikirkkojen restaurointi ja sen tausta vuosina 1870–1920*, Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto, Humanistinen tiedekunta, Taidehistorian laitos, 2000, s. 19;
Petri Vuojala, ”Paradokseja. Ajatuksia arvoista ja arvojen arvotuksesta restauroinnissa”, *Rakennussuojelu ajassa – Pohdintoja rakennetun ympäristön suojelusta*, toim. Kirsti Kovanen, Margaretha Ehrström, Maunu Häyrynen, Marjo Vepsä ja Aura Kivilaakso, ICOMOSin Suomen osasto ry, Helsinki, 2014, ss. 132–133.

6 Leena Valkeapää, *Pitäjänkirkosta kansallismonumentiksi. Suomen keskiaikaisten kivikirkkojen restaurointi ja sen tausta vuosina 1870–1920*, Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto, Humanistinen tiedekunta, Taidehistorian laitos, 2000, s. 19;

Petri Vuojala, ”Paradokseja. Ajatuksia arvoista ja arvojen arvotuksesta restauroinnissa”, *Rakennussuojelu ajassa – Pohdintoja rakennetun ympäristön suojelusta*, toim. Kirsti Kovanen, Margaretha Ehrström, Maunu Häyrynen, Marjo Vepsä ja Aura Kivilaakso, ICOMOSin Suomen osasto ry, Helsinki, 2014, ss. 132–133.

7 Hugh Honour & John Fleming, *Maailman taiteen historia*, 2. painos, Otava, Helsinki, 1994, s. 526.

Arkkitehtuurissa uusklassismi kehkeytyi rationaalisuuteen perustuvaksi vastareaktioksi 1700-luvun alun rokokoolle ja 1600-luvun barokille. Etenkin 1700-luvun alussa Iso-Britanniassa suhtauduttiin barokkiin suurella moraalisella paheksunnalla ja kannatettiin paluuta klassismiin italialaisen renessanssiarkkitehti Andrea Palladion (1508-80) hengessä. Uusklassistiset arkkitehdit janoivat suunnitelmiltaan rakenteellista selkeyttä ja geometrisiä perusmuotoja. Ranskalaisen arkkitehdin Etienne-Louis Boulléen (1729–99) paperille jäänyt suunnitelma Isaac Newtonin muistomeriksi vuodelta 1784 on tästä äärimmäinen esimerkki. Rakennelma koostuu platonisista alkumuodoista eikä siinä ole sarkofagia lukuunottamatta lainkaan antiikin aineksia. Boulléen mukaan arkkitehdin tuli tehdä itsestään luonnon, ei antiikin esikuvien orja.⁸

Kuva 1. Etienne-Louis Boullée, *Suunnitelma Isaac Newtonin muistomeriksi*, 1784.

Kuva: Hugh Honour & John Fleming, *Maailman taiteen historia*, 2. painos, Otava, Helsinki, 1994, s. 547.

1700-luvun taideihanne perustui antiikin klassisen kauden arkkitehtuuriin ja veistoksiin, joihin verrattuna esimerkiksi keskiajan tuotteet olivat esimerkkejä rappiosta ja huonosta mausta. Suoria kopioita ei kuitenkaan nähty arvokkaina, vaan Menneisyyden jäänteillä nähtiin arvoa, jos ne olivat luokiteltavissa taideteoksiksi. Muutoin menneisyyden rakennukset olivat hyödyttömiä eivätkä siis kiinnostavia.⁹ Keskiajan esineistöä ja rakennuskantaa pidettiin siis todisteina menneestä. Tästä huolimatta kohteiden dokumentaarista todistusvoimaa menneisyydestä ei sinänsä pidetty arvona – ainakaan siinä määrin, että rakennus olisi vain sen perusteella haluttu säilyttää. Keskiaikaisella perinnöllä oli pikemminkin välillistä käyttöarvoa uuden ajan hyveiden ja erinomaisuuden korostamisessa.

⁸ Honour & Fleming, op. cit., s. 435, 538 & 547.

⁹ Leena Valkeapää, *Pitäjänkirkosta kansallismonumentiksi. Suomen keskiaikaisten kirkkojen restaurointi ja sen tausta vuosina 1870–1920*, Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto, Humanistinen tiedekunta, Taidehistorian laitos, 2000, s. 19.

3.2 1800-luku: romantiikan aika

Valistuksen myötä liikkeelle lähtenyt muutos eurooppalaisessa elämäntavossa muotoutui 1700–1800-lukujen taitteessa romantiikaksi, tai pikemminkin lukemattomiksi versioiksi siitä. Romantiikan ilmentymiä on vaikea niputtaa yhdenmukaisen selityksen alle, sillä romantikot itse mittasivat taiteiden arvoa yksilön sisäisten vaatimusten mukaan, eivät ennalta määrättyjen sääntöjen nojalla. Arvojen suhteellisuutta alettiin pitää taiteiden perusedellytyksenä. Ranskan vallankumousten jälkimainingeissa järjen riittämättömyys, fanaattisuuden voima ja sattuman osuus ihmisen kohtalossa olivat käyneet selväksi. Luonnontieteetkin näyttivät vain lisäävän maailman arvoitellisuutta, kun teoriat lajien kehityksestä horjuttivat Newtonin luomaa mekanistista käsitystä maailman synnystä.¹⁰ Valistuksen ajattelijat olivat käsittäneet arkkitehtuurin rakenteellisina järjestelminä samaan tapaan kuin luonnon ja maailmankaikkeuden itsensä. Romantikoille luonto taas oli saavuttamaton mysteeri, joka oli ”tekevä heidän sielunsa rauhattomiksi”¹¹.

Romantiikan aikana kiinnostus keskiaikaan heräsi. Keskiajan ajallinen ja maantieteellinen laajuus ja moninaisuus jättivät sopivasti tilaa mielikuvitukselle, ja kiinnostus keskiaikaan ilmenikin erityisesti kirjallisuudessa. Rakennusperinnön restaurointiin ja arvottamiseen liittyvät, nykyisinkin tunnistetut ristiriidat alkoivat ilmetä 1800-luvulla erityisesti uusgotiikan restauroinnin yhteydessä. Uusgotiikka sai eri merkityksiä eri maissa: Iso-Britanniassa korostui gotiikan emotionaalinen, uskonnollinen ja moraalinen merkitys; Ranskassa arvostettiin gotiikan valoisuutta ja keveyttä, teknistä taituruutta ja rationaalisuutta; Saksassa taas korostettiin gotiikan kansallista luonnetta. Yhteistä olivat tyylin ja eklektismin ongelmat ja niiden heijastuminen restaurointiin: onko menneisyys arvokkaampi kuin nykyinen tyylikäsitys? Mikä tuhoaa tai korottaa menneen?¹²

Suhtautumisesta menneisyyteen tuli uudella tapaa tietoisia, kun ajatus universaalista ideaalista hylättiin ja arvojen suhteellisuus hyväksyttiin. Tieteissä peräänkuulutettiin yhä enemmän oletusten todennettavuutta, ja historia käsitettiin paljolti nykyiseen tapaan kollektiivisena ja sosiaalisena kokemuksena. Hyväksyttiin, että eri aikojen ja alueiden kulttuureilla saattoi olla omat tyylinsä ja arvonsa. Historialliset rakennukset nähtiin kansallisina monumentteina ja menneisyyden viestien välittäjinä. Arkkitehtuurin keinoihin kuului edelleen antiikin toisintaminen. Valistukselle tyypillinen todellisuuden rakenteiden versiointi vaihtui kohteesta riippumattomien kategoristen arkkitehtuurityylien määrittelemiseksi.¹³

Iso-Britannia, Ranska ja Saksa olivat 1800-luvulla Euroopan johtavia vaikuttajia poliittisesti, taloudellisesti ja kulttuurisesti, ja myös restauroinnin malli saatiin näistä maista. Muut maat ovat jääneet vaikutteiden vastaanottajan asemaan.¹⁴

10 Hugh Honour & John Fleming, *Maailman taiteen historia*, 2. painos, Otava, Helsinki, 1994, ss. 550–551.

11 Ibid., s. 547.

12 Valkeapää, op.cit., s. 19.

13 Jukka Jokilehto, *A history of architectural conservation*, Butterworth-Heinemann, Oxford, 1999, ss. 16–19, 101.

14 Valkeapää, op.cit., s. 26.

1800-LUVUN RESTAUROINTI- JA KONSERVOINTINÄKEMYKSIÄ

1800-luvulla Keski-Euroopassa käytiin keskustelua erilaisista restaurointiperiaatteista ja niiden pohjalta myös toteutettiin useita projekteja. Teorioiden päälinjoja oli kehitelty rinnakkain 1700-luvun lopulta lähtien. Keskeisimmät suuntaukset olivat tyyliyhdenäisyysperiaate (*l'unité-de-style*), säilyttävä eli konservoiva periaate ja esteettinen periaate. 1800-luvulla tyyliyhdenäisyyden periaate oli voimakkaimmin esillä. Konservoivaa suuntausta puolustivat etenkin kirjailijat ja asian harrastajat, joiden mielipiteelle ei kenties annettu täysipainoista arvoa ja jotka toisaalta eivät painineet niinkään restauroinnin käytännön ongelmien parissa.¹⁵

Toisaalta eräs 1800-luvun käänteentekevimmistä rakennussuojelutapauksista sai alkunsa fiktiivisestä romaanista. Vuonna 1345 valmistunut Pariisin Notre-Damen katedraali oli monien muiden goottilaisten rakennusten tapaan rapistunut vuosisatojen saatossa ja sitä uhkasi purkaminen. 1800-luvun alkupuolella Ranskassa gotiikka oli kirosana, joka parhaiten kuvasi noita barbaarisia, vanhentuneita kyhäelmiä. Kirjailija Victor Hugo oli kiintynyt katedraalin hämyiseen mystiikkaan. Hänen vuonna 1831 julkaisemansa romaani *Notre-Dame de Paris* vetosi traagisuudellaan myös laajempaan yleisöön. Julkinen mielipide kallistui rakennuksen säilyttämisen kannalle, ja Notre-Damen restaurointityöt alkoivat 1844.¹⁶

Tyyliyhdenäisyysperiaatetta noudattavan arkkitehdin tuli pyrkiä ajattelemaan samaan tapaan kuin kohteen rakentaja aikanaan. Tämä onnistuisi paneutumalla kohteen historiaan ja käytettyihin tekniikoihin perin pohjin sekä hallitsemalla yleinen taidehistoria ja alueellinen rakennusperinne hyvin. Toteutuneet restauroinnit olivat joskus rajujakin; korjauksissa voitiin käyttää uusia materiaaleja ja parantaa huonosti rakennettuja osia rekonstruoinneilla. Kohteita voitiin täydentää myös aivan uusilla osilla. Apuna käytettiin saman aikakauden ja alueen kohteita, joista muotoaiheita lainattiin. Ranskassa korostettiin menetelmän rationaalisuutta, vaikka, kuten Valkeapää huomauttaa, oletettuun tietoon perustuva intuitio toi restaurointiin irrationalisen elementin. Vaikka restauroinnissa pitäydyttiin kohteelle ja alueelle tyypillisessä muotokielessä, olivat uudisosat silti suunnittelijan omaa kädenjälkeä. Tähän periaatteeseen liittyy mielenkiintoinen ajatus kuolleesta ja elävästä arkkitehtuurista: raunioituneihin rakennuksiin ei saanut koskea, mutta käytössä olevan rakennuksen käyttöarvo antoi luvan tehdä suuriakin muutoksia kohteeseen, jos se niiden avulla pysyisi käyttökelpoisena. Elävän arkkitehtuurin tuli lisäksi olla esteettisesti puhutteleva. Yhtenäisen, harmonisen ilmeen saavuttamiseksi kohteista jouduttiin usein purkamaan lisäyksiä ja osia, jotka eivät olleet alkuperäiseksi ja tärkeimmäksi katsotun tyylin mukaisia. Kohteita paranneltiin niin työn laadun kuin yleisen symmetrian suhteen, kunnes 1800-luvun lopulla epätarkkuus ja epäsymmetria huomattiin keskiajalle leimallisiksi ja siten arvokkaiksi piirteiksi.¹⁷ Kohteen tutkimus siis kohdistui ennen kaikkea ideaan rakennuksen tyylikeinojen ja muotojen taustalla, ei niinkään toteutuneeseen muotoon tai autenttiseen materiaaliin. Patinalla tai epätäydellisillä työstöjäljillä ei juuri nähty arvoa, vaan rakennusmestarin oletetuilla pyrkimyksillä.

15 Valkeapää, op.cit., ss. 19–20.

16 Richard Buday, *It's a Book. It's a Building. It's a Behavioral Intervention!*, [verkkoartikkeli], Common Edge, julkaistu 14.5.2017, [viitattu 5.5.2018], saatavissa: <http://commonedge.org/its-a-book-its-a-building-its-a-behavioral-intervention/>.

17 Valkeapää, op. cit., ss. 20–21.

Kuva 2. Vuonna 1345 valmistuneen Notre-Damen katedraalin koillisjulkisivun olentoja.
Kuva: Miina Tolonen, 2014.

Säilyttävä eli konservoiva periaate pohjautui ennen kaikkea kohteen autenttisuuden kunnioittamiselle. Autenttisuuden katsottiin liittyvän erityisesti alkuperäiseen materiaaliin ja sen patinaan, joka ilmensi ajan kulu. Kaikenlainen kajoaminen tuhoaisi nämä jäljet. Siksi oli parempi antaa vaikkapa vanhojen kirkkojen autioitua ja rakentaa uusi, kuin korjata vanha ja samalla hävittää todisteet ajan kulumisesta. Autenttisuuden ohella nimittäin ajan kulumisesta kertovien historiallisten kohteiden elämyksellisyyttä, elämysarvoa, pidettiin erityisen merkittävänä. Rakennus kertoi historiansa kokijalle. Historiaan kuului patinan ohella kaikki siihen tehdyt lisäykset ja taideteokset. Kertyneitä aikakausia ei saanut poistaa. Rakennus katsottiin historianlähteeksi, dokumentiksi, jota ei sopinut muuttaa tai väärentää, kuten ei kirjallisuuden klassikoitakaan. Tyyliyhtenäisyyden periaatteen vastaisesti uusi ja vanha tuli erottaa toisistaan selkeästi. Tämä voitiin toteuttaa merkitsemällä uudet osat ja valmistamalla ne poikkeavin materiaalein tai struktuurein.¹⁸

Esteettinen periaate voidaan nähdä kahden edellä kuvaillun linjan välimuotona. Periaatteet pohjaavat paljolti tyyliyhtenäisyyteen, mutta antikvaarista tarkkuutta korostettiin enemmän. Tavoitteena oli harmoninen ja esteettinen kokonaisuus, jonka ei kuitenkaan tarvinnut olla symmetrinen. Rakennusta voitiin käyttää uudelleenmuotoilun lähtökohtana, ja maalauksellisilla ja psykologisilla tekijöillä oli tärkeä osa suunnitelmia.¹⁹

Keskustelu 1800-luvun Euroopassa ei siis koskenut niinkään sitä, onko jokin kohde arvokas vai ei, vaan sitä, miten arvot saataisiin parhaiten säilymään. Restauroitavat kohteet olivat paljolti keskiaikaisia kirkkoja ja linnoja, jotka sopivat monumentin muottiin. Toisaalta eri periaatteiden kannattajat arvottivat kohteen oletusarvoisen oloisia arvoja eri tavoin ja perustivat restaurointifilosofiansa tärkeimmäksi katsomansa arvon säilyttämiselle.

Eri periaatteiden edustajia yhdisti käsitys rakennusperinnön filosofisesta omistajuudesta. Rakennusperintö ymmärrettiin yhteiseksi omaisuudeksi, joka kuului tuleville sukupolville, tulevaisuudelle. Tämän vuoksi nimellinen omistaja ei saanut kohdella rakennusta mielensä mukaan, eikä nykyisyys saanut toimia hetkellisten impulssien pohjalta. Rakennusten vertaaminen kirjaan tai lehteen oli myös suosittu metafora. Eri aikakausien kerrostumia voitiin verrata sivuun, joka repäistään historian kirjasta, tai rakennusosia lauseisiin ja sanoihin. Kiintoisa oli myös suhtautuminen materiaaleihin. Uusien materiaalien käyttöä voitiin kannattaa eri leireissä, mutta eri perustein; tyyliyhtenäisyyden kannattajien ajatuksissa alkuperäinen rakentajakin olisi käyttänyt parasta mahdollista materiaalia, jos sitä olisi ollut aikanaan saatavilla, kun taas konservoivan suunnan kannattajat halusivat tuoda vanhan ja uuden eron selkeästi esiin.²⁰ Tyylirestauroijien ajatuksissa on tässä mielessä vainuttavissa seuraavan vuosisadan modernisteille ominainen teknisen kehityksen ihannoiti.

18 Leena Valkeapää, *Pitäjänkirkosta kansallismonumentiksi. Suomen keskiaikaisten kivikirkkojen restaurointi ja sen tausta vuosina 1870–1920*, Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto, Humanistinen tiedekunta, Taidehistorian laitos, 2000, s. 21.

19 Valkeapää, op.cit., s. 22.

20 Valkeapää, op.cit., ss. 21–22.

RANSKA

Restaurointi sai 1800-luvulla Euroopan maissa kansallisia, poliittisia ja uskonnollisia merkityksiä. Ranskassa restaurointi oli poliittista ja suoranainen propagandaväline. Vuoden 1789 vallankumouksen yhteydessä monet rakennukset interiööreineen oli tuhottu. Vuoden 1830 vallankumouksessa valtaan noussut porvarillinen hallitus pyrki liittämään uuden Ranskan sen vuoden 1789 vallankumousta edeltäneeseen historiaan. Menneisyyden lähteet, jollaisina rakennetut monumentitkin nähtiin, nostettiin arvoonsa ja niiden luettelomiseksi järjestettiin valtakunnallisia dokumentointiohjelmia. Varsinaiset suojelulait säädettiin kuitenkin vasta 1887 ja 1889. Oikeasta tavasta restauroida kiisteltiin Ranskassa Académie des Beaux-Artsin klassistisen koulukunnan ja uusgotiikan kannattajien välillä. Jälkimmäisten käsityksen mukaan eri aikojen tyyli tuli nähdä omina kokonaisuuksinaan, joita ei sopinut sekoittaa keskenään. Tyylin yhtenäisyyden ja puhtauden arvostamiseen vaikuttivat taidehistorian ja rakennusarkeologian kehittyminen tieteinä, ja puristista lähestymistapaa voitiin pitää opillisesti puhtaampana kuin Beaux-Artsin perinnettä. Näkyvin hahmo Ranskan 1800-luvun restauroinnissa oli arkkitehti Eugène Emmanuel Viollet-le-Duc (1814–1879), joka suunnitteli noin 50 kirkon ja muutaman suuremman kokonaisuuden restauroinnin. Hän kirjoitti paljon ja puhui hienovaraisuuden ja kohteen tutkimisen tärkeydestä. Hän näki goottilaisen arkkitehtuurin keskiajan rakennusmestarien taidonnäytteenä ja arvosti sen rakenteiden rationaalisuutta. Viollet-le-Ducin suunnitelmille olikin tyypillistä toteutuksen tarkkuus ja symmetria. Restaurointien tavoitteena oli ideaaliversio kohteesta; rakennus haluttiin esittää sellaisena, kuin se olisi ollut uutena, jos se olisi voitu rakentaa halutunlaiseksi.²¹

Edellä kuvattu uusi, tietoinen historiakäsitys ei siis ilmeisesti ennättänyt muokkaamaan Viollet-le-Ducin ajatuksia restauroinnista, vaan rakennusten epäjohtonmukaisuudet ilmenivät hänelle vikoina, eivät ominaisuuksina.

ISO-BRITANNIA

Iso-Britanniassa rakennusten, erityisesti kirkkojen, korjaustarve nousi seurakuntien keskuudesta. Rakennussuojelua ajoivat pääasiassa anglikaaninen kirkko ja uskonnolliset yhdistykset, kuten 1839 perustettu Cambridge Camden Society ja sen perustama *The Ecclesiologist* -lehti, jossa julkaistiin ohjeita kirkkojen korjaukseen. Valtiojohtoinen rakennusvalvonta ja rakennussuojelu kehittyivät myöhään; historiallisesti arvokkaat monumentit suojattiin lailla vasta vuonna 1913.²²

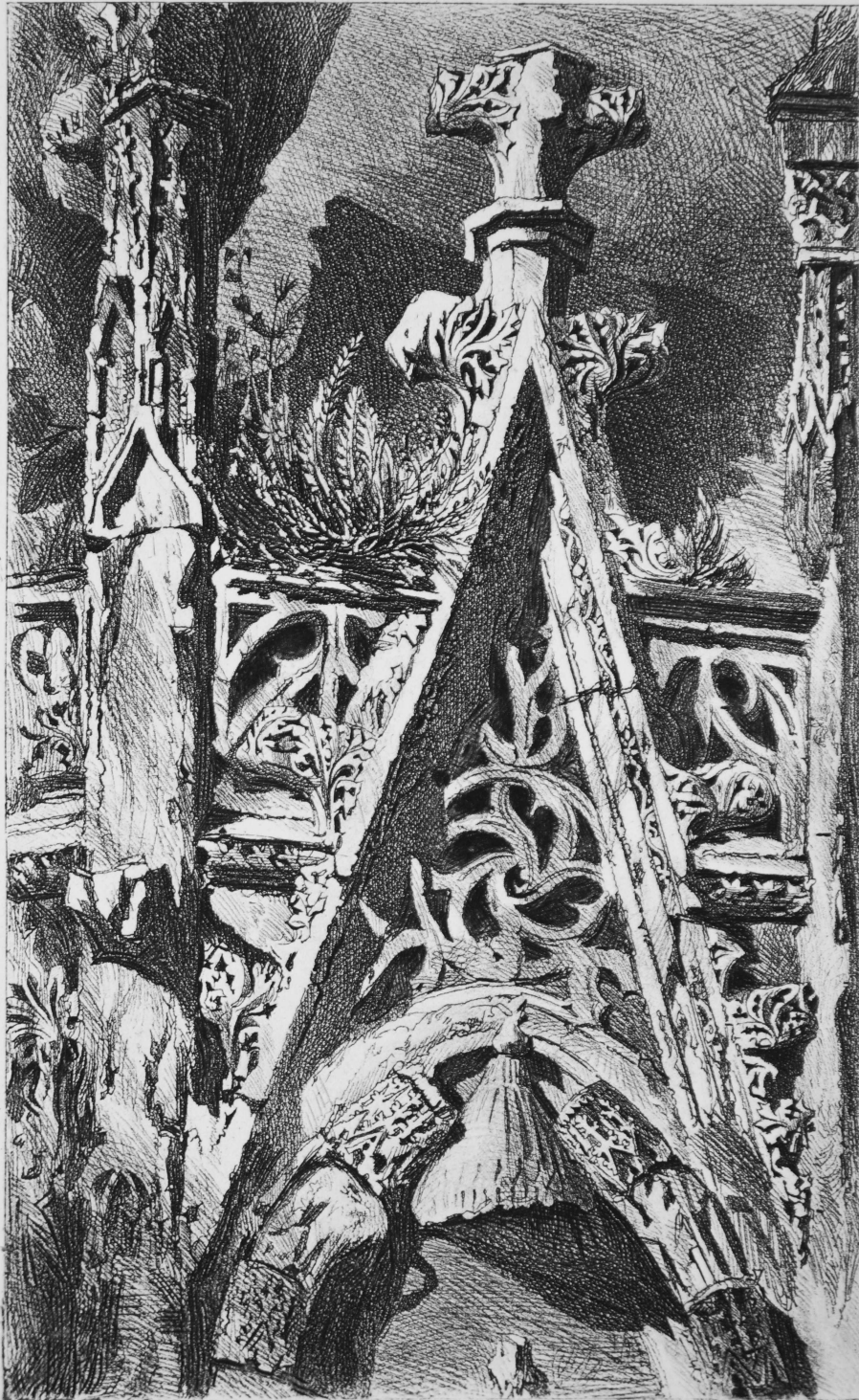
Tyyliyhtenäisyyteen pohjautuvien restaurointien eräs huomattava toteuttaja maassa oli englantilainen Sir Gilbert Scott (1811–1878), joka sai uransa loppupuolella osakseen voimakasta arvostelua. Yleisesti ottaen tyyliyhtenäisyysperiaatteeseen perustuvaa restaurointia kritisoitiin jyrkimmin juuri Iso-Britanniassa. Näkyvin kriitikko oli kirjailija ja taiteilija John Ruskin (1819–1900). Ruskin oli Keski-Euroopan matkoillaan nähnyt tyylirestaurointien lopputuloksia ja päätenyt määrittelemään restauroinnin rakennuksen äärimmäiseksi turmioksi ja perinpohjaiseksi Valheeksi.

---

21 Valkeapää, op.cit., ss. 22–23.

22 Valkeapää, op.cit., 23–24.

Plate. II.

J.R. del.

Goupié & Co.

R.P. Cuff, sc.

Kuva 3. Ruskinin kuvitustyyli lähentelee impressionistista vauriokartoitusta.
John Ruskin, *Part of the Cathedral of St. Lo, Normandy*.
Kuva: John Ruskin, *The Seven Lamps of Architecture*, julk. George Allen, Lontoo, 1900.

Rakennuksen oli Ruskinin mukaan parempi antaa raunioitua kuin restauroida se. Jatkuvalla ja hellällä huolenpidolla oli kuitenkin mahdollista välttää kokonaisvaltaiselta restauroinnilta. Ruskin julkaisi vuonna 1849 *The Seven Lamps of Architecture*, joka on konservoivan linjan tärkeimpiä teoksia. Ruskinin mukaan rakennukset kuuluvat menneille ja tuleville sukupolville ja ovat nykyhetkessä vain lainassa. Arvokkainta rakennuksessa olivat sen ikä ja ajan jättämät jäljet, tieto siitä, että sen ovat pystyttäneet esi-isämme. Ruskinia syytettiin aikanaan yltiöpaisesta raunioromantismista ja epärealistisuudesta.²³

Ruskinin kritiikki vallalla ollut tyylirestaurointia kohtaan kuitenkin levisi, ja konservoinnista (*conservation movement*) tuli johtava tapa hoitaa rakennusperintöä. Ruskin oli tietyllä tapaa sekä idealisti että materialisti; hän piti olennaisena monumentin ja sen materiaalien alkuperäisyyttä jopa siinä määrin, että piti kohteen materiaalia yhtäläisenä sen arkkitehtuurin kanssa. Kadonnutta materiaalia, jossa kohteen arvo piili, ei voinut palauttaa, kun se kerran oli kadotettu.²⁴

”Neither by the public, nor by those who have the care of public monuments, is the true meaning of the word restoration understood. It means the most total destruction which a building can suffer.

...

Do not let us talk then of restoration. The thing is a Lie from beginning to end.

...

But, it is said, there may come a necessity for restoration! Granted. Look the necessity full in the face, and understand it on its own terms. It is a necessity for destruction. Accept it as such, pull the building down, throw its stones into neglected corners, make ballast of them, or mortar, if you will; but do it honestly, and do not set up a Lie in their place.

...

Take proper care of your monuments, and you will not need to restore them.”²⁵

23 John Ruskin, *The Seven Lamps of Architecture*, julk. George Allen, Lontoo, 1900, ss. 353–355; Valkeapää, op.cit., ss. 23–24.

24 Jukka Jokilehto, *A history of architectural conservation*, Butterworth-Heinemann, Oxford, 1999, ss. 174–175.

25 Ruskin, op.cit., s. 353–357.

SAKSA

Saksassa nousi voimakas nationalistinen mieliala Napoleonin sotien jälkeen, ja menneisyyden loisto otettiin voimavaraksi Saksan yhtenäisyyden edistämiseksi. Isänmaa, kristinusko ja gotiikka kietoutuivat toisiinsa. Saksan alueen ruhtinaskunnat yhdistyivät vuonna 1871 toiseksi Saksan keisarikunnaksi. Eri alueiden lainsäädäntö ja käytännöt poikkesivat toisistaan. Esimerkiksi Hessenissä ensimmäinen rakennussuojelulaki oli säädetty jo vuonna 1779 ja Preussissa 1794. Kölnin katedraalin restaurointi ja loppuunrakentaminen vuosina 1842–1880 oli tärkeä kansallinen prosessi, joka leimasi koko vuosisadan restaurointia. Työmaan yhteyteen perustetuissa työpajoissa rakentajat perehtyivät keskiaikaiseen rakennusperinteeseen, ja restauroinnin ideologia pohjautui pääasiassa materiaalien ja työmenetelmien tuntemukseen. Vuosisadan vaihteessa säilyttävä linja sai Saksassa kannatusta varsinkin taidehistorian kehityksen myötä.²⁶

POHJOISMAAT

Myös Pohjoismaissa 1800-luvun kulttuurihistoriallinen tutkimus sai pontta politiikasta. Tuolloin Saksan ja Tanskan välejä hiersi kiista Schlesvig-Holsteinin alueesta, jonka tanskalaisuudelle pyrittiin löytämään perusteita keskiajasta. Tanskassa annettiin laki kirkkojen suojelusta vuonna 1861, ja se sisälsi ajatuksen alkuperäisen tyylin palauttamisesta. Norja taas luovutettiin Tanskalta Ruotsille vuonna 1814 sen kuuluttua unioniin Tanskan kanssa vuodesta 1380. Aika ennen unionia nähtiin nyt Norjan itsenäisyyden ja suuruuden aikana. Keskiaikaisia puisia sauvakirkkoja purettiin 1800-luvulla, mikä sai aikaan muinaismuistojen suojelua ajavan yhdistyksen perustamisen vuonna 1844. Norjan huomattavin restaurointihanke oli Trondheimin Nidarosin katedraalin loppuunsaattaminen, jonka suunnittelussa noudatettiin tyyliyhdenäisyysperiaatetta.²⁷

Ruotsin ensimmäinen muinaismuistohallinto ”rijkzens antiquarij” perustettiin vuonna 1630.²⁸ Maan muinaismuistolainsäädännön historia ulottuu vuoteen 1666, jolloin säädettiin plakaatti *Placat och Påbudh om Gamble Monumenter och Antiquiteter*. Kuitenkin esimerkiksi vuonna 1828 annettu asetus muinaismuistojen suojelusta suorastaan heikensi suojelun asemaa; muinaisjäännöksen purkaminen saatettiin hyväksyä, jos se oli huolellisesti dokumentoitu. Kirkkorakennuksia taas ei pidetty muistomerkkeinä lainkaan, ne vain sisälsivät muistomerkkejä. 1800-luvulla myös Ruotsissa useita kirkkoja purettiin ja niihin tehtiin muutoksia. Toimenpiteet perusteltiin yleensä käytännön tarpeilla, kuten seurakunnan väestötilanteella. Suhtautuminen alkoi muuttua 1800-luvun lopulla säilyttävämmäksi.²⁹

---

²⁶ Valkeapää, op. cit., ss. 24–26.

²⁷ Valkeapää, op. cit., ss. 26–27.

²⁸ Visa Immonen, *Tutkimuksen ja hallinnon ristiaallokossa. Muinaistieteellinen toimikunta 2/1917-1972*, Museoviraston julkaisuja 3, Museovirasto, Helsinki, 2016, esipuhe.

²⁹ Valkeapää, op. cit., s. 27.

3.3 1900-luku: modernismia ja kansainvälisiä sopimuksia

1900-luvulla pyrittiin rakennussuojelun toimintaperiaatteiden yleispätevään määrittelyyn kansainvälisten sopimusten avulla. Sotien aikana hävitettiin ihmiskunnan ihanteita ja historiaa kantavaa rakennettua ympäristöä, mikä lisäsi tahtoa rakennusmuistomerkkien suojeluun. Julistukset antavat hyvän eettisen ja teoreettisen viitekehyksen kulttuuriympäristön parissa toimijoille, mutta toisaalta kulttuuriympäristön kaltaisia, monitahoisia asioita yleistävät määritelmät jättävät myös paljon tilaa tulkinalle. Käsitteistöä on täytynyt tarkistaa aika ajoin vastaamaan kunkin ajan käsityksiä.³⁰

Sotien ohella merkittävä 1900-lukua ja sen aikaista rakennusperinnön hoitoa ja hävitystä muovannut ilmiö oli modernismi. Moderni nähtiin vastakohtana klassiselle, ja modernismi ryhtyi järjestelmällisesti kieltämään perinteen merkityksen. Modernismin ideologinen siemen iti jo vahvasti vuosisadan vaihteen art nouveau ja sen kansallisten variaatioiden aatesisällöissä; tavoitteena oli uudelle ajalle soveltuvan arkkitehtuurin ornamenttiikan ja muotojen löytäminen vanhan kopioimisen sijaan. Pian huomattiin, että rakennusten koristelemineen itsessään edustaa vanhentunutta tapaa nähdä arkkitehtuuri. Halu sanoutua irti menneistä arvoista ja suunnittelumetodeista heijastui arkkitehtuurin historian tutkimukseen ja opetukseen. Esimerkiksi Gropiuksen johtamassa Bauhausissa ei opetettu lainkaan arkkitehtuurin historiaa. Modernistisessa arkkitehtuurissa on silti säilynyt myös viitteitä menneisyyteen.³¹

Vuonna 1903 itävaltalainen taidehistorioitsija Alois Riegl (1857–1905) julkaisi teoksen *Der Moderne Denkmalkultus – Sein Wesen und seine Entstehung* (*Moderni monumenttien suojelukulttuuri – sen luonne ja synty*) ja loi pohjan modernille, systemaattiselle kulttuuriperinnön arvottamiselle. Kirjoitus ei kuitenkaan itse ollut systemaattinen, kaikenkattava teoria arvoista. Riegl kuvasi suojeluintressin asteittaista kehitystä sekä kohdekentän laajenemista ja asetti arvot toisensa poissulkeviksi polariteettipareiksi. Hän esitti monumenttien arvon koostuvan muistoarvoista (ikä- ja historia-arvot) sekä nykyaika-arvoista (käyttö- ja taidearvot). Suojelussa ristiriitoja aiheutti erityisesti ikä- ja käyttöarvon yhteensovittaminen. Riegl korosti myös rakennuksen psykologista vaikutusta; rakentamisaikaa tärkeämpi oli hetki, jolloin rakennuksen tarkastelija yhdisti omat kokemuksensa ja tietonsa rakennukseen. Arvottajan tuli tuntea kohteen syntyä ja -tavat voidakseen määritellä sen arvot. Hän jakoi muistomerkit tarkoituksellisiin ja sattumuksellisiin monumentteihin (*intended/unintended*).³²

30 *Kansainväliset julistukset*, ICOMOS International Council of Monuments and Sites, Helsinki, 1992, ss. 1–2; Tuija Lind, *Rauniot – arvoja ja tekoja. Rauniorestaurointi ja arkeologisten alueiden suunnittelu*, väitöskirja, Aalto-yliopisto, Arkkitehtuurin laitos, 2017, s. 15.

31 William J. R. Curtis, *Modern Architecture since 1900*, 3. painos, Phaidon Press Ltd, Lontoo 1996, ss. 53–71; Timo Koho, *Menneisyyden muistikuvat – Perinne nykyajan arkkitehtuurissa*, Atena Kustannus Oy, Jyväskylä, 2003, ss. 7–9; Timo Tuomi, *Kaupunkikuvan muutokset - Suomalaisen kaupunkikeskustojen suunnittelun tavoitteiden ja todellisuuden kohtaamisesta toisen maailmansodan lopusta 1960-luvun puoliväliin*, väitöskirja, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 2005, ss. 53–54.

32 Jukka Jokilehto, *A history of architectural conservation*, Butterworth-Heinemann, Oxford, 1999, s. 215; Valkeapää, op.cit., ss. 24–26;

Petri Vuojala, ”Paradokseja. Ajatuksia arvoista ja arvojen arvotuksista restauroinnissa”, *Rakennussuojelu ajassa – Pöytäkirja rakennetun ympäristön suojelusta*, toim. Kirsti Kovanen, Margaretha Ehrström, Maunu Häyrynen, Marjo Vepsä ja Aura Kivilaakso, ICOMOSin Suomen osasto ry, Helsinki, 2014, ss. 132–133.

MODERNISMI JA MENNEISYYS

1920-luvun modernismin aatesisältöön kuului optimistinen tulevaisuuskuva ja vahva usko kehitykseen. Arkkitehtuuri haluttiin rinnastaa pikemminkin tieteisiin kuin taiteisiin, ja se muuttui objektiiviseksi, historiattomaksi. Moderni nähtiin vastakohtana klassiselle. Arkkitehtuurin sidonnaisuus aiempien sukupolvien kokemuksiin hylättiin. Klassiset muodot nähtiin tarkoituksettomina, ja ihanteeksi nousi muodon ja toimivuuden yhtäläisyys. Modernismin asteittainen voimistuminen 1900-luvun kuluessa johti rationaalisen suunnittelun. Toisen maailmansodan jälkeen futuristiset visiot leimasivat kansainvälistä arkkitehtuuria voimakkaasti. Traditio tuntui kalliilta ylellisyydeltä, johon ei sodasta toipuvissa valtioissa ollut varaa, ja modernistinen sarjatuotantotekniikka tarjosi nopean ja edullisen rakentamistavan. 1950–60-luvuilla vaikutti jopa siltä, että globaali modernismi oli lopullisesti syrjäyttänyt historismin luontaisen kehityksen tuloksena.³³

Modernistit pyrkivät siis poikkitieteelliseen, ajallisuudesta irrotettuun suunnitteluun. Keskusteluun lainattiin termistöä biologiasta (elinkaari, elimistön toiminta ja luonnon lainalaisuudet) ja kaupunkisuunnittelulle haettiin tukea tilasto- ja taloustieteistä. Vertaamalla suunnitelmien toimintaa luonnonlakeihin niistä tuli tosia ja vääjäämättömiä. Luonnonjärjestykseen perustuvalla orgaanisuudella perusteltiin uuden kaavoituksen välttämättömyys ja vanhan purkaminen. Detaljitasolla uusiutumista ylläpitivät lasi ja synteettiset materiaalit, jotka vaativat ajoittaista uusimista. Näin oltaisiin sopusoinnussa luonnon kanssa.³⁴

1920-30-luvun modernismin perustavanlaatuinen teesi oli, että oma aikakausi erosi kaikista aikaisemmista ajoista. Vanhaa imitoimalla luotaisiin vain epäautenttista arkkitehtuuria. Modernistien silmissä 1800-luku oli petoksen ja harhakuvien aikaa, jolloin kopioimalla rakennusperintöä yritettiin palauttaa vanhoja sosiaalisia, kulttuurisia tai poliittisia oloja. Ajateltiin myös, että selkeä pesäero vanhaan auttaa olemaan läsnä omassa ajassa. Ajan henkeä (*Zeitgeist*) kuvastaakseen tulee luoda uudet, modernit arkkitehtuuriperiaatteet.³⁵

Monumentaalisuus oli keskeistä modernissakin arkkitehtuurissa. Historia oli kuitenkin riisuttu siitä suurin sanoin pois, ja uuden monumentaalisuuden käsite laajeni rakennuksesta monumentaalikeskukseksi, jossa arkkitehtuuri, kuvanveisto ja maalaustaide yhdistyivät toiminnallisuuteen yhteisöllisyyden kautta. Monumentaalikeskus siis muodosti puitteet demokraattista yhteiskuntaa juhlistaville tapahtumille.³⁶

---

33 Koho, op. cit., s. 10; Tuomi, op. cit., ss. 53–54;

Kaarina Niskala & Ilpo Okkonen, *Oulun Graadi - 350 vuotta asemakaavoitusta*, Studio Ilpo Okkonen Oy, Oulu, 2002, s. 80.

34 Tuomi, op. cit., ss. 53–54.

35 Ibid.

36 Tuomi, op. cit., ss. 59–61.

Modernistisen kaupunkisuunnittelun ihanteet kehittyivät 1900-luvun alkupuolella, ja sosiaalinen yhdenvertaisuus kuului aatesisältöön varsinkin alkuaikojen modernismissa. 1900-luvun alun suurkaupunkien massiiviset umpikorttelit nähtiin epähygienisinä ja epämoraalisina. Niiden sijalle haluttiin avointa kaupunkitilaa, joka mahdollistaisi valon ja puhtaan ilman saannin kaikille asukkaille umpikorttelia paremmin. Umpikorttelit olivat lisäksi usein toteutuneet vain osittain, ja avoimesta rakennustavasta saatiin ratkaisu myös rikkonaiseen kaupunkitilaan. Toisistaan irralliset rakennukset voitiin rakentaa kerralla valmiiksi ja kaupunkikuva säilyisi alati eheänä.³⁷

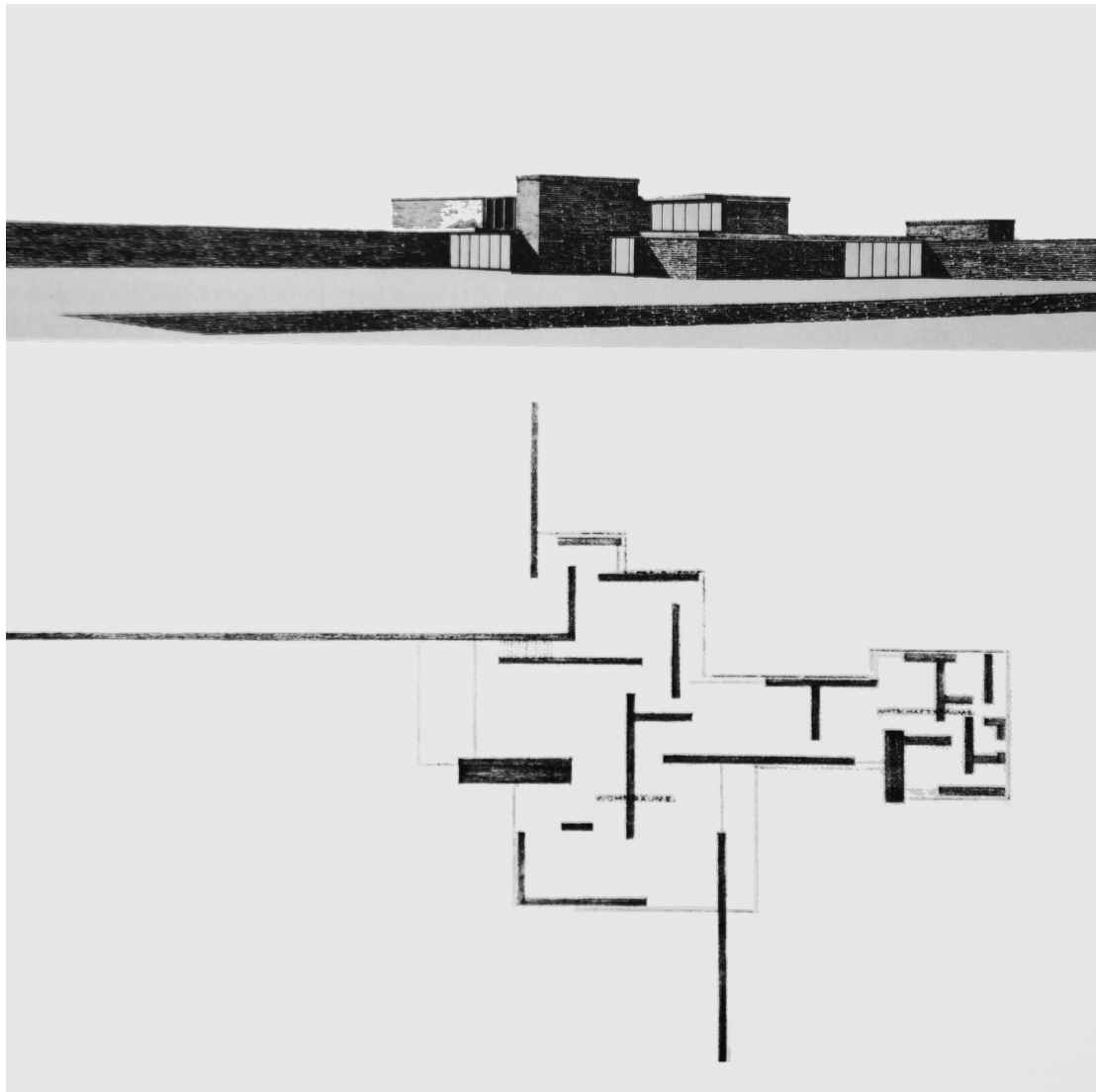
Tapaan suhtautua rakennusperintöön ja rakentamisen perinteeseen vaikutti myös muutos arkkitehtonisen tilan käsityksessä ja siinä, mitä arkkitehtuuri ylipäänsä oli. Klassistisessa arkkitehtuurissa suunnitteluelementit olivat konkreettisista pylväistä ja muista osasista koostuvia järjestelmiä. 1800-luvulla Saksan alueella arkkitehtuuria alettiin tarkastella tilan rajaamisena ja luomisena, jossa materialistiset seikat olivatkin toisarvoisia. Vuosisadan vaihteessa suunnittelijat omaksuivat nuo ajatukset ja itävaltalainen arkkitehti Camillo Sitte (1843–1903) määritteli käsitteen tilataide (*Raumkunst*). Arkkitehtonisen tilan käsitteen kehittäminen jatkui edelleen, ja ennen pitkää ajatukset vapaana virtaavasta tilasta olivat itäneet. Arkkitehtuurin historiaa peilattiin tilan kehityksen kautta. Varhaisrenessanssitila oli additiivista, tilasarjoista muodostuvaa, kun taas 1550-luvulta eteenpäin tilat olivat jo osa yhdistyvää, jatkuvaa, loputonta kokonaisuutta. Tästä pääteltiin, että tilan kehitys kulkee kohti jatkuvaa, arkkitehtonista tilaa. Teorioilla oli merkitys modernismille ja toisaalta rakennusperinnön arvostamiselle: tilan kehitys oikeutti ja perusteli väijäämättömän edityksellisen modernin arkkitehtuurin ylivertaisuutta. Tieteellisenä käsitteenä tila oli historiaton, se ei viitannut mihinkään aiempaan. Paikka sitä vastoin saattoi olla historiallinen.³⁸

Samantyyppisiä kehityskulkuteorioita laadittiin myös arkkitehtonisten tyyppien ja mallien tutkimuksessa. 1700-luvulla rakennusosia luokiteltiin perustyyppeihin. Rakennukset taas luokiteltiin kokonaisuudesta muodostuvien mielikuvien mukaan; esimerkiksi eleganttius, synkkyys, salaperäisyys ja steriiliys nähtiin rakennuksen ominaisuuksina. 1800-luvulla typologisointi perustui ajatukseen käsitteellisestä esikuvasta kullekin rakennustypille. Saavuttamattomien ideaalien pohjalta määriteltiin konkreettisia rakennustyyppejä, joiden pohjakaavat ja massoittelu olivat tyyppiluokiteltuja, mutta rakennukset voitiin verhoilla halutunlaisilla – siis käyttötarkoitukseen parhaiten soveltuvilla – koristeluilla. Historiallisen alkutyyppin merkitys hälveni 1800-luvun kuluessa, kun omalle ajalle tyyppillisen muotokielen etsiminen korostui suunnittelussa. 1920-luvun funktionalisteihin vetosi 1800-luvulla kehitelty rakennusten käyttötarkoitukseen perustuva typologisointi. Modernistinen typologisointi meni pidemmälle ja tähtäsi universaalien rakennusosien luokitteluun teknologian, massatuotannon ja standardisoinnin avulla. Katse siirrettiin tulevaisuuteen siis myös typologioiden saralla. Standardisointiin perustuvaa typologia-ajattelua sovellettiin erityisesti uusia, toistoon perustuvia asuinalueita suunniteltaessa. Esikuvina toimivat Saksan 1920-luvun Siedlungit. Joissain asioissa

---

37 Tuomi, op. cit., ss. 9–10, 22, 44–46.

38 Tuomi, op. cit., ss. 24–26.

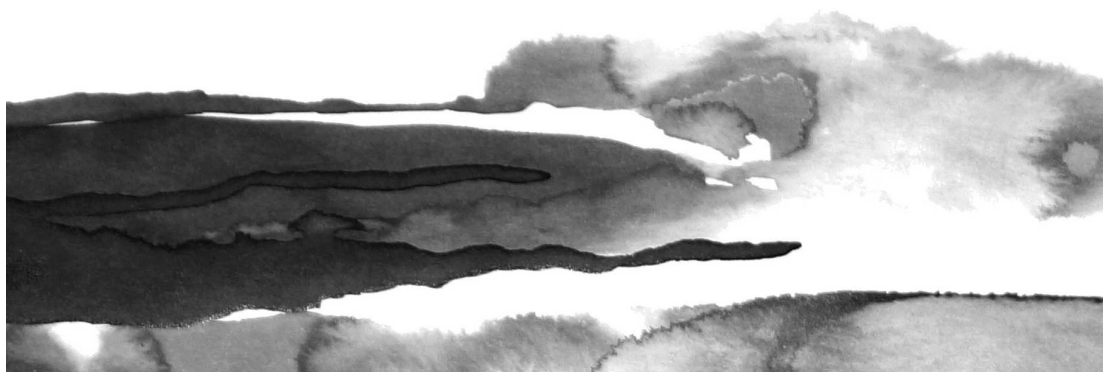

Kuva 4. Ludwig Mies van der Rohe, Project for a brick villa, 1923.
 Kuva: William J. R. Curtis, *Modern Architecture since 1900*,
 3. painos, Phaidon Press Ltd, Lontoo 1996, s. 191.

haluttiin kaikesta huolimatta ottaa oppia länsimaisesta perinteestä, kunhan ei esteettiseltä pohjalta; ajatus keskustaan sijoitettavasta, mahdollisesti korkeasta julkisesta rakennuksesta eli kaupunkikruununusta (*Stadtkrone*) perustui 1700-luvulta peräisin olevaan ideaalityypin käsitteeseen.³⁹

³⁹ Kaarina Niskala & Ilpo Okkonen, *Oulun Graadi - 350 vuotta asemakaavoitusta*, Studio Ilpo Okkonen Oy, Oulu, 2002, s. 80; Tuomi, op. cit., 62–73.

KANSAINVÄLISTEN KULTTUURIPERINTÖSOPIMUSTEN TAUSTAA

Ajatusta ihmiskunnan yhteisestä kulttuuriperinnöstä on kehitelty Euroopassa 1700-luvulta lähtien. Sveitsiläinen juristi Emmerich de Vattel (1714–67) esitti huolensa ihmiskunnan taitoja kuvastavan kulttuuriperinnön tuhoamisesta ja teosten varastamisesta sotien yhteydessä teoksessaan *Les droits des gens* (1758). Venäjän keisari Aleksanteri II kutsui vuonna 1874 koolle Brysseliin ensimmäisen kansainvälisen konferenssin, jossa käsiteltiin myös kulttuuriperinnön kohtaloa sodassa. Kokouksessa käsitellyssä dokumentissa *A Project of an International Declaration Concerning the Laws and Customs of War*. Rakennuksia, joita käytetään uskonnon harjoittamiseen, hyväntekeväisyys- ja opetustarkoituksiin tai taiteen ja tieteen harjoittamiseen, ei saanut sodassa tuhouta. Tällaisten instituutioiden, historiallisten monumenttien ja taideteosten hävittäminen määriteltiin rangaistavaksi teoksi, paitsi jos rakennuksia käytettiin aktiivisesti sodankäyntiin. Kulttuuri nähtiin siis ihmiskunnan perinnön osaksi, tuhoutuneet taidearteet korvaamattomiksi ja niiden kulttuurinen arvo kaikille kansoille, eikä vain tietylle kansallisvaltiolle kuuluvaksi. Julistus jäi tuolloin ohjeelliseksi, mutta sitä käytettiin pohjana keskustelulle sodankäynnin laillisista ja laittomista menetelmistä Haagin konferensseissa vuosina 1899 ja 1907.⁴⁰

⁴⁰ *Project of an International Declaration concerning the Laws and Customs of War*, [verkkodokumentti], Brysseli, 1874, viitattu 14.4.2018, saatavissa: <https://www.legal-tools.org/doc/af7da3/pdf/>; Jukka Jokilehto, *A history of architectural conservation*, Butterworth-Heinemann, Oxford, 1999, ss. 281–282.

HAAGIN SOPIMUS 1907

Haagin sopimus vuodelta 1907 oli ensimmäinen kansainvälinen, nykyaikaisessa mielessä rakennussuojelua koskeva sopimus. Se velvoitti sotatoimissa välttämään historiallisten muistomerkkien hävittämistä. Alettiin laatia luetteloita tällaisista muistomerkeistä. Haagin sopimus ei kuitenkaan estänyt kulttuuriperinnön vaurioitumista ensimmäisen maailmansodan aikana. Esimerkiksi Ieperin historiallinen kaupunki Belgiassa tuhouttiin täysin. Sen jälleenrakentamiselle nousi kolme vaihtoehtoa: rauniot joko jätettäisiin silleen muistuttamaan sodan tuhoista, kaupunki suunniteltaisiin uusia puutarhakaupunkien kaavoitusihanteita mukaillen tai kaupunki rekonstruoidaisiin sotaa edeltäneeseen muotoonsa. Rekonstruointia perusteltiin keskiaikaisen kaupungin symboliarvolla, ja vaihtoehto voitti. Sodan jälkeen monumenttiluetteloihin sisällytettiin historiallisia alueita ja tuhoutuneita rakennusmuistomerkkejä rekonstruointiin.⁴¹

ATEENAN JULISTUS 1931

Ensimmäisen maailmansodan jälkeen perustettiin Kansainliitto tarkoituksenaan rauhan edistäminen. Sen museotoimisto järjesti vuonna 1931 Ateenassa kansainvälisen kokouksen koskien arkkitehtuurimuistomerkkien suojelua. Kokouksen tuloksena syntynyt Ateenan julistus oli ensimmäinen kansainvälinen julistus, jolla pyrittiin edistämään moderneja konservointikäytäntöjä. Tyylirestaurointeihin suhtauduttiin kielteisesti, konservoiiviin ja ylläpitäviin toimiin sekä eri aikojen kerrostumien säilyttämiseen myönteisesti. Restaurointi on Ateenan julistuksessa käsitteenä hyvin lähellä rekonstruktiota. Rakennusten käyttöä pidettiin säilymistä edistävänä seikkana, kunhan käyttötarkoitus kunnioitti kohteen luonnetta. Oli myös tärkeää, että monumentit pysyivät alkuperäisillä paikoillaan, ja että yhteisön rooli monumenttien suojelussa huomioitaisiin. Modernien materiaalien, kuten betonin käyttö hyväksyttiin, mutta uusien osien tuli erottua vanhasta.⁴²

VENETSIAAN JULISTUS 1964

Kansainliitto hajosi toisen maailmansodan yhteydessä. Sota tuhosi myös ennennäkemättömän määrän rakennusmuistomerkkejä, ja osa tuhoamisesta tähtäsi tietoisesti kansallisen identiteetin hävittämiseen. Historiallisten muistomerkkien rekonstruoinnilla haluttiin osoittaa, ettei sodan tuhojen annettu lannistaa kansallista kulttuuria. Jälleenrakentamisen myötä virisi kuitenkin into rekonstruoida rakennusmuistomerkkejä kritiikittömästi, mikä aiheutti keskustelua rakennusperinnön autenttisuudesta. Kansainvälisen yhteistyön merkkipaalu rakennusmuistomerkkien suojelun alalla oli Unescon aloitteesta Venetsiassa vuonna 1964 järjestetty asiantuntijakokous, jossa hyväksyttiin kansainvälinen julistus monumenttien suojelusta. Julistuksen päätavoite oli historiallisen autenttisuuden korostaminen ja rekonstruktioiden hillitseminen sekä kriittinen suhtautuminen

41 *Kansainväliset julistukset*, ICOMOS International Council of Monuments and Sites, Helsinki, 1992, ss. 1–2; Jokilehto, op.cit., ss. 282–284.

42 *Kansainväliset julistukset*, op. cit., ss. 1–2; Jokilehto, op.cit., ss. 284–285.

restaurointityössä yleistyneeseen modernien rakennusaineiden ja -menetelmien käyttöön. Tästä huolimatta alkuperäisen rakenteen vauriot nähtiin perinteisen tekniikan heikkoutena, ja usko betoniin säilyi.⁴³

Venetsian julistus on kansainvälinen julistus monumenttien suojelusta. Siinä painotetaan kansojen yhteistä vastuuta historiallisten monumenttien säilyttämisestä jälkipolville. Rakennusten suojelua ja restaurointia ohjaavista periaatteista on sovittava kansainvälisesti, mutta jokainen maa on vastuussa näiden periaatteiden soveltamisesta oman kulttuurinsa puitteissa. Julistuksessa monumentin käsitteellä tarkoitetaan yksittäisten arkkitehtuuriluomusten ohella rakennusryhmiä; kohteet nähdään sekä taideteoksina että historiallisina todistuskappaleina. Monumenttien jatkuva hoito, yhteiskunnallisesti hyödyllinen käyttö ja kohteen ympäristön autenttisuus nostetaan esille. Restauroinnin tavoitteeksi julistus määrittelee monumenttien esteettisen ja historiallisen arvon säilyttämisen ja esiintuomisen. Alkuperäisten materiaalien ja autenttisten dokumenttien kunnioittamista korostetaan, samoin ajallisen kerroksisuutta. ”Restauroinnin on päätyttävä siinä, missä otaksuma alkaa.” Arkeologisten kaivausten yhteydessä rauniot on säilytettävä ja monumentin vääristämättömän merkityksen ymmärtämistä on kaikin keinoin helpotettava. Kaikki rekonstruointi on silti suljettava pois, tosin irronneiden osien liittäminen voidaan sallia.⁴⁴

Venetsian julistusta täydennettiin vuonna 1982 hyväksytyllä Firenzen julistuksella, joka käsitteli historiallisten puistojen ja puutarhojen suojelua.⁴⁵

Venetsian kokouksen jälkitoimet johtivat ICOMOSin (International Council on Monuments and Sites) perustamiseen Varsovassa 1965. Suomeen perustettiin sen kansalliskomitea vuonna 1967. ICOMOSin perustamiskokouksessa toivottiin eri maihin perustettavan monumenttien suojelun alan kansalaisjärjestön Europa Nostran alasastoja, mutta Suomessa opetusministeriö vastusti ehdotusta ankarasti. Venetsian julistus oli pitkään vain pienen asiantuntijapiirin tiedossa ja se suomennettiin vasta 1985.⁴⁶

---

43 *Kansainväliset julistukset*, op. cit., ss. 1–2;

Maija Kairamo, *Restaurointitappeja aikaraitteilla: Puoli vuosisataa rakennussuojelua ja restaurointia Suomessa*, lisensointityö, Teknillinen korkeakoulu, arkkitehtiosasto, 2006, s. 22.

44 *Kansainväliset julistukset*, op. cit., ss. 4–9.

45 Ibid, ss. 41–42.

46 Kairamo, op. cit., ss. 22–23.

MAAILMANPERINTÖSOPIMUS 1972

Maailmanperintösopimus, eli yleissopimus maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemiseksi, on Unescon vuonna 1972 hyväksymä kansainvälinen sopimus. Sopimuksen tavoitteena on kansojen välisen yhteistyön avulla tunnistaa, vaalia, säilyttää ja esitellä maailman keskeistä, koko ihmiskunnan yhteistä kulttuuri- ja luonnonperintöä. Suomi ratifioi maailmanperintösopimuksen vuonna 1987.⁴⁷

Sopimuksen ratifioineiden valtioiden vastuulla on maailmanperintökohteiden tunnistaminen, dokumentointi ja nimeäminen maailmanperintöluetteloon sekä olemassa olevista maailmanperintökohteistaan huolehtiminen. Kulttuuriperintökohteet voivat päästä luetteloon, jos ne voidaan määritellä esimerkiksi inhimillisen luovuuden mestariteokseksi tai poikkeuksellisen merkittäväksi todisteeksi jostain kulttuurista. Kohteet voivat edustaa esimerkiksi merkittävää historiallista aikakautta tai tietyn kulttuurin perinteistä asutusta taikka ihmisen vuorovaikutusta ympäristön kanssa. Kulttuuriperintökohteet voivat myös liittyä tapahtumiin, eläviin perinteisiin, aatteisiin, uskontoihin ja uskomuksiin tai taideteoksiin.⁴⁸

JULISTUS HISTORIAALLISTEN KAUPUNKIEN JA KAUPUNKIMAISTEN ALUEIDEN SUOJELUSTA 1987

Historiallisten kaupunkien ja kaupunkimaisten alueiden suojelua koskeva julistus pohjautuu Venetsian julistukseen ja se hyväksyttiin vuonna 1987 ICOMOS:in yleiskokouksessa Washingtonissa. Kohdekenttää laajennettiin entisestään. Kaupungit nähdään maiseman, rakentamisen, arkkitehtuurin ja yhteiskunnan muodostamana kokonaisuutena, jonka suojelu on pikemminkin tulevan kehityksen perusta kuin rajoite. Kulttuurihistoriallisesti arvokkaita kokonaisuuksia kannustetaan säilyttämään, sillä ihmiskunnan muisti perustuu niihin. Suojelulla ymmärretään julistuksessa ne toimenpiteet, jotka ovat tarpeen kohteiden säilyttämiseksi, mutta myös kohteiden sopeuttamiseksi nykyajan vaatimustasoon.⁴⁹

Julistuksen periaatteissa määritellään, että suojelun on oltava mukana taloudellista ja sosiaalista kehitystä koskevissa ohjelmissa sekä eritasoisissa kaupunki- ja aluesuunnittelussa. Suojeltavan alueen jokaista rakennusta ei kuitenkaan tarvitse suojella, vaan säilytettäviä ominaisuuksia ovat kohteen historiallinen luonne ja sitä ilmentävät elementit, kuten kaupunkirakenne tonttijakoineen ja katuverkkoineen, rakennusten ja viheralueiden keskinäinen suhde, rakennusten ominaispiirteet sekä alueelle tyypilliseksi muodostuneet toiminnot. Alueen autenttisuus halutaan siis säilyttää. Suojeluohjelmien onnistuminen riippuu olennaisesti asukkaiden osallistumisesta.⁵⁰

47 Museovirasto, *Unescon kansainväliset kulttuuriperintösopimukset*, [verkkosivu], [viitattu 9.5.2018], saatavissa: <https://www.museovirasto.fi/fi/tietoa-meista/kansainvalinen-toiminta/kansainvalisia-sopimuksia>.

48 Museovirasto, *Unescon kansainväliset kulttuuriperintösopimukset*, [verkkosivu], [viitattu 9.5.2018], saatavissa: <https://www.museovirasto.fi/fi/tietoa-meista/kansainvalinen-toiminta/kansainvalisia-sopimuksia>.

49 *Kansainväliset julistukset*, op. cit., ss. 14–17.

50 Ibid., ss. 18–21.

JULISTUS ARKEOLOGISEN PERINNÖN SUOJELUSTA JA HOIDOSTA 1990

ICOMOS hyväksyi vuonna 1990 julistuksen arkeologisen perinnön suojelusta ja hoidosta. Venetsian julistuksessa monumenteilla tarkoitetaan lähinnä rakennuksia, ja ajatusta erityisesti arkeologista perintöä koskevasta asiakirjasta oltiin kehitelty useissa yhteyksissä 1970-luvulta lähtien.⁵¹

Arkeologinen perintö määritellään julistuksessa siksi aineellisen perinnön osaksi, josta ensisijaiset tiedot saadaan arkeologisin menetelmin. Jotkin arkeologisen perinnön elementit voivat silti olla myös osa rakennettua perintöä. Arkeologisen perinnön huomioiminen maankäytön suunnittelun eri tasoilla nostetaan esiin olennaisena seikkana, samoin yleisön tiedottaminen. Julistuksessa korostetaan, että arkeologinen perintö on kansakuntien ja yhteisöjen rajat ylittävää, koko ihmiskunnan yhteistä perintöä. Kunnossapitoa ei saa rajoittaa vain huomiotaherättävimpiin ja kauneimpiin kohteisiin. Rekonstruktioille määritellään kaksi tärkeää tehtävää: kokeellinen tutkimus ja tulkinta, joskin toteutuksen on oltava hyvin varovaista, jos pyritään autenttisuuteen, kuten on pyrittävä. Rekonstruktioiden on myös erotuttava kohteesta.⁵²

EUROOPAN RAKENNUSTAITEELLISEN PERINNÖN SUOJELUA KOSKEVA YLEISSOPIMUS 1992

Euroopan neuvoston tavoitteena on saavuttaa suurempi yhtenäisyys jäsentensä keskuudessa muun muassa turvatakseen arvot, ihanteet ja periaatteet, joita Euroopan yhteinen kulttuuriperintö kuvastaa. Rakennusperintö nähdään Euroopan kulttuuriperinnön rikkauden ja monipuolisuuden korvaamattomana ilmentymänä sekä mittaamattomana todisteena menneisyydestämme. Yleissopimuksen tarkoittamaa rakennustaiteellista perintöä ovat kulttuurimuistomerkit, rakennuskokonaisuudet sekä rakennetut ympäristöt. Suojeltavien kohteiden tunnistamiseksi ja turvaamiseksi sopijapuolet sitoutuvat niiden luettelointiin sekä tarvittaviin lakisäätteisiin toimiin kohteiden turvaamiseksi. Yleissopimus kiinnittää huomiota myös rakennusperinnön uusiin käyttöihin ja yleisön pääsyyn suojeltuihin kohteisiin, kunhan kohteet eivät vaaraannu.⁵³

---

51 Ibid., s. 25.

52 *Kansainväliset julistukset*, ss. 28–35.

53 Asetus Asetus Euroopan rakennustaiteellisen perinnön suojelua koskevan yleissopimuksen voimaansaattamisesta (10/1992), annettu Helsingissä 1.2.1992, [viitattu 9.5.2018], saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1992/19920010>.

NARAN ASIAKIRJA 1994

Rakennusmuistomerkkien suojelusta on tullut osa maailmanlaajuisesta yhteiskuntapolitiikkaa. Aasian ja Afrikan maissa alettiin kritisoida kulttuuriperinnön ja sen autenttisuuden käsitteitä, jotka oli määritelty kovin länsimaisesta näkökulmasta. Vuonna 1994 Japanissa pidetyn kokouksen tuloksena laadittiin Naran asiakirja. Se käsittelee erityisesti Unescon maailmanperintöluettelon kriteeristöissä mainittua autenttisuutta ja korostaa käsitteen kulttuurisidonnaista luonnetta. Kulttuuriperintökohteen autenttisuutta arvioitaessa ja säilytettäessä on siis nojattava kyseisen kulttuurin käsityksiin ja arvoihin. Asiakirjassa todetaan myös, että globalisoituvassa maailmassa oman identiteetin etsintä voi johtaa myös äärinationalismiin ja vähemmistöjen sortoon. Entistä tärkeämmäksi tuolloin nousee kulttuuriperinnön autenttisuus, joka aidoimmillaan ilmentää ihmiskunnan yhteistä muistia kerrostumiseen, kaikkineen.⁵⁴

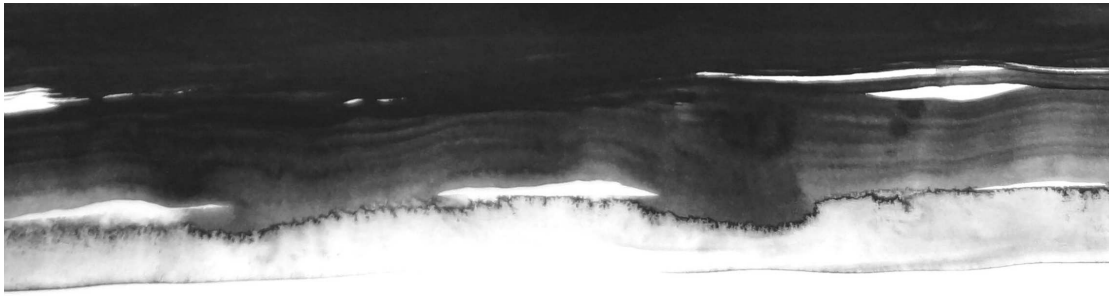
MADRIDIN ASIAKIRJA 2011

Moderni arkkitehtuuri oli jo syntyessään kansainvälinen ilmiö. Vuonna 1989 perustettiin modernin rakennuskannan suojeluun keskittynyt kansainvälinen yhteistyöjärjestö DOCOMOMO – International Working Party for Documentation and Conservation of Buildings, Sites and Neighbourhoods of the Modern Movement. Järjestö toimii ICOMOSin asiantuntijana modernin arkkitehtuurin suojelukysymyksissä. Vuonna 2011 se julkaisi Madridin asiakirjan, joka käsittelee 1900-luvun rakennusperintöä ja sen arvottamisen kriteerejä. Kohteena ovat erityisesti rakennusperintöön kohdistuvat muutostoimenpiteet. Asiakirjaa on kuitenkin tarkoitus laajentaa kattamaan muitakin saman aikakauden kulttuuriympäristöjä. Madridin asiakirjan tavoitteena on edistää hyviä ja hienovaraisia keinoja 1900-luvun merkittävän rakennusperinnön säilymisen turvaamiseksi. Asiakirjalla ei ole kansainvälisen julistuksen statusta, mutta se on modernin arkkitehtuurin osalta ensimmäinen askel tähän suuntaan.⁵⁵

54 Maija Kairamo, *Restaurointitappeja aikaraitteella: Puoli vuosisataa rakennussuojelua ja restaurointia Suomessa*, liseniaatintyö, Teknillinen korkeakoulu, arkkitehtiosasto, 2006, ss. 39–40.

55 Kairamo, op. cit., s. 39;

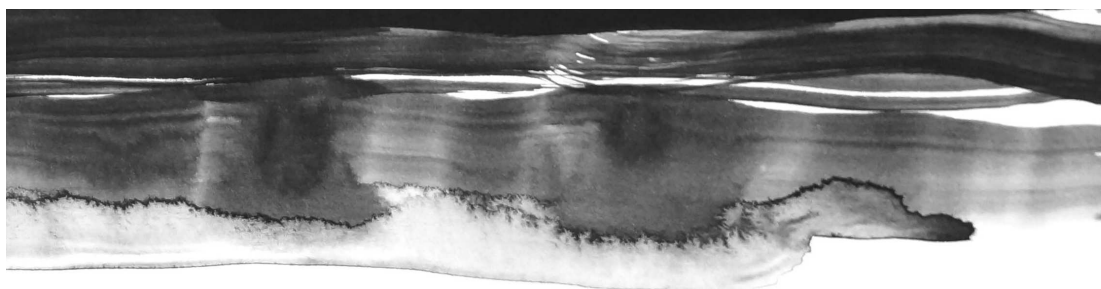
ICOMOS, *1900-luvun rakennusperinnön suojelun periaatteita - Madridin asiakirja*, [verkkodokumentti], 2011, [viitattu 9.5.2018], saatavissa: http://www.icomos-isc20c.org/pdf/madridindokumentti_suomeksi08052014.pdf.

”Tässä nähdään alkuihminen kupeelta Venäjän
tuolta rajan tuntumasta pyydystivät tämän
Puheestaan ei sivistynyt mies sanaakaan selvää saa
esiintymistiheyttä komitea kartoittaa
...
vielä pitäisi määrittää mieheksi tai naiseksi –
rankkurit sanoivat sitä ”suomalaiseksi”.”

YUP,
”Tohtori Tulp esittelee alkuihmisen”,
Hajota ja ballitse,
Universal Music Oy, Helsinki, 2001.

3.4 Rakennusperinnön hoidon kehitys Suomessa

Euroopan yhtenäiskulttuuri tasapainottelee eri akseleiden välillä, kuten periferia-keskeinen. Suomi on ollut maantieteellistä ja kulttuurillistakin periferiaa, vaan tästä huolimatta Euroopan mittakaavassa Suomi ei ole ollut juurikaan jäljessä, mitä tulee valtiovetoiseen rakennusrestaurointiin ja -suojeluun. Suomessa muinaismuistojen suojelun kehitys on paljolti samantyyppinen kuin Ruotsissa maiden yhteisen historian ansiosta.⁵⁶

RUOTSIN VALLAN AIKA 1600-1700-LUVUILLA

Suomi oli osa Ruotsin kuningaskuntaa, kun plakaatti *Placat och Påbudh om Gamble Monumenter och Antiquiteter* muinaismuistoista säädettiin vuonna 1666. Menneisyyden tutkimuksella pyrittiin korostamaan suurvalta-asemaa, tosin tutkimus oli pääasiassa valtion omaisuuden inventointia. Plakaatissa muinaismuistot nimittäin määriteltiin valtion omaisuudeksi. Määräys koski ensisijaisesti esihistoriallisia jäänteitä, mutta myös kirkkoja ja luostareita irtaimistoihin. Valtakunnallisia inventointeja toteuttivat papisto ja nimismiehet sekä stipendiaatit ja virkamiehet matkoillaan. Suomessa virkamies Elias Brenner (1647–1717) osoitti erityistä ahkeruutta.⁵⁷

Ruotsin suurvalta-aseman päätyttyä Uudenkaupungin rauhassa 1721 taloudellinen kriisi ja toisaalta myös hyötynäkökohtia korostava valistuksen aikakausi vaikuttivat siihen, että muinaismuistojen inventoinnit vähentyivät. Muinaismuistojen luetteloinnilla ja tutkimisella ei nähty välitöntä hyötyä, ja pappeja ohjastettiin ennemmin käyttämään aikansa seurakuntalaisten käytännölliseen valistamiseen.⁵⁸

56 Jukka Jokilehto, *A history of architectural conservation*, Butterworth-Heinemann, Oxford, 1999, ss. 252–254; Leena Valkeapää, *Pitäjänkirkosta kansallismonumentiksi. Suomen keskiaikaisten kivikirkkojen restaurointi ja sen tausta vuosina 1870–1920*, Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto, Humanistinen tiedekunta, Taidehistorian laitos, 2000, ss. 27–28.

57 Valkeapää, op. cit., ss. 28–29.

58 Valkeapää, op. cit., ss. 29–30.

AUTONOMIAN AIKA

Suomi oli kuulunut Ruotsiin 1100-luvulta lähtien, mutta sille oli muodostunut oma identiteettinsä. Vuonna 1809 Suomesta tuli Venäjän suuriruhtinaskunta ja pian sen jälkeen Helsingistä maan pääkaupunki. Carl Ludwig Engel (1778–1840) nimitettiin vuonna 1824 Intendentinkonttorin johtajaksi ja hän valvoi useiden keskiaikaisten kirkkojen klassisoivia korjauksia. Autonomian aikana virkavalta lujittui ja julkisen vallan kontrolli myös rakennussuojelun saralla lisääntyi. Asiantuntijavalta kasvoi, kun uudet tarpeet ja arvot, kuten muinaismuistous, loivat uusia tehtäviä. Rakennushallintoa uudistettiin 1860-luvulla. Yleisten rakennusten ylihallinnon tehtäviin kuului julkisten rakennusten korjauksiin liittyvien piirustusten laatiminen sekä lausuntojen antaminen senaatille. Ylihallitus myös neuvoi julkisia yhdyskuntia, kuten seurakuntia, rakennusten korjaamisessa. Suomen ensimmäinen muinaismuistojen säilymistä valvonut valtiollinen toimielin Arkeologinen toimisto – vuodesta 1908 alkaen Muinaistieteellinen toimikunta, nykyään Museovirasto – perustettiin vuonna 1884.⁵⁹

Kiinnostus Suomen historiaan ja arkkitehtuurin tutkimukseen lisääntyi 1850–60-luvuilla. Ilmiö oli kansainvälinen, ja sen syntyyn liittyi jo 1700-luvulla virinnyt ajatus kansansielusta tai -luonteesta, joka vaikutti muun ohessa kunkin kansan rakennusperinteeseen. Nationalistinen ajattelutapa levisi Euroopan valtioissa, ja kansanperinteestä haettiin positiivisia piirteitä tukemaan kansallistuntoa. Talonpoikaisuuteen aiemmin liitetty rahvaus muuttui jaloksi aitoudeksi, jonka ihannoinnilla oli huomattava merkitys kansallisen identiteetin muovaamisessa. Toisaalta vuosisadanvaihteen kansallisromantiikka pohjautui hämäriin muinaissuomalaisiin myytteihin ja taruihin. Suomessa keskiaikaiset kivikirkot olivat tyypillisiä ja sopivia kohteita, joita tutkittiin ja joista haettiin inspiraatiota uudisrakentamiseen. Kirkkojen ulkomuoto aiheutti silti päänvaivaa varsinkin taidehistorian tutkijoille, jotka olivat yleensä perehtyneet pikemminkin Eurooppalaiseen klassilliseen rakennusperintöön kuin kotomaan perunakellareihin. 1800- ja 1900-lukujen vaihteen kansallistunnon rakentamisvaiheessa suhtautuminen keskiaikaisiin rakennelmiin muuttui nopeasti: kömpelyydestä tuli jaloa yksinkertaisuutta.⁶⁰

1800-luvun puolivälissä Saksan suunnasta levinneellä nationalismilla oli huomattava vaikutus kansallisperinnön tunnistamisen ja suojelun lisääntymiseen. Suomen Muinaismuistoyhdistys perustettiin 1870-luvulla tarkoituksenaan edistää kirkkojen, keskiaikaisten taideteosten sekä historian tutkimusta.

Kansantaiteen ihailu ja sen piirteiden soveltaminen uudisrakentamisessa aiheuttivat myös huolen kansanrakentamisen katoavaisuudesta. ”Rahvaan alkuperäisen taideaistin” pelättiin tyystin rappeutuvan, kun maaseudulla oltiin alettu jäljitellä nikkarityylisiä rautatieasemia ja muita huonoa makua kuvastavia kaupunkirakennuksia. Taustalla vaikuttivat John Ruskinin, William Morrisin ja Alfred Lichtwarkin ajatukset. Konservointiliikettä Suomessa edistivät varsinkin arkkitehdit Lars Sonck, Bertel Jung

59 Jokilehto, op. cit., ss. 254–255; Valkeapää, op. cit., ss. 90–93; Museovirasto, *Museoviraston historiaa*, [verkkosivusto], viitattu 4.5.2018, saatavissa: <https://www.museovirasto.fi/fi/tietoa-meista/museoviraston-historiaa>.

60 Valkeapää, ss. 151–153.

ja Armas Lindgren.⁶¹

Vuonna 1883 annettiin Muinaismuistoasetus. Asetus käsitti muinaisten linnojen, kirkkojen ja muiden julkisten rakennusten raunioiden suojelun sekä käytössä olevien rakennusten kiinteät muinaismuistot, kuten seinämaalaukset. Kohteiden alkuperäinen, dokumentaarista arvoa sisältävä materiaali ja tekniikat tuli säilyttää.⁶²

Muinaismuistoyhdistys järjesti vuodesta 1871 alkaen järjestelmällisiä dokumentointeja ja 1880-luvulla säädettiin asetuksia muinaismuistojen suojelusta. Ensimmäiset keskiaikaisten kirkkojen restauroinniksi mielletävät korjaukset tehtiin Suomessa 1800-luvun puolivälissä. Esimerkiksi Naantalin kirkon restauroinnin yhteydessä restaurointiperiaatteista käytiin keskustelua Euroopan tyyliin. Naantalin kirkkoherra Carl Heickell perusteli korjaustarvetta suojeluargumentein kirkon korkealla iällä ja siihen liittyvillä historiallisilla muistoilla. Laadittu suunnitelma pohjasi tyyliyhdenäisyysperiaatteeseen ja siinä kirkon katon holveja olisi säännönmukaistettu. Suunnitelmaa kannatti myös Keisarillinen Suomen senaatti. Intendentti Ernst Bernhard Lohrmann kuitenkin esitti holvien epäsäännöllisyyden säilyttämistä Pohjolan kirkkorakentamiselle tyypillisenä elementtinä, jos kirkko restauroitaisiin. Jos taas päädyttäisiin korjaukseen, katto voitaisiin tehdä puusta. Ainakin Lohrmannille siis korjaus ja restaurointi olivat eri käsitteitä. Senaatin päätöksen mukaan kirkko korjattiin alkuperäistä rakentamistyyliä noudattaen, koska se oli maan harvoja muinaismuistoja. Korjaus valmistui vuonna 1867.⁶³

Yhteiskunnan kehityksen myötä Muinaistieteellisen toimikunnan aluksi hoitamat tehtävät rakennussuojelun hallinnon ja tutkimuksen osalta eriytyivät; yliopistot ottivat suuremman roolin tutkimuksessa, kun taas Muinaistieteelliselle toimikunnalle jäi hallinnollinen rooli.⁶⁴

Kuva 5. Emil Nervanderin 1897 laatima dokumentointipiirros Huittisten kirkon keskiaikaisesta maalauksesta.
Kuva: Valkeapää, 2000, s. 130.

61 Ritva Wäre, "Arkkitehtuuri vuosisadan vaihteessa", *ARS – Suomen taide* 4, toim. Sarajas-Korte, Salme, et al., Otava, Helsinki, 1989, s. 115;

Jokilehto, op. cit., ss. 254–255; Valkeapää, op. cit., ss. 90–93.

62 Jokilehto, op. cit., ss. 254–255; Valkeapää, op. cit., ss. 27–28.

63 Valkeapää, op. cit., ss. 27–28.

64 Kerstin Smeds, "Uudistuva Suomi", *ARS – Suomen taide* 4, toim. Sarajas-Korte, Salme, et al., Otava, Helsinki, 1989 s. 9;

Visa Immonen, *Tutkimuksen ja hallinnon ristiaallokossa. Muinaistieteellinen toimikunta 2/1917-1972*, Museoviraston julkaisuja 3, Museovirasto, Helsinki, 2016, s. 11.

”Arvon mekin ansaitsemme
Suomen maassa suuressa,
ehk’ ei riennä riemuksemme
leipä miesten maatessa;

laiho kasvaa kyntäjälle,
arvo työnsä täyttäjälle.

...

Opin teillä oppineita
Suomessa on suuria,
Väinämöisen kanteleita
täällä tehdään uusia;

valistus on viritetty,
järki hyvä herätetty.

Lal la la la la lal la la,
lal la la lal la la,
lal la la la la lal la la
la lal la la.”

Suomalainen kansansävel,
[pohjautuu Jaakko Juteinin runoon *Laulu Suomessa*, 1810]
”Laulu Suomessa”,
Koululauluja, 1. painos., toim. Otto Kotilainen,
WSOY, Helsinki, 1924.

ENSIMMÄINEN MAAILMANSOTA JA ITSENÄISYYDEN ALKUTAIVAL

Suomen itsenäisen valtion syntyminen ja traumaattinen sisällissota muuttivat käsityksiä suomalaisuuden nykyisestä ja menneestä olemuksesta. Vuosisadan vaihteen kulttuurinationalistinen romantiikka oli pohjautunut hämäriin, mutta yleviin muinaissuomalaisiin myytteihin ja taruihin, ei niinkään todellisen 1860-luvun rahvaan olemuksen ihannointiin. Itsenäistymisen ja sisällissodan jälkeen kansa haluttiin yhtenäistää sivistämällä ja nostamalla se loisteliaan menneisyyden tasolle. Samaan aikaan kulttuurieliitti alkoi jo kiinnostua modernismin aatteista. Erityisesti 1920–30-luvulla kansallisuusaate pyöri Suur-Suomi -ajattelun ympärillä ja 1800-luvun kansallisromantismista periytyvä heimoaate sai militantteja sävyjä. Aitosuomalaisuuden kannattajien tavoitteena oli kehittynyt ja riippumaton suomalainen kansalliskulttuuri ja voimakas kansallinen valtio. Muinaisuuden- ja perinteentutkijoiden keskuudessa heimoaate ilmeni tiiviinä yhteistyönä varsinkin suomalaisten ja virolaisten tutkijoiden välillä.⁶⁵

Muinaistieteellisen toimikunnan tehtäviksi määriteltiin vuoden 1925 johtosäännössä huolehtiminen maan kiinteiden muinaisjäännösten ja muinaisesineiden tarkoituksenmukaisesta hoidosta. Toimikunnan oli lisäksi edistettävä varhaisemman kulttuurikehityksen järjestelmällistä tutkimusta, jos aikaa moiseen oli.⁶⁶

Vuodesta 1883 voimassa oleva laki oli valmisteltu talousliberalistisessa hengessä, ja siinä haluttiin välttää yksityisomaisuuteen kajoamista. 1920–30-luvuilla ainoa lain tuntema kiinteän muinaisjäännöksen suojelutoimenpide oli maa-alueen lunastaminen valtiolle (mikä toteutui harvoin varojen niukkuuden vuoksi.) Suojelu ei ollut vakiintunut osa maankäyttöä, eikä paljastuneita muinaismuistoja useinkaan ilmoitettu suoraan toimikunnalle. Muinaislöytöjen suojelu konkretisoitui 1920-luvulla valistushuoleksi. Virkamiehet pitivät tärkeänä kansalaisten ja eri alojen toimijoiden muinaismuistotietämyksen parantamista. 1930-luvulla samat ongelmat vaivasivat suojelutoimintaa.⁶⁷

Turun tuomiokirkon restaurointi oli 1920-luvun huomattavimpia restaurointiprojekteja. Muinaistieteellisen toimikunnan historian osaston johtaja, arkeologi Juhani Rinne oli ollut mukana työssä jo vuodesta 1917. Restaurointia edelsi kattava mittaus- ja dokumentointityö. Lopullisen restaurointisuunnitelman valmisteli Lindgren. Toimenpiteiden oli keskityttävä vain sisätiloihin ja vain rakenteellisten vikojen korjaamiseen, tai pikemminkin lisävahinkojen välttämiseen. Keskiaikaisia ja uudempia piirteitä oli yhtä lailla kunnioitettava. Menneisyyden ja modernismin kaksijakoinen suhde ilmenee kirkon uudelleenvihkimisjuhlassa 1929, kun samalla juhlittiin kirkon onnistuneena pidettyä entistämistyötä ja kaupungissa järjestettiin funktionalismia esitelleet Turun messut. Rinteen menneisyyskäsityksen mukaan menneen ja nykyisyyden välillä kulki punainen lanka, joka värittyä kansallisella ja paikallisella erityisyydellä. Termiä restaurointi pyrittiin tuolloin välttämään vieraskielisenä lainasanana, ja muutenkin se ymmärrettiin 1800-luvun lopun tyylirestaurointina.⁶⁸

65 Visa Immonen, *Tutkimuksen ja ballinnon ristiaallokossa. Muinaistieteellinen toimikunta 2/1917-1972*, Museoviraston julkaisuja 3, Museovirasto, Helsinki, 2016, ss. 12, 20–23.

66 Ibid., s. 36.

67 Ibid., ss. 45–46.

68 Immonen, ss. 50–54; Leena Valkeapää, *Pitäjänkirkosta kansallismonumentiksi. Suomen keskiaikaisten kivikirkkojen restaurointi ja sen tausta vuosina 1870–1920*, Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto, Humanistinen tiedekunta, Taidehistorian laitos, 2000, s. 156.

Ortodoksiset kirkot saatettiin nähdä ilmentyminä vieraista, itäisistä vaikutteista. Itsenäistymisen huumassa kirkkoja tuhottiin, ne nähtiin sortovallan symboleina. 1920-luvulla toimikunta heräsi niiden suojelun tarpeeseen ja asiantuntijuuden puutteeseen. Sotasaaliina valtiolle takavarikoituja esineitä palautettiin ortodoksiseurakunnille 1921, tai ainakin palautus sai siunauksen; muinaismuistoasetusta oli sovellettava tästä lähtien myös ortodoksiseen kirkkoon.⁶⁹

1920–30-lukujen suhtautumista kulttuuriperintöön kuvaa myös tietty keräilyinnostus. Esimerkiksi Uno Taavi Sirelius (1872–1929) ansioitui 1920-luvulla kyselytutkimuksen tekijänä. Kotimaan matkoillaan hän tarkasteli muun muassa asusteita, kansanparannustaitoja, maanviljelystapoja ja uskomuksia. Axel Olai Heikel (1851–1924) taas keskittyi kansanrakentamisen tutkimukseen. Hän toimi 1909 perustetun Seurasaaren ulkomuseon intendenttinä. Seurasaaren esikuva oli Tukholman Skansenin ulkomuseo. Seurasaari oli tärkeä sekä museaalisenä ilmiönä ja rakennusperinnön suojeluna että tutkimuksen kannalta. Seurasaareen keräiltiin harvinaisia, yleensä uhanalaisia yksilöitä Suomen kansanrakentamisesta hiukan samaan tapaan kuin 1800-luvun lopulla perustettuun Korkeasaaren eläintarhaan keräiltiin eläimiä. Seurasaari siirtyi yksityisomistuksesta toimikunnan ja kansantieteellisen osaston vastuulle vuonna 1912. 1930-luvun lama-aika heikensi mahdollisuuksia kansantieteellisiin kenttätöihin, joita jatkettiin hajanaisesti ja tutkijan omien intressien mukaan suuntautuen. Tyyni Vahter, Seurasaaren intendentti vuodesta 1935, esimerkiksi etsi Seurasaareen sopivaa tsasounaa Raja-Karjalasta ja oli muuten myös pioneeri esihistoriallisten tekstiilien tutkimuksessa. Seurasaareen pyrittiin hankkimaan kaikkia Suomen maakuntia edustavia rakennusryhmiä, mutta myös vaikkapa kansanelämään kuuluneita keinoja.⁷⁰

Itsenäistymisen jälkeen kansakunta ja valtio hakivat suuntaansa, ja Muinaistieteellinen toimikunta muiden virastojen ohella pyrki uudistumaan. Toimikunta suuntautui enemmän virkamies- ja asiantuntijavetoiseksi laitokseksi ja tutkimuksen painopiste siirtyi paikallisuuteen. Leimallista 1930-luvulle oli maailmanlaajuinen lama eli pula-aika, kuten sitä aikanaan kutsuttiin, sekä teollistuminen ja modernisaatio, jotka vaikuttivat suomalaisen yhteiskunnan keskiluokkaistumiseen. Porvaristoa yhdisti suomalaisuusate, mutta tiukat ajat johtivat poliittisen ilmapiirin jyrkkemiseen ja äärioikeiston kannatuksen nousuun samoin kuin muuallakin Euroopassa. Kulttuuriperinnön tutkimuksen saralla jatkui jo 1920-luvulla alkanut kehitys tutkimuksen keskiön siirtymisestä suomalais-ugrilaisuudesta oman maan kulttuuriin, erityisesti talonpoikaiseen. ”Modernin ajan hapertuneelle yhtenäisyydelle ja arvojen rapautumiselle haettiin vaihtoehtoa perinteisistä talonpoikaista juurista. Suomalainen vapaa talonpoikaisto oli yhteiskunnan peruspilari, johon nojaten maa voitaisiin nostaa yhteiskunnallisen murroksen heikkoudesta.”⁷¹

1930-luvulla asemakaavaan pohjautuva rakennussuojelu sai alkunsa. Vielä 1920-luvulla kaupunkikuvan suojeleminen oli lähinnä yksityisen suopeuden ja paikallisen aktiivisuuden varassa, mutta 1930-luvun alussa rakennussuojelun kenttä alkoi laajentua. Vuoden 1931 asemakaavalaki ja 1932 rakennussääntö mahdollistivat vanhan kaupunkikuvan suojelemisen, mikäli kulttuuriperinnöllisesti arvokas alue nimettiin ”vanhaksi kaupunginosaksi”. Lainsäädäntöön saatiin malli Saksasta

69 Immonen, ss. 57–60.

70 Ibid., ss. 65–68, 111.

71 Ibid., ss. 77–79.

ja Itävallasta. Maistraatin tehtävä oli valvoa kaupunkikuvan säilymistä, mutta tähän tehtävään oli liian vähän tietoa tärkeistä rakennuskohteista, ja lain nojalla asemakaavalla suojeltiin ainoastaan Vanha Porvoo, Tammisaaren Barckenin niemi sekä Rauman keskusta ja Helsingin Senaatintori. Lisäksi Turun Luostarinmäki suojeltiin asemakaavalla vuonna 1937.⁷²

Muinaistieteellisen toimikunnan ensimmäinen konservoinnin virka perustettiin jo 1892, jolloin tehtävään nimitettiin Hjalmar Appelgren-Kivalo. 1930-luvulla konservointi-käsite muuntui esineiden korjaamisesta ehjäksi ja näyttäväksi tarkoittamaan tieteellisemmin pohjustettua työtä, jossa keskeistä oli esineen autenttisuus ja dokumentointi. Konservoinnin käsite alkoi siis vakiintua nykykäsitteeksi ja konservointi toimikunnan erikoisalaksi.⁷³

TOINEN MAAILMANSOTA JA JÄLLEENRAKENNUSKAUSI

Toisen maailmansodan jälkeen siirtoväen asuttaminen, tuhoutuneiden rakennusten korvaaminen, kaikinainen pula ja sitä seurannut säännöstely löivät leimansa rakentamiseen. Samalla käynnistyi uusi teollistumisen ja kaupungistumisen vaihe, ja Suomi muuttui agraaritaloudesta teollisuusmaaksi.⁷⁴

1920–30-lukujen idealismiin ja kunniakkaaseen menneisyyteen nojannut kansallisaate oli tullut tiensä päähän. 1950-luvulla siirryttiin kansallisesta idealismista järjen ja pragmaattisuuden korostamiseen, modernismin maailmaan. Puheissa isänmaa korvattiin yhteiskunnalla, kansa kansalaisilla ja yhteiskuntaa haluttiin kehittää tutkitun tiedon pohjalta. Kasvuajattelu siirrettiin maa-alueista talouteen. Menneisyyden tutkimus haluttiin irrottaa nationalismista ja tutkija muuttaa objektiiviseksi kuvailijaksi.⁷⁵

Sodan aikana suurimmat kaupungit ja teollisuusalueet kärsivät pommituksissa ja Lappi hävitettiin lähes kokonaan. Turun linna vaurioitui pahoin jatkosodan pommituksissa. Sen restaurointityöt aloitettiin 1946 Erik Bryggmanin suunnitelman mukaan. Osa päälinnan tiloista palautettiin keskiaikaiseen asuun ja osa taas kunnostettiin kokous- ja juhlatiloiksi. Entistettävät tilat varustettiin nykyaikaisella tekniikalla ja rakenteelliset korjaukset tehtiin betonista, vaikka perinteiset rakennustekniikat ja -materiaalit olivat yhä 1950-luvulla käytössä. Uudet tilat toteutettiin 1950-luvulle ominaisena pehmeänä modernina arkkitehtuurina. Samankaltaisia suunnitteluperiaatteita noudatettiin myös Hämeen linnan ja Olavinlinnan restauroinneissa.

---

72 Immonen, op. cit., s. 101;

Kaarina Niskala & Ilpo Okkonen, *Oulun Graadi - 350 vuotta asemakaavoitusta*, Studio Ilpo Okkonen Oy, Oulu, 2002, s. 81.

73 Visa Immonen, *Tutkimuksen ja hallinnon ristiaallokossa. Muinaistieteellinen toimikunta 2/1917-1972*, Museoviraston julkaisuja 3, Museovirasto, Helsinki, 2016, ss. 114–115.

74 Maija Kairamo, *Restaurointitapoja aikaraitteella: Puoli vuosisataa rakennussuojelua ja restaurointia Suomessa*, lisensointityö, Teknillinen korkeakoulu, arkkitehtiosasto, 2006, ss. 14–15; Niskala & Okkonen, op. cit., s. 84.

75 Immonen, op. cit., ss. 159–161.

Kuva 6. Tyypillinen jälleenrakennuskauden omakotitalo tekeillä. Kuva: *ARS – Suomen taide* 6, toim. Salme Sarajas-Korte et al., Otava, Helsinki, 1990, s. 21.

1958 Kansallismuseossa järjestettiin vuosisadanvaihteen tyylirestauroinneista varoittava ja restaurointia edeltävän tutkimuksen tärkeyttä korostava Eurooppa entistää -näyttely. Siinä sanottiin: ”Ydinkysymyksenä entistämisessä on aina valinta konservoimisen ja restauroimisen, ts. ennallaan säilyttämisen ja alkuperäiseen asuun saattamisen välillä.”⁷⁶

Modernismin kaupunkirakenteelliset ihanteet löivät Suomessa läpi sodan jälkeen. Suomalaiskaupunkeja suunniteltiin yhdistämällä funkkiksen ja anglosaksisen lähiökaupungin periaatteita. Avainkysymys oli asumisen, työnteon, virkistykseen ja liikenteen eriyttäminen. Ydinkeskustojen ympärille syntyi metsäkaupunkeja, joissa lamelli- ja pistetalot sijoiteltiin luonnonympäristöön. Vuonna 1945 Suomen Väestöliitto asetti valtakunnalliseksi tavoitteekseen korkeamman asumiskulttuurin edistämisen. Kaupungit haluttiin jälleenrakentaa umpikorttelikaupunkia välttämiseksi avokorttelirakennetta käyttäen. Esimerkiksi Oulussa sodan pommituksissa

⁷⁶ Kairamo, op. cit., ss. 14–15.

tuhoutuneet korttelit oli määrätty rakennuskieltoon kaiketi vanhanmallisten kortteleiden ja rakennusten ilmaantumisen estämiseksi.⁷⁷

Ajatus vanhan rakennuskannan uhrattavuudesta välittyi Suomeen otettaessa mallia Euroopan suuremmista kaupungeista ja niiden uudistamisesta.⁷⁸ Teknillisen korkeakoulun asemakaavaopin professori Otto-Livari Meurman kirjoitti vuonna 1945, että uuden aikakauden ”terveessä rakennustoiminnassa joutuvat vanhimmat rakennukset aina vuoronsa mukaisesti ensimmäiseksi väistymään”. Keskustoista siis kannatti taloudellisista syistä purkaa vanhat asuinrakennukset ja rakentaa tilalle liikehuoneistoja avoimen rakennustavan periaatteilla.⁷⁹

1940-luvulla suurin osa uudisrakentamisesta siis toteutui maaseudulla siirtoväen ja rintamamiesten asuttamisessa, mutta 1950-luvulle tultaessa rakentaminen lisääntyi kaupungeissa. Tämä taas lisäsi paineita vanhan purkamiseen ja toisaalta suojeluun. Ainoa lain suoma keino rakennusten suojelemiseen 1950-luvun alussa oli vanhaksi kaupunginosaksi julistaminen. Kaupunkirakentamista koskevasta vanhakaupunkisäännöstä luovuttiin vuoden 1958 asemakaavalaisissa. Sääntö korvattiin oikeudella antaa kaavan yhteydessä määräyksiä rakennustaiteellisten kokonaisuuksien suojelusta.⁸⁰

Sota jätti syvät jäljet suomalaiseen kulttuuriin, muutti Suomen valtiollista karttaa ja aiheutti pakolaisvirran Karjalasta muualle Suomeen. Yrityksistä huolimatta kulttuuriperinnön sodanaikaista hoitoa käsittelevistä yhteisistä menettelytavoista ei oltu sovittu. Kulttuuriperintöä tuhoutui etenkin itäisessä Suomessa, jonne taistelut keskittyivät. Suuri osa tuhosta koski ortodoksista kulttuuriperintöä. Esineistön evakuoinneissa ilmenee ero papiston ja kulttuuriväen suhtautumisessa esineiden arvoon: papit pelastivat ensisijaisesti jumalanpalveluksen kannalta olennaisia esineitä, kun taas museoväki keskittyi ikoneihin.⁸¹

Sotien jälkeen edelleen voimassa olevaa vuoden 1883 muinaismuistolakia haluttiin päivittää, sillä se ei mahdollistanut kiinteiden muinaismuistojen eikä sivistyshistoriallisesti merkittävien rakennusten tehokasta suojelua. Lain laatiminen otti aikansa, ja vasta vuonna 1958 vahvistettiin uusi rakennuslaki. Laissa määriteltiin viisi kaavamuotoa: seutukaava, yleiskaava, asemakaava ja rantakaava sekä maalaiskuntia koskeva rakennuskaava. Laissa sanottiin: ”kulttuurimuistomerkkejä sekä kauniita näköaloja ja muita kauneusarvoja [on] mahdollisuuksien mukaan suojeltava ja säilytettävä”. Tämä voitiin toteuttaa asemakaavan yhteydessä osoitettuna aluemarkintänä, minkä oli tarkoitus korvata asemakaavalain vanhakaupunkisääntö. Laki oli kuitenkin suojelun osalta turhan yleinen ollakseen suureksi käytännön hyödyksi, ja toisinaan laki suorastaan edesauttoi puukaupunkien häviämistä, koska se mahdollisti suurien rakennusoikeuksien myöntämisen keskustoissa.⁸²

77 Turo Manninen, *Oulun kaupungin historia VI: 1945–1990*, Oulun kaupunki, Oulu, 1995, s. 39–40; Kaarina Niskala & Ilpo Okkonen, *Oulun Graadi - 350 vuotta asemakaavoitusta*, Studio Ilpo Okkonen Oy, Oulu, 2002, s.80.

78 Timo Tuomi, *Kaupunkikuvan muutokset - Suomalaisen kaupunkikeskustojen suunnittelun tavoitteiden ja todellisuuden kohtaamisesta toisen maailmansodan lopusta 1960-luvun puoliväliin*, väitöskirja, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 2005, ss. 44–46.

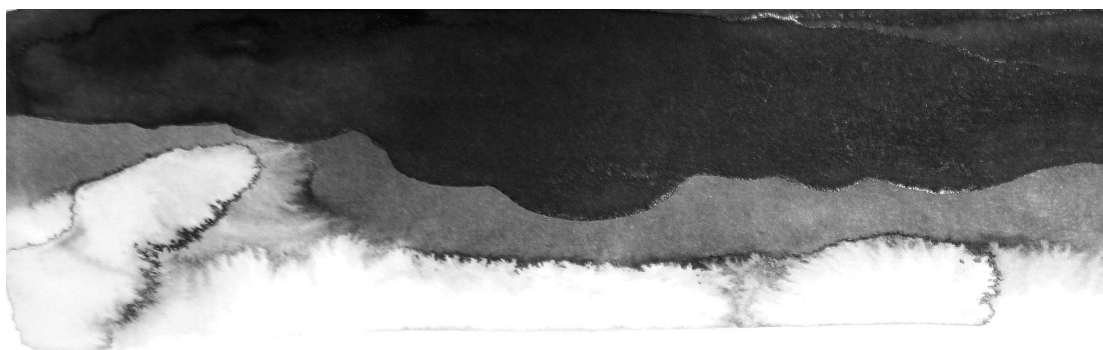
79 Manninen, op. cit., s. 39.

80 Visa Immonen, *Tutkimuksen ja hallinnon ristiaallokossa. Muinaistieteellinen toimikunta 2/1917-1972*, Museoviraston julkaisuja 3, Museovirasto, Helsinki, 2016, ss. 180–184.

81 Immonen, ss. 126, 140–141.

82 Immonen, op. cit., ss. 161–164; Niskala & Okkonen, op. cit., s.81.

”Oli päivä maailman parhain
oli vaatimuksia jo varhain

...

Kaikki tiesi jo tullessaan sisään
nyt vain kiiresti kaikkea lisää

...

Laitettiin vaikka heikolle jälle
elementtitalot toisten päälle –
Radio toisti tunnissa kerran:
”Peilistäs näet maailman herran””

YUP, ”Kaikki on hyvin”,
Normaalien maibinnousu,
Universal Music Oy, Helsinki, 1999.

1960-LUKU

1960-luku oli taloudellisen kasvun, purkutöiden ja sankarirestaurointien aikaa. Toisen maailmansodan tuhot oltiin saatu korjattua 1960-luvun alkuun mennessä, ja usko tekniikkaan ja kehitykseen oli vahva. Rakentamisen ja purkamisen tahti kiihtyi varsinkin kaupunkikeskustoissa, mikä aiheutti myös orastavan huolen rakennusperinnön kohtalosta. Uudisrakentamisen ohella vanhan rakennuskannan suojelu tai purkaminen toteutui modernististen arvojen pohjalta. Kaupungistuminen jatkui, ja väestö asutettiin teollisesti tuotettuihin kerrostaloihin kaupunkeihin ja lähiöihin. Rakennusala tuli keskittyntä elementtituotantoa. Käsityövaltaisemmat rakennusalan ammatit, kuten muurari, rappari ja kirvesmies alkoivat harvinaistua. Uudistuvaan ympäristöön oli tarkoitus jättää vain jokunen muistomerkki kertomaan menneistä ajoista. Modernismin aatteet olivat muokanneet arkkitehtuurin arvomaailman uuteen uskoon. Kaavoituksella useimmiten pyrittiin kaupunkiympäristön uudistamiseen ja tonttien tehokkaampaan käyttöön, mikä tarkoitti usein puukaupunginosien purkamista.⁸³

Aluekokonaisuudet ja uudemman arkkitehtuurin huomioiva rakennussuojelu järjestäytyi Suomessa 1960-luvulla. Muinaistieteellinen toimikunta teki kaupunkien rakennuskannan inventointeja, joiden pohjalta esitettiin arkkitehtonisesti arvokkaiden ja paikkakunnalle tyypillisten miljöökokonaisuuksien suojelemista. Arkkitehtoninen arvo punnittiin suhteessa koko arkkitehtuurin historiaan ja historiallinen merkittävyys suhteessa valtakunnan ja sen merkkihenkilöiden historiaan. Suojeluohjelma pyrittiin kohdistamaan kaupungin tai valtion omistamiin, liike-keskustan ulkopuolella sijaitseviin kohteisiin. Tarkoitus oli löytää kunkin kaupungin tyypilliset kasvot ja samalla helpottaa rakennuskannan ja liikennejärjestelyjen uusimista.⁸⁴

Modernisaation myötä kulttuuriperinnön käsite laajeni: sotien jälkeen siihen luettiin kirkkojen, linnojen ja arkeologisten muinaisjäännösten lisäksi maaseutu- ja kaupunkiarkkitehtuuri sekä merellinen, saamelainen ja ortodoksinen kulttuuriperintö. 1960-luvulla vallinneessa teknisen kehityksen ilmapiirissä työväestön vaatimattomia, puisia asuinalueita oli silti ilmeisimmin vaikea nähdä arvoiltaan tai edes rakennustekniikaltaan kestävinä. Esimerkiksi Helsingin Puu-Käpylän vuoden 1960 asemakaavakilpailun pohjalta laaditusta asemakaavasta kaupunginsuunnittelulautakunta lausui näin:⁸⁵

*”Kun tarkoituksena on nimenomaan säilyttää po. alue edelleen asuntoalueena, eikä tehdä siitä museota, ei lautakunnan mielestä tunnu oikealta ehdottomasti pakottaa säilyttämään nykyisiä puurakennuksia, joiden käyttökelpoinen ikä suurinkin kustannuksin korjattuina on huomattavasti rajoitetumpi kuin kivirakennusten. Toisaalta ei kuitenkaan ole mitään syytä estää niiden säilyttämistä eheinä ryhminä.”*⁸⁶

83 Kaarina Niskala & Ilpo Okkonen, *Oulun Graadi - 350 vuotta asemakaavoitusta*, Studio Ilpo Okkonen Oy, Oulu, 2002, ss. 104–105;

Kairamo, op. cit., ss. 15–16; Manninen, op. cit., s. 39; Tuomi, op. cit., 12.

84 Maija Kairamo, *Restaurointitappeja aikaraitteilla: Puoli vuosisataa rakennussuojelua ja restaurointia Suomessa*, lisensiaatintyö, Teknillinen korkeakoulu, arkkitehtiosasto, 2006, ss. 16;

Aura Kivilaakso, *Rakennusperintö suojelun kohteena*, [verkkodokumentti], Suomen rakennustaiteen museo, [viitattu 9.5.2018], saatavissa: <http://www.mfa.fi/files/mfa/Rakennussuojelu/Rakennussuojelu.pdf>, s. 4.

85 Kairamo, op. cit., ss. 16–18; Immonen, op. cit., s. 12.

86 Kairamo, op. cit., ss. 16–18.

Tampereen Pispalan asemakaavakilpailua järjestettäessä Muinaistieteelliseltä toimikunnalta pyydettiin lausunto alueen rakennuskannasta. Pekka Kärjen matkakertomus on näin viitisenkymmentä vuotta jälkikäteen hauskaa luettavaa:⁸⁷

*”Ymmärtääkseni alueella ei ole rakennussuojelukohteita. Pääasiassa 1890–1920-luvuilta peräisin oleva rakennuskanta on syntynyt varsin puutteellisissa taloudellisissa edellytyksissä ja teknillinen taso on sen mukainen. Tyyllisesti rakennuskulttuuri edustaa jonkinlaista traditionaalisen maalaisarkkitehtuurin, myöhäisen nikkarityylin ja vesittyneen neoklassismin välimaastoa. Pohjaratkaisuissa on leimaa antavana pyrkimys mahdollisimman pieniin huoneustoyksiköihin. ... Rakennuskanta edustaa tietysti leimallisesti Pispalaa, mutta ymmärtääkseni rakennusten suojeluun ei ole aihetta. ... Kehityksen, joka alkanee asemakaavakilpailun jälkeen, voidaan katsoa olevan orgaani vaihe Pispalan rakennushistoriassa...”*⁸⁸

1960-luvun kaavoissa oli usein periaatteena säilyttää vanhojen puukaupunkien katuverkko ja muutama suojeltu merkkirakennus, mutta korvata suurin osa rakennuksista matalilla kerrostaloilla. Kauan valmisteilla ollut laki kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten suojelusta hyväksyttiin eduskunnassa 1964. Laista ei kuitenkaan ollut järjestelmällisen suojelun välineeksi, ja 1960-luvulla lailla suojeltiin vain seitsemän rakennusta yllättävien purkutöiden hävittäessä vanhaa rakennuskantaa. Muinaistieteellisen toimikunnan rakennussuojelutyö keskittyi muutamiin suuriin restaurointeihin; Turun linnan restaurointi oli valmistumassa, Hämeen linnan ja Olavinlinnan restauroinnit alkamassa. Museoiksi muutettujen rakennusten, kuten Louhisaaren kartanolinnan, ja keskiaikaisten kirkkojen restauroinnit kuvastavat hyvin ajan henkeä ja käsityksiä rakennusperinnön arvoista. Rakennuksia ja niiden osia palautettiin alkuperäiseen asuunsa rakennushistorialliseen tutkimukseen perustuen. Louhisaaren kartano lahjoitettiin 1960-luvulla Suomen valtion omistukseen ja toimikunnan hallintaan restauroitavaksi ja kunnostettavaksi Louhisaassa syntyneen marsalkka Mannerheimin muistomuseoksi, vaikkakin kohteen kulttuurihistoriallinen merkitys tietysti perustuu ennen kaikkea sen harvinaisuuteen Ruotsin suurvalta-ajan aatelin kartanorakentamisena. Louhisaari oli ollut Flemingin suvun hallussa jo 1400-luvulta lähtien, ja 1650–60-luvulla valmistunut Louhisaaren kartano on Sarvisaaren kartanon lisäksi ainoa säilynyt karoliininen barokkilinna Suomessa. 1960-luvulla valtaosa kartanosta päätettiin rekonstruoida 1600-luvun asuun rakennushistoriallisten ja arkeologisten tutkimusten pohjalta. Päärakennuksen keskikerros jätettiin Mannerheimien suvun aikaiseen asuunsa ja alakerrokseen rakennettiin tilan omistajista kertova näyttely.⁸⁹

Rakennushallitus huolehti valtion omistamien kiinteistöjen kunnostuksesta. Historiallisesti merkittävien kohteiden kohdalla Muinaistieteelliseltä toimikunnalta kysyttiin ohjeita, tosin koskien lähinnä värisävyjä. Kunnostusten teknisessä toteutuksessa rakennushallituksella oli omat asiantuntijansa, ja kohteita saatettiin maalata edistyksen nimeen vesiohenteisilla lateksimaaleilla. Restaurointien periaatteena oli palauttaa kohteen loiston ajan arkkitehtoninen asu ja samalla kohottaa varustelutaso modernien mittapuiden mukaiseksi. Moderni arkkitehtuuri

⁸⁷ Kairamo, op. cit., ss. 16–18.

⁸⁸ Ibid.

⁸⁹ Elias Härö, ”Kartanoarkkitehtuuri”, *ARS – Suomen taide 1*, toim. Salme Sarajas-Korte & Knut Drake, Otava, Helsinki, 1988, s. 215–222;

Kairamo, op. cit., ss. 18–20.

nähtiin ajattomana, joten se sopi korvaamaan vaikkapa keskiaikaisten kirkkojen 1800-luvun kertaustyylliset, siis tyyllisesti kohteeseen sopimattomat, sisustukset. Työssä pyrittiin arkkitehtoniseen kokonaisuuteen, ja tämän nojalla rakennusmuistomerkeistä kuorittiin joskus satojenkin vuosien verran historiaa pois. Restauroidut olivat uudisrakentamiseen verrattavia mullistuksia. Aiempia restaurointeja tai kunnostuksia ei juuri arvostettu, koska ne eivät perustuneet ”asiantuntevaan tutkimukseen”. Uuden ja vanhan yhteensovittamisessa noudatettiin vuoden 1964 Venetsian julistuksen periaatteita; julistuksessa nimenomaan kehoitettiin käyttämään ajanmukaisia arkkitehtonisia ratkaisuja ja modernia tekniikkaa rakennusmuistomerkkiä täydennettäessä tai muutettaessa.⁹⁰

1970-LUKU

1970-luvun lopulla kaupungistuminen hidastui, vaikkakin tuolloin Suomi kaupungistui edelleen nopeammin kuin muu Eurooppa. Kaavoituksen tavoitteet alkoivat keskittyä kaupunkirakenteen tiivistämiseen ja täydentämiseen pelkän uudistamisen sijaan. 1970-luvulla yleinen asenne etenkin puista rakennusperintöä kohtaan alkoi muuttua, kun esimerkiksi Raumalla, Porvoossa ja Tammisaaressa päätettiin säilyttää kokonaisia puutalokortteleita. Myös mainittu Helsingin Puu-Käpylä suojeltiin kaavalla vuonna 1971.⁹¹

Vuoden 1973 öljykriisi nosti huolen luonnonvarojen rajallisuudesta. Usko teknologiaan ja jatkuvaan kasvuun alkoi järkkyyä. 1970-luvulla arkkitehtuurissa keskityttiin erityisesti yhdys- ja jopa yhteiskuntasuunnitteluun. Katajanokan asemakaavakilpailun 1971–1972 yhteydessä tarkasteltiin rakennussuojelun ja asemakaavoituksen yhteensovittamista, mutta myös rakennussuojelun asenteita ja käsitteitä uusista näkökulmista. Samaan aikaan kaupunkikeskustojen kortteleiden purkaminen eteni vauhdikkaasti. Rakennusperinnön säilyttäminen oli aiemmin perusteltu pääasiassa rakennustaiteellisilla ansioilla. Helander ja Sundman esittivät pamfletissaan⁹², että rakennetun ympäristön laatu ja elävyys tuli huomioida taloudellisena arvona ja olemassa oleva rakennuskanta yhteiskunnan resurssina. Historiallisesti arvokkaita, vaikka muutoin vaatimattomia, rakennuksia tuli kohdella kunnioittaen.⁹³

Muinaistieteellisen toimikunnan tilalle muodostettu Museovirasto aloitti toimintansa 1972. Sen toiminta keskittyi tuolloin kaupunki-inventointeihin ja yhteistyöhön kaavoittajan kanssa. 1970-luvulla puukaupunginosilla alettiin nähdä arvoa pohjoisen alueille ominaisena rakennusperintönä. Esimerkiksi Vanhan Porvoon kaavalla 1974 pyrittiin suojelemaan lähes kaikki kadunvarsirakennukset. Alettiin herätä ajatukseen, että puisia kaupunkirakennuksia voi korjata. Vuonna 1979 aloitettiin

90 Kairamo, op. cit., ss. 20–22.

91 Aura Kivilaakso, *Rakennusperintö suojelun kohteena*, [verkkodokumentti], Suomen rakennustaiteen museo, [viitattu 9.5.2018], saatavissa: <http://www.mfa.fi/files/mfa/Rakennussuojelu/Rakennussuojelu.pdf>, s. 4; Manninen, op. cit., s. 39;

Kaarina Niskala & Ilpo Okkonen, *Oulun Graadi - 350 vuotta asemakaavoitusta*, Studio Ilpo Okkonen Oy, Oulu, 2002, ss. 104–105, s. 112.

92 Vilhelm Helander, Mikael Sundman, *Kenen Helsinki – raportti kantakaupungista 1970*, WSOY, Porvoo, 1970, s. 76.

93 Kairamo, op. cit., ss. 23–25.

perusparannuskokeilu useissa eri puurakennusympäristöissä. Korjaamisessa keskityttiin osin 1970-luvun puolivälin energiakriisin seurauksena rakennusten lisälämmöneristämiseen ja varustelutason parantamiseen. Toimenpiteiden myötä monien rakennusten ulkomuoto muuttui ja rakenteet homehtuivat.⁹⁴

Pääpaino Museovirastossa alkoi siirtyä laajempien kokonaisuuksien suojeluun. Suojelukaavojen laatiminen yleistyi ja kaavalla suojeltujen rakennusten määrä kasvoi. Uudisrakentamista alettiin miettiä vanhaan sopeuttamisen kautta, mikä toisinaan toteutui erikoisena uusvanhana arkkitehtuurina. Teollisuusympäristöjäkin alettiin tutkia ja suojella, esimerkiksi Tampereen Verkatehtaasta kiisteltiin vuosia. Rakennussuojelu alkoi muuttua näkyvämmäksi ja poliittisemmäksi. Kannanotot saivat sosiaalisen puolen, kun ne kohdistuivat enenevässä määrin työväestön asuinalueiden suojeluun.⁹⁵

1970-luvulla alettiin kritisoida 1960-luvun kokonaisvaltaisia sankarirestaurointeja. Rakennusmuistomerkkien restauroinnin lähtökohdaksi tuli ottaa kohteen ajallinen kerrostuneisuus, ja rakenteiden kuntoarviointiin ja niiden korjaamiseen alettiin paneutua tarkemmin. Myös kiinnostus modernin arkkitehtuurin suojeluun yleistyi 1970-luvulla, kun purkaminen uhkasi esimerkiksi Alvar Aallon suunnittelemaa Valtiontaloa Jyväskylässä. Paimion parantolan peruskorjaus taas aiheutti hämmennystä, kun tiloja muuteltiin korjauksen yhteydessä melko radikaalisti – vieläpä Aallon toimiston toimesta.⁹⁶

1980-LUKU

1980-luvulla kiinnostus historiaan ja vanhan rakennuskannan säilyttämiseen konkretisoitui kaupunkisuunnittelussa, kun romanttiset kaavoitusperiaatteet omaksuttiin uudelleen. Taloudellinen tehokkuus ei ollut enää ainakaan ainoa määrävä tekijä, ja kaavoituksella pyrittiin monipuoliseen ja kerroksiseen kaupunkitilaan. Vuosisadan alussa likaisena ja epätasa-arvoisena nähty umpikortteli teki paluun.⁹⁷

Kaavojen laatimisessa sen sijaan siirryttiin avoimuuteen. Uudessa kaavoitusprosessissa alueiden asukkailla oli mahdollisuus saada tietoa tulevista muutoksista ja jopa vaikuttaa niihin. Korjausrakentamisen osuus rakennusalalla kasvoi. Rakennusmääräysten tulkinnanvapautta laajennettiin vanhojen rakennusten korjaamisen edistämiseksi. Korjauskohteissa voitiin joustaa uudisrakentamisen säädöksistä, kunhan henkilöturvallisuutta ei vaarannettu. Merkittävä hallinnollinen uudistus oli ympäristöministeriön perustaminen vuonna 1983. Rakennuslakia ja rakennussuojelulakia muutettiin niin, että rakennetun ympäristön olemassa oleva tilanne voitiin huomioida paremmin, vaikka suhtautuminen rakennussuojeluun vaihteli edelleen maan eri osissa. Pari vuosikymmentä jatkunut purkaminen

94 Visa Immonen, *Tutkimuksen ja hallinnon ristiaallokossa. Muinaistieteellinen toimikunta 2/1917-1972*, Museoviraston julkaisuja 3, Museovirasto, Helsinki, 2016, s. 12;

Maija Kairamo, *Restaurointitapetta aikaraitteilla: Puoli vuosisataa rakennussuojelua ja restaurointia Suomessa*, liseniaatintyö, Teknillinen korkeakoulu, arkkitehtiosasto, 2006, ss. 23–25.

95 Kairamo, op. cit., s. 24.

96 Kairamo, op. cit., ss. 25–28.

97 Kaarina Niskala & Ilpo Okkonen, *Oulun Graadi - 350 vuotta asemakaavoitusta*, Studio Ilpo Okkonen Oy, Oulu, 2002, s. 112..

kuitenkin oli vaikuttanut yleiseen mielipiteeseen niin, että vanhan rakennuskannan arvo elementtirakentamiseen verrattuna alkoi käydä yhä selvemmäksi. Työväen puisista asuinalueista kehkeytyi haluttuja varakkaan keskiluokan asuinalueita.⁹⁸

Keskustojen asemakaavat ja yleinen mielipide siis puolsivat yhä useammin rakennuskannan säilyttämistä. Kehitettiin termi kiinteistönjalostus, joka tarkoitti usein rakennuksen sisätilojen täydellistä uudistamista vanhojen julkisivujen takana. Toisaalta samoihin aikoihin alettiin tutkia vanhojen rakenteiden korjaamista uusimisen sijaan. Esimerkiksi lähes koko vuosikymmenen ajan kestäneessä Valtioneuvoston linnan korjaustyössä restauroinnin osuus ja samalla sen osaaminen lisääntyi loppua kohden. 1980-luvun kuluessa rekonstruktioihin suhtauduttiin yhä kielteisemmin, ja rakennusperinnön ajallisesta kerrostuneisuudesta tuli perusarvo. Modernin suojelu tuli myös alati ajankohtaisemmaksi. Vanhat teollisuusrakennukset autioituivat, ja niiden suojelua pyrittiin edistämään kehittämällä niille uusia käyttötapoja. Joidenkin ruukkien alueilla alettiin tuottamaan restauroinnissa tarvittavia materiaaleja, kuten perinteistä kalkkia.⁹⁹

Kuva 7. 1935–36 valmistuneen, Viljo Revellin, Niilo Kokon ja Heimo Riihimäen suunnitteleman Lasipalatsin rekonstruktio oli huomattava tapaus modernin arkkitehtuurin restauroinnissa. Kuva: *ARS – Suomen taide 5*, toim. Salme Sarajas-Korte et al., Otava, Helsinki, 1990, s. 96.

98 Kairamo, op. cit., ss. 29–30.

99 Kairamo, op. cit., ss. 30–35.

1990-LUKU

1990-luvulla Suomi sukelsi lamaan. Kiinteistönjalostuksen myötä syntyneet loistokkaat tilat autioituivat ja rakentamisen tahti hidastui. Rakennusmuistomerkkien restauroinnissa paneuduttiin yhä tarkemmin rakenteiden ja materiaalien ominaisuuksiin myös insinöörinäkökulmasta. Ainosastaan pintoihin ja tyylihistoriaan pohjaavat restaurointiperiaatteet hylättiin. Rakennuksia varusteltiin edelleen nykyaikaisten tarpeiden mukaan, mutta entistä varovaisemmin. Säätytalon vuonna 1991 valmistunut korjaus oli aikansa esimerkillinen työ. Tavoitteena oli, että rakennukset uudisosineen sulautuivat kokonaisuudeksi, joka ”jatkaa elämisensä prosessia aika-akselilla yhteiseen tahtiin”.¹⁰⁰

Museovirasto jatkoi puisen rakennusperinnön kunnostamista työllistämisvaroilla etenkin Pohjois- ja Itä-Suomessa hyvin tuloksin. 1700-luvulta peräisin oleva Lamminahon tila Vaalassa oli säilynyt autenttisesti asussaan, kun se testamentattiin Museovirastolle, ja korjauksessa hyödynnettiin perinteisiä puurakentamistaitoja palauttavien toimenpiteiden sijaan. Korjausten suunnittelija pystyi haastattelemaan viimeisiä omistajia, ja kohteen perimätietoon pohjaava hoidon jatkumo säilyi.¹⁰¹

1990-luvulla Suomen rakennusmuistomerkkien suojelu sai uusia kansainvälisiä ja kansallisia muotoja. Rauman vanha kaupunki, Suomenlinna, Petäjäveden vanha kirkko ja Verlan paperitehdas otettiin Unescon Maailmanperintöluetteloon. 1900-luvun moderni arkkitehtuuri nousi rakennuskonservoinnin piiriin. Valtaosa Suomen rakennuskannasta on rakennettu 1940-luvun jälkeen, ja kansallinen identiteettimme perustuu osaltaan juuri moderniin ympäristöön. Usein kokeelliseksi ja nopeaksi rakentamiseksi tarkoitettun modernin arkkitehtuurin konservointi taas tuottaa uusia dilemmoja. Väliaikaiseksi basaarirakennukseksi suunnitellun Helsingin Lasipalatsin täydellistä rekonstruktiota hipova suojeluhanke oli urauurtava ja problematiikkaa hyvin kuvaava tapaus.¹⁰²

2000-LUKU

2000-luvulla korjaus- ja muutostöiden kohteena olevien rakennusten historian ja arvojen selvittämisestä on tullut jo rutiinia maankäyttö- ja rakennuslain (1999) myötä. Vuoden 2005 esityksessä uudesta rakennussuojelulaista kohteiden arvottaminen niistä tehtävän kulttuurihistoriallisen analyysin perusteella määriteltiin lain ydinkohdaksi. Mahdollisia kohteisiin liitettäviä arvoja, eli suojelun edellytyksiä, kuvailtiin muun muassa termein historiallinen arvo, todistusarvo, patina, autenttisuus, maisema- ja ympäristöarvo sekä identiteetti- ja symboliarvo. Käsitteet sisällytettiin myös vuonna 2010 voimaan astuneeseen lakiin rakennusperinnön suojelemisesta, jossa edellytetään arvokäsitteen analyttistä käyttöä rakennustutkimuksessa.¹⁰³

---

100 Kairamo, op. cit., ss. 36–37.

101 Kairamo, op. cit., ss. 37–38.

102 Kairamo, op. cit., ss. 38–39;

Rakennetun omaisuuden tila ROTI 2017, Suomen Rakennusinsinöörien Liitto RIL ry, Helsinki, 2017, ss. 4–11.

103 Petri Vuojala, ”Paradokseja. Ajatuksia arvoista ja arvojen arvotuksesta restauroinnissa”, *Rakennussuojelu ajassa – Pohdintoja rakennetun ympäristön suojelusta*, toim. Kirsti Kovanen, Margaretha Ehrström, Maunu Häyrynen, Marjo Vepsä ja Aura Kivilaakso, ICOMOSin Suomen osasto ry, Helsinki, 2014, ss. 129–130.

3.5 Suomen nykyinen rakennusperintöä koskeva lainsäädäntö

Suomen nykymuotoinen rakennusperinnön hoidon järjestelmä on seurausta vuosisataisesta perinnöstä. Rakennusperinnön hoito on tässä työssä määritelty laveasti rakennusperinnön ja sen arvojen säilyttämiseen tähtääviksi toimenpiteiksi, joihin luetaan lainsäädäntöön pohjautuva rakennussuojelu sekä käytännön rakennusperinnön hoito, kuten rakennuksen sovelias käyttö, huolto ja restaurointi. Moninaisen rakennusperinnön hoidon kysymykset ovat usein perimmäiseltä olemukseltaan filosofisia pulmia, joihin on monta vastausta. Oikeiden, tai kenties oikeimpien, vastausten etsiminen on nähty niin tärkeäksi, että velvoite rakennusperinnön arvojen vaalimisesta on kirjattu Suomen lainsäädäntöön monella tasolla.

Maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999), johon kaavoitus ja siis suuri osa Suomen rakennussuojelusta pohjautuu, kokonaisuudistus on paraikaa meneillään osana maakuntauudistusta. Uudistuksen tavoitteena on ”yksinkertaistaa alueidenkäytön suunnittelujärjestelmää, kehittää rakentamisen ohjausta ja helpottaa lain toimeenpanoa.”¹⁰⁴ Uudistuksen todelliset vaikutukset ilmenevät todennäköisesti vasta vuosien mittaan. Esimerkiksi WWF Suomi on ilmaissut huolensa maakuntauudistuksen osana tehtävästä ympäristöhallinnon uudistuksesta, jonka seurauksena mahdollisesti samojen virkamiesten täytyisi sekä myöntää yrityksille ympäristölupia että valvoa ympäristön etua.¹⁰⁵

Tähän mennessä rakennusperinnön hoidon kehitys vaikuttaisi kulkeneen kohti kattavaa, järjestelmällistä ja objektiivisuuteen tähtäävää rakennussuojelua. Voisi kai sanoa, että on pyritty edistämään rakennusperintökohteiden tasa-arvoista kohtelua. Tämä vaatii laaja-alaista käsitystä rakennusperinnöstä, sen historiasta, hoidosta ja kaikinlaisista siihen liittyvistä ilmiöistä. Jos kaavoitus ja sen avulla tehtävä rakennussuojelu selvityksineen pirstaloituvat nopeita päätöksiä vaativiksi yksittäisiksi toimenpiteiksi, voi rakennusperintökohteiden tasa-arvo olla vaarassa. Kokonaisnäkemyksen säilymisen täytyy siis olla lain muutoksen edellytys.

¹⁰⁴ Ympäristöministeriö, *Maankäyttö- ja rakennuslain uudistus*, [verkkosivu], julkaistu 10.3.2017, päivitetty 17.4.2018, [viitattu 5.5.2018], saatavissa: <http://www.ym.fi/mrluudistus>.

¹⁰⁵ Maailman Luonnon Säätiö – World Wide Fund For Nature, Suomen Rahasto sr, *WWF: Ympäristö kärsii, jos maakuntauudistus menee läpi nykymallisena*, [verkkootikkeli], julkaistu 08.03.2018, [viitattu 10.5.2018], saatavissa: <https://wwf.fi/wwf-suomi/viestinta/uutiset-ja-tiedotteet/WWF--Ymparisto-karsii-jos-maakuntauudistus-menee-lapi-nykymallisena-3402.a>.

LAINSÄÄDÄNTÖ RAKENNUSPERINNÖN HOIDON TAUSTALLA

Yleinen, kaikkia kansalaisia koskeva velvoite Suomen rakennusperinnön hoidosta sisältyy Suomen perustuslakiin (731/1999). Perustuslain mukaan ”vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille.”¹⁰⁶

Rakennusperinnön hoidon, rakennussuojelun sekä niihin olennaisesti liittyvän arvottamisen toteutumisiksi on säädetty erilaisia lakeja, ja lakien tavoitteiden toteutumisiksi taas on Suomessa laadittu maankäytön suunnittelujärjestelmä. Rakennusperinnön hoitoa ohjaavat kansallisen lainsäädännön ohella myös muun muassa Unescon ja Euroopan neuvoston kansainväliset sopimukset ja suositukset, joihin Suomi on sitoutunut. Lakien toteutumisiksi on Suomessa laadittu maankäytön suunnittelujärjestelmä, joka pohjautuu eri asteisten lakien tavoitteisiin.¹⁰⁷

Rakennetun ympäristön suojelu toteutetaan useimmiten maankäyttö- ja rakennuslakiin perustuvan, kuntien vastuulla olevan kaavoituksen keinoin asemakaavoilla, yleiskaavoilla ja maakuntakaavoilla. Erityisiä rakennussuojelulakeja sovelletaan pääsääntöisesti silloin, kun kohdetta tai jotakin sen osaa ei voida suojella kaavoituksen keinoin. Varsinaisia suojelulakeja ovat laki rakennusperinnön suojelemisesta, kirkkolaki ja laki ortodoksisesta kirkosta. Lisäksi rakennuksia voidaan suojella asetuksella 480/85 ja rautatiesopimuksella 1998.¹⁰⁸

VALTAKUNNALLISET ALUEIDENKÄYTTÖTAVOITTEET

Ympäristöministeriön valmistelemat valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet (2000) ovat osa maankäyttö- ja rakennuslain mukaista alueidenkäytön suunnittelujärjestelmää kaavoituksen ohella. Niiden ensisijaisena tarkoituksena on varmistaa valtakunnallisesti merkittävien asioiden, kuten valtakunnallisesti arvokkaiden kulttuuriympäristöjen, huomioiminen maakuntien ja kuntien kaavoituksessa sekä valtion viranomaisten toiminnassa. Valtakunnallisesti arvokkaiden kulttuuriympäristöjen määrittely pohjautuu viranomaisten toimesta laadittuihin inventointeihin. Alueidenkäytöllä on ratkaiseva merkitys kulttuuriympäristöjen arvojen, kuten alueellisen monimuotoisuuden ja ajallisen kerroksisuuden säilymiselle sekä niitä koskevien kansainvälisten sopimusten täytäntöönpanolle.¹⁰⁹

Kansalliseen alueidenkäyttöön vaikuttavat lisäksi kansainväliset velvoitteet ja sopimukset. Suomea velvoittaa tällä hetkellä kaksi kulttuuriympäristön suojelua koskevaa kansainvälistä sopimusta: Unescon yleissopimus maailman

106 Suomen perustuslaki 1999/731 § 20, annettu Helsingissä 11.6.1999, [viitattu 9.5.2018], saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>.

107 Maija Kairamo, *Restaurointitapoja aikaraitteilla: Puoli vuosisataa rakennussuojelua ja restaurointia Suomessa*, liseniaatintyö, Teknillinen korkeakoulu, arkkitehtiosasto, 2006, s. 9; Museovirasto, *Rakennettu kulttuuriympäristö*, [verkkosivu], [viitattu 3.5.2018], saatavissa: <https://www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/rakennettu-kulttuuriymparisto>; Ympäristöministeriö, *Rakennussuojelu*, [verkkosivu], julkaistu 21.8.2015, päivitetty 9.3.2018, [viitattu 29.4.2018], saatavissa: http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Elinymparisto_ja_kaavoitus/Elinymparisto/Kulttuuriymparisto/Kulttuuriympariston_hoidon_keinot/Rakennussuojelu

108 Ibid.

109 Valtioneuvoston päätös valtakunnallisista alueidenkäyttötavoitteista, annettu 14.12.2017, ss. 3–8; Oulun kaupunkisuunnittelu, *Oulun kulttuuriympäristöohjelma*, sarja A205, Oulu, 2013, s. 110.

kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemiseksi (SopS 19/1987) sekä Euroopan rakennustaiteellisen perinnön suojelun yleissopimus. Ne velvoittavat maita kulttuuriperinnön, rakennustaiteellisen perinnön, arkeologisen perinnön, sekä luonnon- ja kulttuurimaisemien, suojelualueiden ja arkiympäristön turvaamiseen ja huomioimiseen alueiden käytön suunnittelussa ja rakentamisessa.¹¹⁰

MAANKÄYTTÖ- JA RAKENNUSLAKI (132/1999)

Maankäyttö- ja rakennuslaki korostaa monin tavoin kulttuuriperinnön säilyttämistä edellyttäessään muun muassa rakennetun ympäristön kauneuden ja kulttuuriarvojen vaalimista ja kieltäessään siihen liittyvien erityisten arvojen hävittämisen. Maankäyttö- ja rakennuslaki ohjaa kaavoitusta. Lain sisältövaatimukset edellyttävät nykymuodossaan rakennetun ympäristön ja maiseman huomioimista kaikilla maankäytön suunnittelun tasoilla. Kaavan vaikutuksia selvittäessä on siis arvioitava suunnitelman vaikutukset kaupunkikuvaan ja maisemaan.¹¹¹

Esimerkiksi maankäyttö- ja rakennuslain (132/1999) pykälissä 5, 117, 118 ja 166 viitataan rakennusperintöön ja sen hoitoon sekä uudirakentamisen soveltuvuuden vaatimuksesta olemassa olevaan ympäristöön nähden:

5 §: ”Alueiden käytön suunnittelun tavoitteena on vuorovaikutteiseen suunnitteluun ja riittävään vaikutusten arviointiin perustuen edistää: ... 3) rakennetun ympäristön kauneutta ja kulttuuriarvojen vaalimista”¹¹²

117 §: ”Rakennuksen tulee soveltua rakennettuun ympäristöön ja maisemaan sekä täyttää kauneuden ja sopusuhtaisuuden vaatimukset. ... Korjaus- ja muutostyössä tulee ottaa huomioon rakennuksen ominaisuudet ja erityispiirteet sekä rakennuksen soveltuvuus aiottuun käyttöön.”¹¹³

118 §: ”Rakentamisessa, rakennuksen korjaus- ja muutostyössä ja muita toimenpiteitä suoritettaessa samoin kuin rakennuksen tai sen osan purkamisessa on huolehdittava siitä, ettei historiallisesti tai rakennustaiteellisesti arvokkaita rakennuksia tai kaupunkikuvaa turmella.”¹¹⁴

166 §: Rakennus ympäristöineen on pidettävä sellaisessa kunnossa, että se jatkuvasti täyttää terveellisuuden, turvallisuuden ja käyttökelpoisuuden vaatimukset eikä aiheuta ympäristöhaittaa tai rumenna ympäristöä. ... Kaavassa suojelluksi määrätyn tai rakennusperinnön suojelemisesta annetun lain nojalla suojellun rakennuksen käytössä ja kunnossapidämisessä on lisäksi otettava huomioon rakennussuojelun tarkoitus.¹¹⁵

110 Valtioneuvoston päätös valtakunnallisista alueidenkäyttötavoitteista, annettu 14.12.2017, ss. 3–5.

111 Oulun kaupunkisuunnittelu, *Oulun kulttuuriympäristöohjelma*, sarja A205, Oulun kaupunki, Oulu, 2013, s.110; Matti Vatiola & Pekka Kärki, ”Lukijalle”, *Rakennusperintömme: kulttuuriympäristön lukukirja*, toim. Irma Lounatvuori & Lauri Putkonen, Rakennustieto Oy, Helsinki, 2001, s. 5..

112 Maankäyttö- ja rakennuslaki 1999/132 § 5, annettu Helsingissä 5.2.1999, [viitattu 9.5.2018], saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990132>.

113 Maankäyttö- ja rakennuslaki 1999/132 § 117, op. cit.

114 Maankäyttö- ja rakennuslaki 1999/132 § 118, op. cit.

115 Maankäyttö- ja rakennuslaki 1999/132 § 166, op. cit.

KAAVASUOJELU

Suurin osa Suomen rakennussuojelusta toteutuu maankäyttö- ja rakennuslakiin pohjautuvalla kaavoituksella. Kaavoitus perustuu kuntien, kansalaisten ja viranomaisten aktiiviseen osallistumiseen ja vuorovaikutukseen. Kansalaiset voivat osallistua kaavoitukseen vaikkapa eri yhdistysten ja järjestöjen kautta. Museovirasto ja maakuntamuseot osallistuvat kaavoitukseen kulttuuriympäristön asiantuntijoina mm. neuvotteluissa, katselmuksissa ja lausunnoin.¹¹⁶

Kunnat vastaavat kaavoituksesta ja vahvistavat laatimansa kaavat. Kaavoissa annetaan kulttuuriympäristön suojelua koskevia tavoitteita, ohjeita ja määräyksiä. Kaavoituksella siis hallitaan varsin laajoja kokonaisuuksia, minkä vuoksi kaavoituksen on perustuttava riittäviin tutkimuksiin ja selvityksiin. Tällaisia ovat esimerkiksi maisemaa, muinaisjäänneksiä, rakennuksia ja rakennuskulttuuria koskevat inventoinnit ja rakennushistoriaselvitykset. Selvitykset tukevat myös lain edellyttämää kaavoituksen vaikutusten arviointia.¹¹⁷

Suomessa eri kaavatasoja ovat maakuntakaava, yleiskaava sekä asemakaava, ja kaikilla näillä voidaan antaa määräyksiä kohteen kulttuurihistoriallisen arvon ja ominaisuuksien suojelemiseksi. Kaavoilla on oma hierarkiansa suojelumerkintöjen suhteen: jos kohde on kuntakaavoja uudemmassa maakuntakaavassa tai asemakaavaa uudemmassa yleiskaavassa osoitettu suojeltavaksi, on tämä otettava ohjaavana asiana huomioon kuntakaavoja uudistettaessa tai lupa-asioita harkittaessa.

Maakuntakaavassa esitetään yleispiirteinen suunnitelma alueiden käytöstä maakunnassa. Suunnittelusta vastaa maakunnan liitto. Maakuntakaavan tehtävänä on myös välittää kaavoitukseen kulttuuriympäristöä koskevat valtakunnalliset tavoitteet sekä ohjata maakuntien kulttuuriympäristön ominaispiirteiden vaalimista ja vahvistamista. Erityisesti on kiinnitettävä huomiota maiseman ja kulttuuriperinnön vaalimiseen.¹¹⁸

Yleiskaava ohjaa kunnan maankäyttöä ja toimintojen yhteensovittamista. Kaavaa laadittaessa on huomioitava rakennetun ympäristön, maiseman ja luonnonarvojen vaaliminen sekä olemassa olevan yhdyskuntarakenteen hyväksikäyttö. Yleiskaava on ohjeena asemakaavoja ja niiden muutoksia laadittaessa. Yleiskaavaa käytetään myös suojelun välineenä varsinkin alueilla, joilla ei ole asemakaavaa, kuten maaseudulla.¹¹⁹

Asemakaavat ohjaavat alueiden käyttöä ja rakentamista kaupungeissa, taajamissa ja usein myös ranta-alueilla paikallisten olosuhteiden, kaupunki- ja maisemankuvan, hyvän rakentamistavan sekä olemassa olevan rakennuskannan käytön vaatimalla tavalla. Rakennettua ympäristöä ja sen arvoja tulee vaalia. Asemakaavan suojelumääräykset voivat koskea sekä laajoja alueita tai maisemia että yksittäisiä rakennuksia tai rakenteita, pihapiirejä ja puutarhoja.¹²⁰

116 Museovirasto, *Maankäytön suunnittelu ja kulttuuriympäristöt*, [verkkosivu], [viitattu 10.5.2018], saatavissa: <https://www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/rakennettu-kulttuuriymparisto/maankayton-suunnittelu-ja-kulttuuriymparistot>.

117 Oulun kaupunkisuunnittelu, *Oulun kulttuuriympäristöohjelma*, sarja A205, Oulun kaupunki, Oulu, 2013, s.110; Museovirasto, *Maankäytön suunnittelu ja kulttuuriympäristöt*, op. cit..

118 Museovirasto, *Maankäytön suunnittelu ja kulttuuriympäristöt*, op. cit.

119 Ibid.

120 Museovirasto, *Maankäytön suunnittelu ja kulttuuriympäristöt*, op. cit.

Kaavojen ohella kuntakohtaisilla rakennusjärjestyksillä voidaan antaa määräyksiä kulttuuri- ja luonnonarvot huomioivasta rakentamisesta. Kaavoihin voi liittyä myös korjaus- ja uudisrakentamista ohjaavia rakennustapaohjeita.¹²¹

Suojelumerkinnot ja -määräykset vaikuttavat rakennusta koskevaan lupaharkintaan, kuten rakennus-, toimenpide- ja purkamislupaan. Kaavalla suojeltujen rakennusten korjaus- ja muutostöitä valvoo tavallisesti kunnan rakennusvalvonta, joka arvioi tarpeen museoviranomaisen lausunnolle lupahakemuksen tai toimenpideilmoituksen yhteydessä. Kaavan suojelumääräyksissä voidaan edellyttää museoviranomaisen kuulemista ennen toimenpiteisiin ryhtymistä. Museoviranomainen voi muutoinkin tarvittaessa antaa ohjeita korjaukseen.¹²²

LAKI RAKENNUSPERINNÖN SUOJELEMISESTA (498/2010)

Lain rakennusperinnön suojelemisesta¹²³ eli rakennusperintölain tavoitteena on turvata rakennetun kulttuuriympäristön ajallinen ja alueellinen monimuotoisuus, vaalia sen ominaisluonnetta ja erityispiirteitä sekä edistää sen kulttuurisesti kestävää hoitoa ja käyttöä. Rakennusperintölakia sovelletaan, jos haluttu suojelu ei onnistu kaavoituksen keinoin. Asemakaavoitetulla alueellahan rakennussuojelu toteutetaan yleensä ensisijaisesti maankäyttö- ja rakennuslain mukaisesti kaavamääräyksiin. Asemakaava-alueella erillinen suojelupäätös rakennusperintölakin nojalla voidaan antaa esimerkiksi, jos halutaan suojella rakennuksen sisätiloja. Lain nojalla voidaan suojella rakennusryhmiä, rakennettuja alueita sekä yksittäisiä rakennuksia ja niiden osia, mutta ei laajoja aluekokonaisuuksia tai maisemaa.¹²⁴

Rakennusperintölain mukaista suojeluprosessia edistävät ja valvovat ELY-keskukset ja Museovirasto. Museovirasto toimii asiantuntijana suojelupäätöstä valmisteltaessa, arvioi kohteen kulttuurihistoriallisen arvon ja tekee ehdotuksen suojelumääräyksistä ELY-keskukselle. Saamelaisen rakennusperinnön asioissa asiantuntijana toimii saamelaismuseo Siida Museoviraston kanssa. Tämän lisäksi ELY-keskus pyytää lausunnon kunnalta, kohteen omistajalta sekä viereisten kiinteistöjen omistajilta ja saamelaisalueella lisäksi saamelaiskäräjiltä. Saatujen lausuntojen ja mahdollisten neuvottelujen jälkeen ELY-keskus joko määrää kohteen suojeltavaksi tai hylkää suojeluesityksen. Ympäristöministeriön tulee lopuksi vahvistaa suojelupäätös.¹²⁵

Rakennusperintölailla voidaan suojella niin valtakunnallisesti, maakunnallisesti kuin paikallisesti arvokkaita kohteita. Kohteen merkittävyyden arviointi pohjautuu tutkimuksiin, kuten inventointeihin, rakennushistoriaselvityksiin ja muihin

121 Ibid.

122 Ibid.

123 Laki rakennusperinnön suojelemisesta 2010/498, annettu Helsingissä 4.6.2010, [viitattu 10.5.2018], saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20100498>.

124 Museovirasto, *Rakennusperintölailla suojelu*, [verkkosivu], [viitattu 10.5.2018], saatavissa: <https://www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/rakennettu-kulttuuriymparisto/rakennusperintolailla-suojelu>; Oulun kaupunkisuunnittelu, *Oulun kulttuuriympäristöohjelma*, sarja A205, Oulun kaupunki, Oulu, 2013, s.110; Ympäristöministeriö, *Rakennussuojelu*, [verkkosivu], julkaistu 21.8.2015, päivitetty 9.3.2018, [viitattu 10.5.2018], saatavissa: http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Elinymparisto_ja_kaavoitus/Elinymparisto/Kulttuuriymparisto/Kulttuuriympariston_hoidon_keinot/Rakennussuojelu.

125 Museovirasto, *Rakennusperintölailla suojelu*, op.cit.

luotettaviin aineistoihin. Kohteen arvon määrittelyssä huomioitavia seikkoja ovat muun muassa rakennuksen ikä, käyttöhistoria, ulkoasun ja tilojen säilyneisyys sekä asema osana historiallista kokonaisuutta tai kulttuurimaisemaa.¹²⁶

Kun lailla suojeltuun kohteeseen suunnitellaan muutoksia tai suurempia korjauksia, pyydetään suunnitelmasta Museoviraston lausunto, jossa se ottaa kantaa siihen, miten suojeltavat arvot on suunnitelmassa turvattu. Kaavan suojelumääräyksissä voidaan edellyttää museoviranomaisen kuulemista suunnitelmista ennen luvan myöntämistä. Vastuu suojelun toteutumisesta on hankkeeseen ryhtyvällä.¹²⁷

KIRKKOLAKI JA LAKI ORTODOKSISESTA KIRKOSTA

Kirkolliset rakennukset ja ympäristöt edustavat henkisen ja aineellisen kulttuurin jatkuvuutta keskiajalta nykypäivään. Kirkot ovat yhteiseen kansallisomaisuuteen kuuluvia rakennustaiteellisia muistomerkkejä ja samalla seurakuntiansa omistamia käyttörakennuksia.¹²⁸

Kirkkolain (1054/1993) ja lain ortodoksisesta kirkosta (985/2006) mukaan kaikki ennen vuotta 1917 rakennetut evankelisluterilaiset ja ortodoksiset kirkkorakennukset ja hautausmaat sekä niihin liittyvät kiinteät rakenteet on suojeltu. Myöhemmin rakennetuista kirkollisista ympäristöistä suojelupäätöksen tekee evankelisluterilaisten kohteiden osalta Kirkkohallitus, ortodoksisten kohteiden osalta Kirkollishallitus.¹²⁹

---

¹²⁶ Ibid.

¹²⁷ Ibid.

¹²⁸ Museovirasto, *Kirkolliset kulttuuriympäristöt*, [verkkosivu], [viitattu 10.5.2018], saatavissa: <https://www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/rakennettu-kulttuuriymparisto/kirkolliset-kulttuuriymparistot>.

¹²⁹ Oulun kaupunkisuunnittelu, *Oulun kulttuuriympäristöohjelma*, sarja A205, Oulun kaupunki, Oulu, 2013, s.110.

"Right thoughts
Right words
Right action"

Franz Ferdinand,
"Right action",
Right thoughts, Right words, Right action,
Domino Records Company Ltd,
Lontoo, 2013.

4. ARVOTTAMINEN RAKENNUSPERINNÖN HOIDOSSA - PROSESSIN KUVAUS

Prosessi on jatkuvien yhteen liittyvien toimintojen muodostama kokonaisuus halutun tuloksen aikaansaamiseksi. Prosessiajattelussa päämääränä on toiminnan kokonaisvaltainen kehittäminen osaoptimoinnin sijaan. Prosessi alkaa tarpeesta ja päättyy sen tyydyttämiseen. Prosesseilla on osaprosesseja, jotka koostuvat eri työvaiheista tai tehtävistä.¹

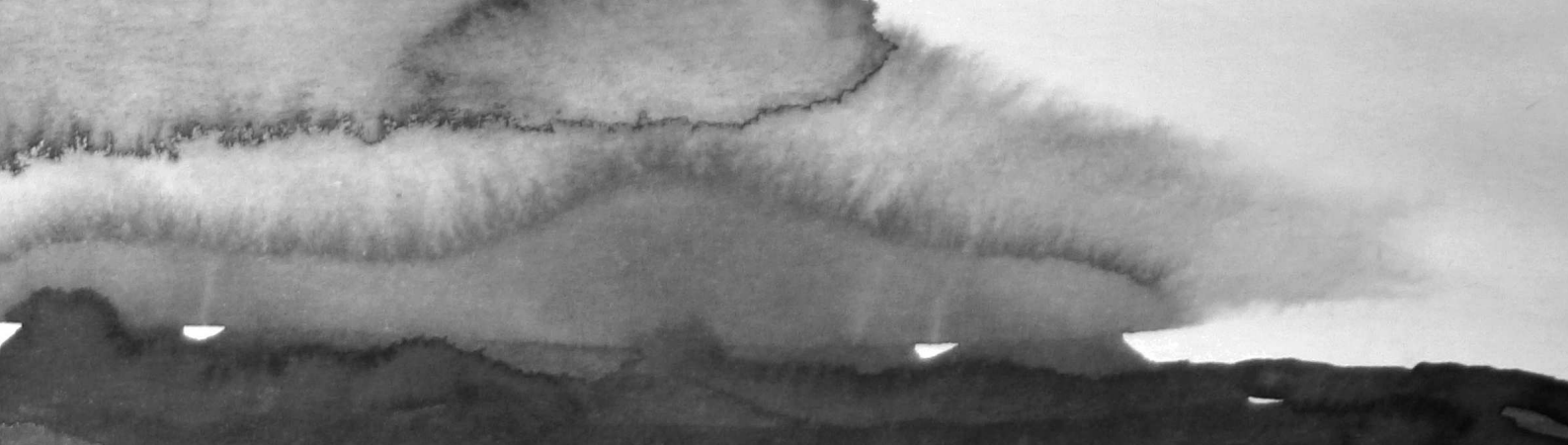
Rakennusperinnön hoitoa tarkastellaan tässä prosessina, jonka perimmäinen tavoite on aina kohteen arvojen säilyttäminen. Tarvitaan prosessin vaiheiden jatkuvaa arviointia, jotta parhaat keinot arvojen säilyttämiselle löydetään.

Rakennusperinnön hoitoon lukeutuu mitä moninaisimpia keinoja, jotka kuitenkin koostuvat tietyntyyppisistä vaiheista. Rakennusperinnön hoidon prosessi kuvataan tässä neljän toiminnon sarjana. Yleensä tätä sarjaa toistetaan kohteen hoidon aikana useita kertoja siirtyen yleisemmistä kysymyksistä pienemmän mittakaavan hoitotoimiin. Kaaviolla voidaan myös kuvata kohteen hoitoa koko sen ajan, kun kohde nähdään osana kulttuuriperintöä. Tällöin siihen kohdistetut restaurointitoimenpiteet, arvottamisten tarkistukset ja muut nimeämme osaprosesseiksi.

Ensimmäisen kerran prosessia läpikäydessä voi olla kyse vaikkapa laajasta rakennuskannan inventoinnista, jonka lopputuloksena toivotaan potentiaalisesti suojeltavien rakennusten listaa. Toisen kerran prosessia sovelletaan, kun tuollainen rakennus halutaan suojella. Seuraavalla kerralla tavoitteena voi olla kohteen restaurointisuunnitelman laatiminen, jota seuraa sarja restaurointitöitä. Kaikki edellä kuvatut toimenpiteet voidaan siis lukea rakennusperinnön hoidoksi, jos ne tähtäävät kohteen tunnistettujen arvojen säilyttämiseen.

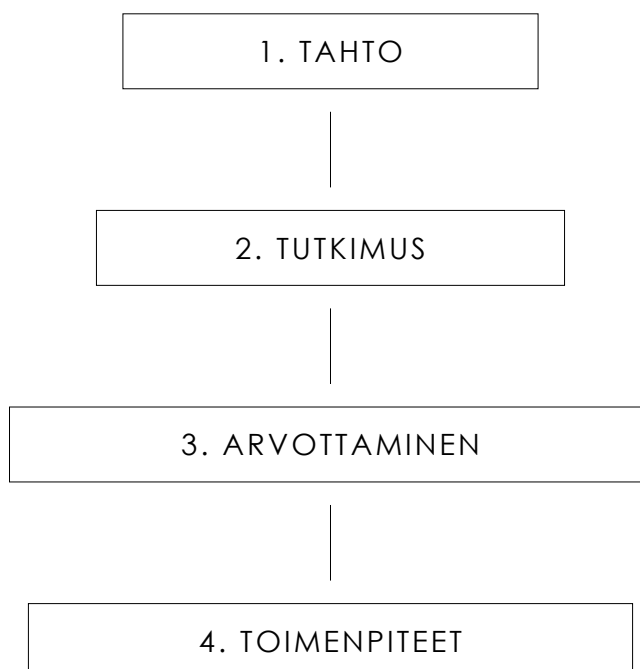
---

¹ Opetushallitus, *Prosessit*, [verkkosivu], [viitattu 4.5.2018], saatavissa: http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/laadunhallinnan_tuki/leonardo_quality_in_vet_schools/balanced_scorecard/bsc_prosessi/prosessit; Logistiikan maailma, *Prosessien kehittäminen*, [verkkosivu], Reijo Rautauoman säätiö sr., [viitattu 4.5.2018], saatavissa: <http://www.logistiikanmaailma.fi/logistiikka/tuotanto/prosessien-kehittaminen/>.

Kunkin toimenpiteen aikana käydään joko huomaamatta tai huomioiden läpi prosessin neljä vaihetta: tahdon ja tavoitteiden määrittely, kohteen tutkimus, kohteen arvottaminen ja siihen pohjaavien toimenpiteiden toteuttaminen.

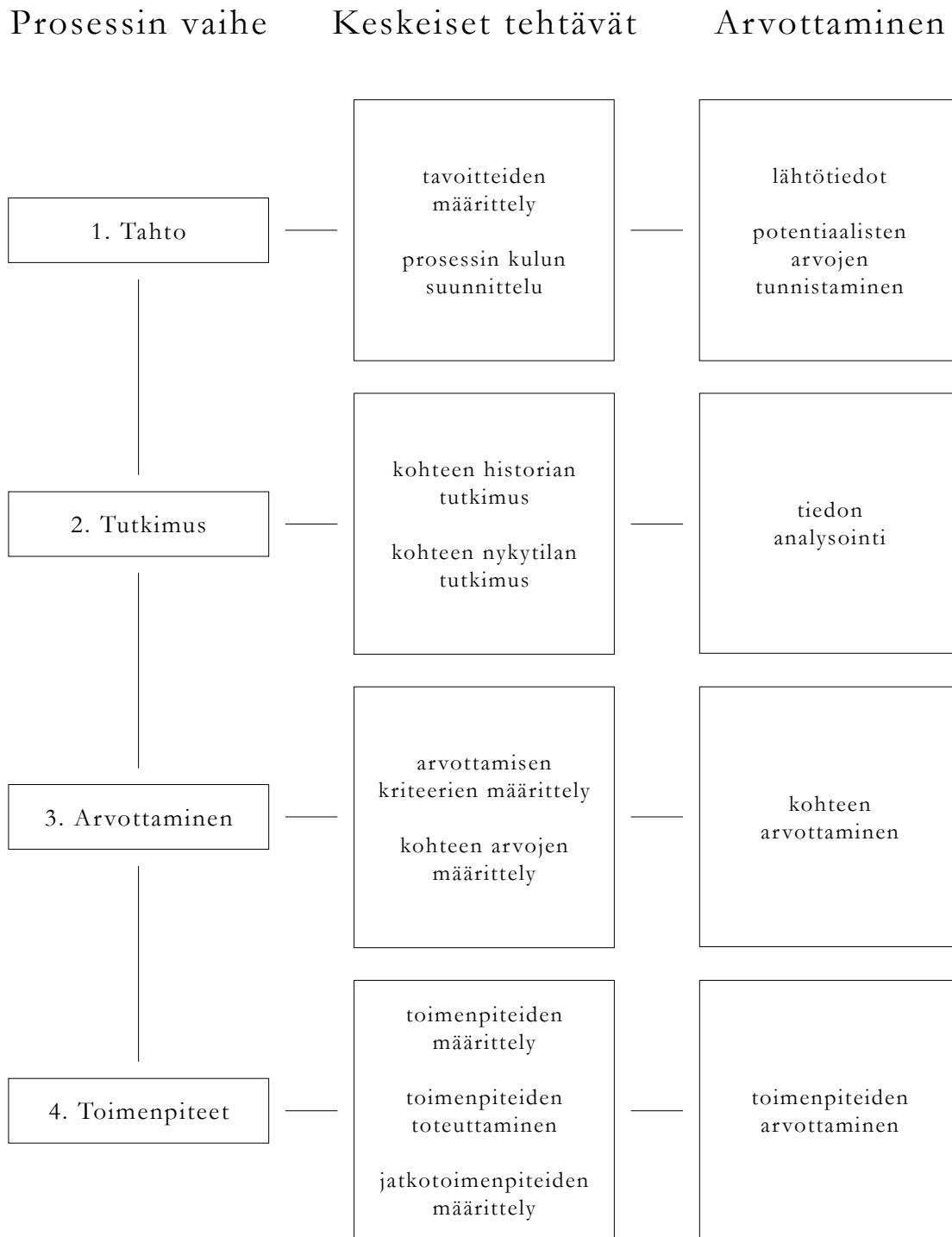
Vaiheiden eteneminen – ainakin pääpiirteittäin – tässä esitetyssä järjestyksessä on olennaista prosessin objektiivisuuden kannalta. Esimerkiksi arvottamisen tulee aina pohjautua tutkimukseen. Mitä arvokkaammaksi kohde arvioidaan, sitä tärkeämpää on myös arvioida prosessin eri vaiheita. Täytyy siis arvottaa tahtoa, tutkimusta, arvottamista ja näihin perustuvia toimenpiteitä ja tarkistaa, edistävätkö ne kaikki parhaalla mahdollisella tavalla prosessin tavoitetta, kohteen arvojen säilymistä.

Kuva 8. Rakennusperinnön hoidon prosessikaavio. Tolonen.

RAKENNUSPERINNÖN HOIDON PROSESSI

Kuva 9. Rakennusperinnön hoidon prosessi ja arvottaminen. Tolonen.

4.1. Vaihe 1: Tahto

Rakennusperinnön hoidon prosessin ensimmäisen vaiheen keskeisin tehtävä on määritellä prosessin tavoite ja keinot sen saavuttamiseksi. Toteutuakseen kunkin prosessin taustalla täytyy olla tahto. Vaihetta voidaan ajatella tahdon muovautumisvaiheena, jonka aikana määritellään prosessin haluttu lopputulos. Tahto prosessin käynnistymiselle voi olla peräisin aiemmista kohteeseen liittyvistä rakennusperinnön hoidon tai tunnistamisen prosesseista tai toisaalta jonkin ryhmän aloitteesta. Lain määräämää velvollisuutta rakennusperinnön hoitoon voidaan siis ajatella yhteiskunnan kollektiivisena tahtona.

Prosessin ensimmäisessä vaiheessa on erityisen perusteltua pohtia, minkä vuoksi rakennusperintöä ylipäätään halutaan hoitaa ja miksi johonkin lopputulokseen halutaan päästä. Täytyy siis arvioida omia tarkoituksperiään ja tarkistaa, ovatko prosessin tavoitteet tarpeeksi tarkoituksenmukaiset – ja hyvät. Prosessille määriteltujen tavoitteiden tulee ensisijaisesti liittyä kohteen arvojen säilyttämiseen, muutoinhan kyse ei ole rakennusperinnön hoidosta lainkaan.

Tahdon määrittelyvaiheessa on kyse valinnasta. Perimmäinen valinta on tietysti sen välillä, halutaanko rakennusperintöä vaalia vai ei. Suomen perustuslain mukaan vastuu rakennusperinnöstä kuuluu kaikille.² Tuokin seikka on aikanaan valittu kirjoitettavaksi lakiin. Koko kansakunnan yhteistä omaisuutta koskevana asia on nähty niin tärkeäksi seikaksi, että se on päätetty sisällyttää valtion toimintaa ohjaavaan perustavanlaatuisen ohjenuoraan. Rakennusperintö on siis itsessään ihmisen tahdon tuote, ja voidaan pohtia, onko absoluuttisella objektiivisuudella sijaa sen hoidossa. Kuitenkin, mitä suuremmalle ihmisryhmälle kulttuuriperintökohde kuuluu, sitä tärkeämmäksi vaade hoitomuodon yleispätevästä hyväksyttävyydestä nousee. Valtakunnallisesti arvokkaan kohteen hoito ei voi perustua yksilön mielipiteeseen. Tällöin tahdossa rakennussuojeluprosessin käynnistämiseen on käytännössä kyse lain määräämästä velvollisuudesta, eli kollektiivisesta tahdosta, joka voi toteutua esimerkiksi kaavahankkeissa tai tietoisena arvojen tunnistamisen tarpeena.

Vaihetta kuvaamaan voitaisiin käyttää myös sellaisia sanoja kuin *tavoite* tai *tarve*. Rakennusperinnön hoidossa on nähdäkseni kyse enemmän inhimillisestä halusta kuin absoluuttisesta tarpeesta. Rakennettu kulttuuriperintö ja sen hoito ovat ihmisen itsensä keksimiä ja määrittelemiä, siis haluamia, asioita. Tästä huolimatta rakennusperinnön hoidon taustalla yleensä ajatus kohteen tarpeellisuudesta jonkin

---

² Suomen perustuslaki 1999/731 § 20, annettu Helsingissä 11.6.1999, [viitattu 9.5.2018], saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>.

käytön kannalta, esimerkiksi sivistys-, tutkimus- tai virkistysmielessä. Tällainen tarpeen osoittaminen käytännössä mahdollistaa kohteen säilyttämisen – tai ainakin helpottaa säilyttämisen rahoitustarpeen perustelemista.

Jotta tahto prosessin käynnistämiseksi voi syntyä, täytyy olla olemassa vähintäänkin ajatus kohteen potentiaalisesta arvosta. Tuo oletus perustuu yleensä joko aiempiin arvottamisiin tai vasta syntyneisiin, ehkä subjektiivisiin arvottamisiin. Aiemmin annetut arvot on helppo ottaa itsestäänselvyksinä. Itsestäänselvykset taas helposti poistavat kriittisen ajattelun tarpeen, jolloin saatetaan ajautua oudoille vesille.

4.2. Vaihe 2: Tutkimus

Rakennusperinnön hoidossa on pyrittävä objektiiviseen ja harkittuun toimintaan. Kulttuureille merkittäviksi arvioitujen kohteiden arvottaminen ja sen mukaiset suojelu- ja restaurointitoimenpiteet eivät ole yksilön mielipidekysymyksiä, vaan niiden tulee pohjautua laaja-alaiseen tutkimukseen. Tutkimusvaiheessa täytyy siis tarkastella kohdetta monelta kantilta pyrkien jopa unohtamaan prosessin ensimmäisessä vaiheessa ilmenneet, kohteelle aiemmin määritellyt arvot.

Jo tutkimuksen kohdentamiseen tarvitaan suhteellisen paljon tietoa siitä, mikä tieto on prosessin tavoitteiden kannalta olennaisinta selvittää. Tämä edellyttää kohteen alustavaa arviointia jo olemassa olevan tiedon avulla ja konkreettisesti paikan päällä käyden. Ymmärtääkseen rakennusperintökohteen merkityksiä tutkijalla täytyy olla laaja käsitys myös yleisemmästä historiasta ja ilmiöistä, jotka liittyvät kohteeseen. Ilman tietoa kohteen kulttuurihistoriaan liittyvistä näkökulmista ei ole sitä tietämystä, jonka varassa kulttuurihistoria, perinne ja arvot voivat säilyä.³

Tyypillisiä rakennusperinnön tutkimusmenetelmiä ja tutkimuksen vakiintuneita työkaluja ovat inventoinnit ja dokumentoinnit, rakennushistoriaselvitykset, kuntotutkimukset sekä rakenne- ja materiaaliselvitykset. Kohteesta riippuen myös asiantuntijoiden haastatteluilla voidaan päästä jyvälle kohteen keskeisistä ominaisuuksista. Pelkkä inventointi tai dokumentointi ei riitä, vaan kerrytettyä tietoa täytyy tarkastella analyttisesti. Tutkimusvaiheeseen kuuluu siis olennaisesti

³ Helena Hirviniemi, *Arvottaminen osana kulttuuriperinnön hoitoa ja suojelua*, luento 11.2.2016, AH III, Arkkitehtuurin historia ja korjaussuunnittelu, Arkkitehtuurin tiedekunta, Oulun yliopisto.

kohteen analysointi kerätyn tiedon avulla. Esimerkiksi rakennushistoriaselvitykset yleensä sisältävät kohteen analyttistä kuvausta ja arvottamistakin.⁴

Kohteen lähtötietojen kartoitus ja sen historian selvitys ovat tärkeää tietoa sekä arvottamisen että toimenpiteiden määrittelyn kannalta. Jopa nykytilanteen säilyttäminen sellaisenaan edellyttää toteutuakseen taustatyötä, selvityksiä ja kartoituksia. Kohteen dokumentointi tarkoittaa yleensä ajantasaisten mittapiirustusten laatimista ja valokuvaamista. Rakennushistoriallisella selvityksellä voidaan tutkia mikä kohteessa on alkuperäistä, mikä jo kertaalleen korjattua tai rekonstruoitua ja mikä mahdollisesti puuttuu kokonaan. Tiedot ovat olennaisia kohteen säilyneisyyttä tutkittaessa, joka taas on keskeinen seikka arvottamisvaiheessa tehtävälle autenttisuuden määrittelemiselle. Säilyneisyyden arvioinnissa alkuperäisiin piirustuksiin ja muihin dokumentteihin perehtyminen on keskeisellä sijalla. Arkistotutkimuksen avulla kohdetta tarkastellaan suhteessa, siihen millaiseksi se oli alun perin suunniteltu. Modernin arkkitehtuurin ollessa kyseessä jopa kohteen suunnittelija saattaa olla vielä elossa, jolloin kohteen suunnitteluperiaatteista voidaan saada arvokasta ensikäden tietoa.⁵

Vauriokartoitus puolestaan antaa tietoa säilyvyyden kannalta ongelmallisista kohdista sekä toimenpiteiden kiireellisyysjärjestyksestä. Tutkimuksessa täytyy pyrkiä ymmärtämään vaurioiden syyt, jotta ne voidaan korjata kestävästi. Joskus vaurioiden aiheuttaja voi olla rakenteellisen suunnittelun tai toteutuksen vaillinaisuus, joka voi sekin olla säilyttämisen arvoinen kohteen autenttisuutta punnittaessa.⁶

Tutkimuksen lähtökohdaksi usein otetaan kohteelle mahdollisesti aiemmin annetut arvot. Nuo voivat olla myös epä-arvoja; kohde on saatettu aiemmassa tutkimuksessa todeta kelvottomaksi ja arvottomaksi, mutta tilanne on voinut muuttua. Myös positiivisen oloisiin annettuihin arvoihin on hyvä suhtautua kriittisesti. Voihan olla, että nuo arvot ovatkin pohjautuneet täysin erilaiseen maailmankatsantoon, siis arvoihin, kuin nykyään nähdään oikeaksi. Tutkimuksella siis pyritään todentamaan ja selittämään aiemmat arvottamiset, jotta ymmärretään, onko arvottamista muutettava. Rakennusperintöprosessin tarkoitus ei kuitenkaan voi olla tietynlaisten arvojen tai niiden ilmenemisen poistaminen.

Tutkimusvaiheen keskeisin tehtävä kohteen arvottamisen kannalta on siis kerätyn tiedon analysointi. Analyttisen tiedon avulla todennetaan ja perustellaan kohteeseen aiemmin liitetty sekä mahdolliset uudet arvot.

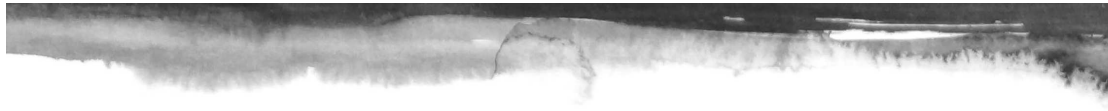
4 Museovirasto, *Rakennetun kulttuuriperinnön restaurointi ja hoito*, [verkkosivu], [viitattu 3.5.2018], saatavissa: <https://www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/rakennettu-kulttuuriymparisto/rakennetun-kulttuuriperinnon-restaurointi-ja-hoito>;

Riitta Salastie, *Arvottaminen rakennussuojelun työkaluna – Metodisia ja käytännön lähestymistapoja – Esimerkkejä Helsingistä*, vierailuluento 8.11.2017, Arkkitehtuurin historia ja korjaussuunnittelu, Oulun yliopisto.

5 Tuija Lind, *Rauniot – arvoja ja tekoja. Rauniorestaurointi ja arkeologisten alueiden suunnittelu*, väitöskirja, Aalto-yliopisto, Arkkitehtuurin laitos, 2017, ss. 65–68;

Riitta Salastie, *Arvottaminen rakennussuojelun työkaluna – Metodisia ja käytännön lähestymistapoja – Esimerkkejä Helsingistä*, vierailuluento 8.11.2017, Arkkitehtuurin historia ja korjaussuunnittelu, Oulun yliopisto.

6 Tuija Lind, *Rauniot – arvoja ja tekoja. Rauniorestaurointi ja arkeologisten alueiden suunnittelu*, väitöskirja, Aalto-yliopisto, Arkkitehtuurin laitos, 2017, ss. 65–68.

4.3. Vaihe 3: Arvottaminen

Rakennetun kulttuuriympäristön arvottamisessa on kyse kohteen kulttuurihistoriallisen arvon määrittelystä riippumatta kohteiden käyttö- tai välinearvoista jonkin muun hyvän saavuttamisessa. Prosessissa pyritään siis kohteen ominaispiirteiden tunnistamiseen ja niiden piirteiden arvottamiseen. Kohteesta määritellään ne tekijät, jotka ovat olennaisia arvon säilymisen kannalta. Arvottaminen on aina tapauskohtaista ja usein ristiriitaista. Se pohjautuu kriteereihin, jotka määritellään kohteen tutkimuksen avulla. Arvottamisen tulee edeltää kaikkia rakennettuun kulttuuriympäristöön kohdistettuja toimenpiteitä, myös – ja etenkin – purkamista. Työ edellyttää kohteen suhteuttamista laajempaan, esimerkiksi alueelliseen kokonaisuuteen, rakennustyyppin historiaan tai historialliseen ilmiöön, kohde voi olla yksin vaatimaton, mutta kontekstissaan merkittävä.⁷

Arvottamisvaihe aloitetaan arvottamisen kriteerien määrittelyllä. Kriteerit ovat siis ehtoja, jotka kohteen tulee täyttää saadakseen tietyn arvon. Rakennusperinnön arvottaminen tulee tehdä yhteisesti sovittujen kriteeristöjen pohjalta. Universaaleja kriteeristöjä ei ainakaan vielä ole keksitty, ja kriteerit täytyy määritellä kohteen ominaisuuksien mukaan. Apua kullekin kohteelle sopivien kriteerien määrittelyyn saadaan tutkimusvaiheessa kerätystä ja analysoidusta tiedosta sekä kansallisesta ja kansainvälisestä lainsäädännöstä, sopimuksista ja asiantuntijatyöstä. Kriteereitä määriteltäessä täytyy myös pohtia niiden soveltuvuutta prosessin tavoitteisiin, sillä kriteereillä on valtaisa merkitys siihen, mitä prosessissa lopulta säilytetään. Esimerkiksi pelkästään kohteen rakennustaiteellisia seikkoja arvioimalla on vaikeaa perustella sarjatuotantoon perustuvan rakennuksen arvoa.⁸

Rakennusperinnön arvottamisessa käsitteet kriteeri ja arvo saattavat hiukan sekoittua, mikä johtuu arvojen erilaisista luonteista eikä sinänsä ole akuutiksi vaaraksi. Arvottamisen kriteereiksi voidaan nimetä muun muassa tyyppillisuus, harvinaisuus, kerroksisuus, säilyneisyys, alkuperäisyys ja identiteetti. Esimerkiksi kohteen alkuperäisyyttä arvioitaessa kohteen ja sen materiaalien alkuperäisyys on kriteeri kohteen alkuperäisyydelle. Alkuperäisyyden arvo on sen todistusvoimassa. Alkuperäisyys voidaan siten laskea välinearvoksi, jonka avulla saadaan todiste ajan kulumisesta ja toisaalta kohteen rakennusajan todellisuuden luonteesta.

Arvottamisessa on otettava huomioon, kuinka laajassa kontekstissa kohdetta tarkastellaan. Vaikka rakennusperintökohteet voidaan luokitella esimerkiksi valtakunnallisesti, maakunnallisesti tai paikallisesti arvokkaiksi, ei arvottaminen tarkoita kohteiden paremmuusjärjestykseen laittamista. Arvojen kokemisen subjektiivisesta luonteesta johtuen jokin valtakunnallisesti merkitykselliseksi

⁷ Oulun kaupunkisuunnittelu, *Oulun kulttuuriympäristöohjelma*, sarja A205, Oulun kaupunki, Oulu, 2013, s.110; Salastie, op. cit.

⁸ Hirviniemi, op. cit.; Salastie, op. cit.

arvioitu rakennus voi olla äärimmäisen merkittävä yksilölle ja kerrassaan ainutlaatuinen taidonnäyte hänen. Tässä mielessä rakennusperinnön arvottamisessa ei siis niinkään ole kyse siitä, onko kohteella mitään merkitystä, vaan siitä, kuinka laajalle ihmisryhmälle – tai kuinka keskeisesti jollekin kulttuurille – kohteella on merkitystä.

1990-luvulle saakka arvottamisen pääpaino oli kohteiden historiallisten, rakennustaiteellisten ja maisemallisten arvojen tutkimisessa. Tuolloin inventoitavat arvotettavat kohteet olivat toista maailmansotaa edeltäneitä rakennuksia, ja niiden arvottamiseen arvojen kolmijako sopi suhteellisen hyvin. Nykyään tutkimus on enenevässä määrin kohdistunut moderniin rakennuskantaan, joka on lukumäärältään moninkertainen aikaisempiin verrattuna. Kun kaikkea ei voi suojella, keskeiseksi muodostuu se, millä kriteereillä kohteet arvotetaan ja valitaan säilytettäviksi. Modernin arkkitehtuurin ja teollisuusympäristöjen tarkastelussa huomioitavia seikkoja ovat muun muassa standardointi, tekniikoiden innovatiivisuus ja aikalaisarvostus sekä uudet toiminnallisuuteen perustuvat kaupunki- ja tilasuunnittelun periaatteet. Mielenkiintoinen näkökulma modernin rakennuskannan arvottamisessa on myös suhtautuminen patinaan. Modernit rakennukset on yleensä suunniteltu sillä periaatteella, että ajan myötä vaurioituvat osat voidaan vaihtaa uusiin. Kyse on siis siitä, arvotetaanko kohteen integriteetti, eli alkuperäisen idean vaaliminen, vai autenttisuus, eli ajan jälkien näkyminen, korkeammalle.⁹

Rakennuskannan laajoissa kartoituksissa saatetaan käsitellä yhdellä kerralla suuri joukko kohteita. Tällöin kriteerien määrittely voi olla kaksiteräinen miekka. Toisaalta kriteerit auttavat nostamaan esiin vaikkapa erityisen tyypilliset, hyvin säilyneet tai muutoin ansioituneet modernin edustajat. Toisaalta erikoiset, yleisiin modernin arvottamisen kriteeristöihin sopimattomat helmiäiset saattavat solahtaa arvohaavista läpi. Tällöin kohteen on luotettava tuleviin arvottamisprosesseihin, joissa sen omintakeisuus on kenties jo noussut ikäarvon myötä arvostettavaksi.

Arvottamisessa pyritään objektiiviseen tarkasteluun. Yksilöiden henkilökohtaisilla mielipiteillä ei siis saa olla määräävää vaikutusta arvojen antamiseen. Objektiivinen suhtautuminen vaikuttaisi olevan sitä helpompaa, mitä vanhempaa rakennuskanta on suhteessa arvojaan. Vanhojen rakennusten ikä nähdään mieluummin itseisarvona, jolloin niiden tyyliseikoilla ei ole enää niin suurta merkitystä, ainakaan negatiivisessa mielessä. Oman aikakauden rakennuskannan arvioinnissa, kuten arkkitehtuurikritiikkiä harrastettaessa, keskitytään usein ensisijaisesti siihen, onko rakennus muodikas. Toki jotkin kohteet voidaan nähdä tulevina rakennusperintökohteina jo syntyessään, mutta ennusteen toteutuminen voidaan todeta vasta myöhemmin. Rakennusperinnön arvoja täytyy siis tarkastella aika ajoin uudestaan, sillä ne muuttuvat ajan kuluessa.

Arvottamisen absoluuttinen objektiivisuus on tietysti mahdottomuus, sillä koko rakennusperinnön hoitoprosessi pohjautuu tahtoon. Objektiivisuutta kohti on silti pyrittävä, ja yksinkertainen konsti oman puolueettomuutensa tarkastamiseen on omien tarkoituseriensä arviointi. Arvottajan tulee kysyä itseltään: miksi pidän tätä kohteen ominaisuutta arvokkaana? Miksi juuri tuo arvo on tärkeämpää säilyttää kuin jokin toinen?

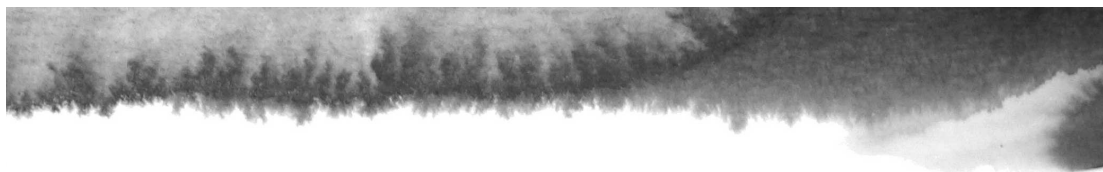
⁹ Hirviniemi, op. cit.; Salastie, op., cit.

Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt -inventointihankkeessa (RKY 2009) käytettiin seuraavanlaisia arvottamisen kriteerejä:¹⁰

- Kohde ilmentää esimerkillisellä, korkeatasoisella tavalla Suomen historian ja rakentamisen eri osa-alueita ja ilmiöitä, jotka ovat muovanneet maan fyysistä ympäristöä ja visuaalista hahmoa.
- Kohde on säilynyt asussa, joka hyvin vastaa kohteen rakentamisaikaista ympäristöä, sommitelmaa, ulkoasua ja sisätiloja.
- Kohde on säilynyt yhtenäisenä rakennuskannaltaan tai on toteutettu yhtenäisen asemakaavan tai arkkitehtuurisuunnitelman pohjalta.
- Aluetta muovaavat historialliset elementit kuten tiestö, peltojen sijainti, rakentamisen suhde maisemaan ja rakennusten perinteinen sijoitus pihapiirissä ovat säilyneet tai selkeästi havaittavissa.
- Kohde edustaa harvinaista ilmiötä taikka ilmiötä, josta on tullut harvinainen, uhanalainen tai poistuva.
- Kohde liittyy historialliseen henkilöön, tapahtumaan, prosessiin tai historialliseen elinkeinomuotoon.
- Kohde välittää poikkeuksellisella tavalla historiallista taustaansa tai alueen rakennetta tai rakennuksen luoma tunnelma todistaa vahvasti historiastaan.
- Kohde sisältää ominaisuuksia, jotka erinomaisesti kuvastavat rakentamisaikaa, kylärakennetta, elinkeinomuotoa tms.
- Kohteella on vakiintunut sija Suomen rakentamisen historiassa tai oman erityis sektorinsa sisällä
- Kohde on rakennustaiteen historian avainteos, jolla on poikkeuksellisen tärkeä sija Suomen arkkitehtuurihistoriassa.
- Kohde on kokonaisuus, joka muodostuu useista erilaisista keskenään tasavertaisista tai poikkeavista tekijöistä taikka ajallisesti monikerroksisista vaiheista tai jos kohde kuvastaa esimerkiksi useampaa elinkeinosektoria tai sosiaalishistoriallista ympäristöä.
- Historiallisen ajan kiinteä muinaisjäännös, jolla on huomattavaa ympäristöllistä vaikutusta ja rakennushistoriallista merkitystä.

---

10 Hirviniemi, op. cit.

4.4. Vaihe 4: Toimenpiteet

Kun kohde ja siihen liitetty arvot tunnetaan, on toimenpiteiden tai niiden tekemättä jättämisen aika. Ennen toimeen ryhtymistä toimenpiteet täytyy harkiten suunnitella sellaisiksi, että niiden avulla saavutetaan prosessin tavoite. Suojellaanko kohde ja miten? Minkälaisia korjauksia siihen saa kohdistaa?

Yleisesti ottaen rakennusperinnön hoidon prosessien tavoite on siis rakennusperinnön arvojen säilyttäminen. Toimenpiteet tulee määritellä niin, että ne parhaiten säilyttävät arvot, jotka arvottamisen yhteydessä on määritelty säilytettäväksi. Tämä vaatii laajaa tuntemusta restaurointimenetelmistä sekä kykyä niiden vertailuun. Täytyy pystyä arvioimaan, mikä menetelmä säilyttää arvot parhaiten. Tämä edellyttää arvojen sitomista kohteen tiettyihin materiaaleihin, ominaisuuksiin tai vaikkapa rakentamistapaan. Yhtä, oikeaa vastausta siihen, missä arvo piilee, ei yleensä ole.

Erityyppiset arvot liitetään kohteessa eri asioihin. Länsimaisen käsityksen mukainen autenttisuuden arvo on usein sitoutunut materiaalien alkuperäisyyteen. Tällöin voidaan ajatella, että autenttisuus saadaan säilytettyä konservoimalla materiaali ja sen patina. Jos kuitenkin materiaalin konservoiminen toteutetaan millä keinoin hyvänsä, voi autenttisuus kokonaisuuden kannalta muuttua. Esimerkiksi museoitujen raunioiden rakenteiden suojaamiseksi rakennettu katos todennäköisesti muuttaa kokonaisuuden ilmettä kovastikin. Tällainen kohde on silti jo luonteeltaan muuttunut museoitavaksi, konservoitavaksi kohteeksi. Jos kohteen nykyinen käyttö hyväksytään autenttiseksi osaksi sen historiaa, voidaan myös suojakate katsoa kohteelle aivan autenttiseksi lisäksi. Suojakatteen tapainen konservointikeino voidaan suunnitella helposti poistettavaksi. Jos taas materiaalin konservoimista tarkastellaan lähempää vaikkapa vuosisataisista haposateista kärsineen kalkkikivestä muuratun julkisivun kannalta, on tilanne toisenlainen. Toki myös tuo seinäpinta voitaisiin suojata pidentämällä räystäitä reippaasti, mutta sanokaamme, että vaihtoehto on suljettu pois rakennustaiteellisin perustein ja konservoinnin vähimmäisintervention periaattetta noudattaen. Siispä hapertuvaa kalkkikiveä vahvistetaan kalkkivedellä tai nanokalkkiliuoksella, joka imeytetään alkuperäiseen materiaaliin. Toimenpiteen jälkeen uutta, lisättyä materiaalia ei voida erottaa vanhasta silmämääräisesti, kemiallisesti tai mekaanisesti. Onko materiaali silloin enää alkuperäistä? Onko sillä väliä? Kenties aivan äärimmäisen periaatteellisella tasolla.

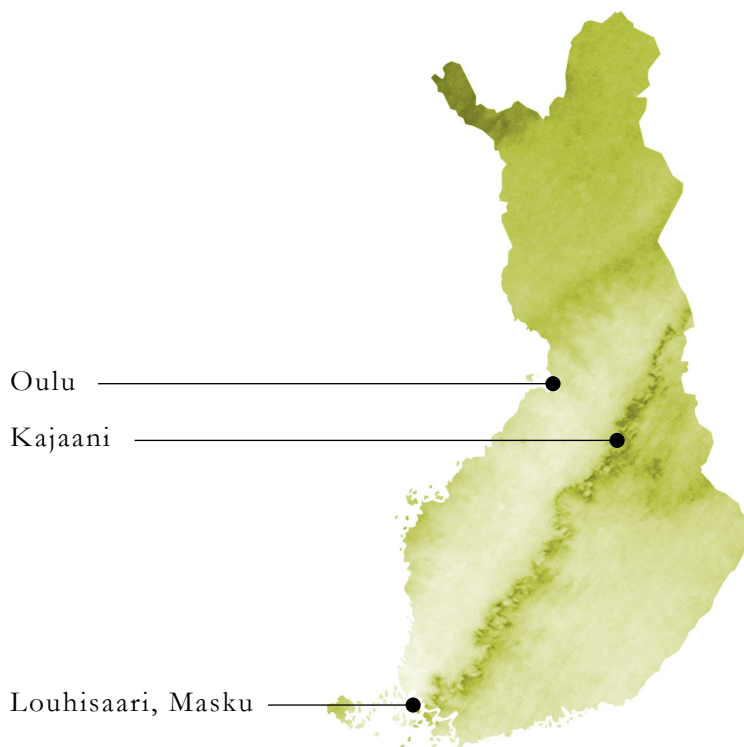
Toimenpiteet pyritään yleensä suunnittelemaan niin, että vaurioiden aiheuttajat poistetaan. Jos vaurioiden aiheuttaja, kuten jokin detaljoinnin suunnitteluvirhe, on todettu kohteen kokonaisuuden kannalta merkittäväksi, voidaan tuo virhe säilyttää ja hyväksyä mahdollisen lisähuollon tarve. Restaurointitoimenpiteiden suunnittelussa onkin paljolti kyse kompromisseista ja luovasta lähestymistavasta. On pohdittu, josko restauroinnissa on kyse jopa taiteesta. Tällaisessa ajatusmallissa tietysti piilee jonkinmoisia riskejä työn objektiivisuuden kannalta. Uusi, taiteellisesti korkeatasoinen kerrostuma kohteen rakennushistoriassa voi toisaalta lisätä kohteen kokonaisarvoa ja mielenkiintoisuutta. Vastaus siihen, tuleeko tällaiseen pyrkiä, löytyy prosessin alkuvaiheessa määritellyistä tavoitteista, joita luonnollisesti on uusin, viattomin silmin tarkasteltu prosessin aikana tiedon karttuessa.

5. TUTKIMUSTAPAUKSET

Arvottamista rakennusperinnön hoidossa tarkastellaan kolmen tapaustutkimuksen kautta. Tapauksiin sovelletaan rakennusperinnön hoidon prosessikaaviota sekä tapausten kuvaamisessa että arvioinnissa. Tutkitaan siis, miten esimerkkitapausten eteneminen vastaa prosessin yleistä kuvausta sekä siihen liitettyjä ohjeita ja periaatteita.

Tapauksissa tutkitut rakennuskohteet poikkeavat toisistaan niin mittakaavaltaan, iältään, käytöltään kuin suojelustatukseltaan. Niin ikään tapausten tavoitteet ovat erilaiset. Yhteistä tapauksille on, että ne ovat todellisia projekteja ja niiden yhteydessä esitetyt toimenpiteet vaativat kokonaisuuden osien käytännönläheistä arvottamista. Kaikki kohteet ovat tavalla tai toisella kerroksellisia ja niihin on jo entuudestaan liitetty kultturihistoriallisia arvoja.

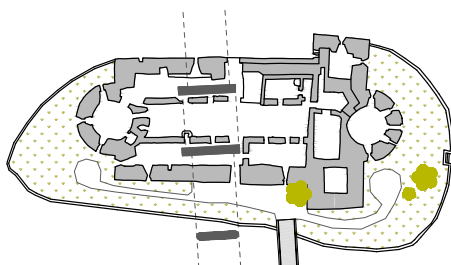

Kuva 10. Tapaustutkimusten kohteiden sijainnit.

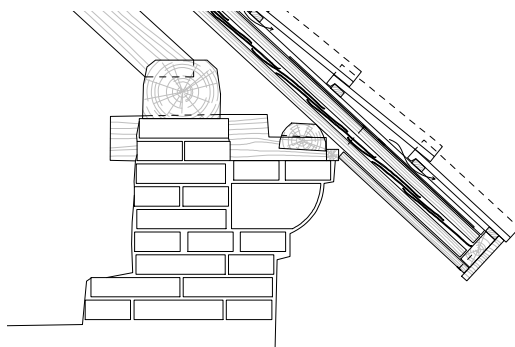
1. Oulun ruutukaavakeskustan modernin rakennuskannan inventointi

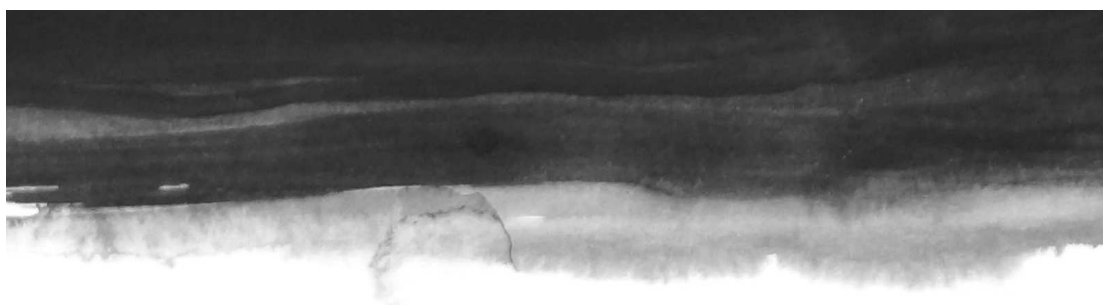

2. Kajaanin rauniolinna – asiakasturvallisuus ja käytettävyys

3. Louhisaaren kartanon kaakkoisen sivurakennuksen vesikattorakenteiden restaurointisuunnitelma

5.1 Oulun ruutukaavakeskustan modernin rakennuskannan inventointi

- toteutuksen ajankohta: 2015–2016
- Oulun kaupungin rakennussuojelutyöryhmän käynnistämä hanke
- toteuttajina arkkitehtiharjoittelija + ohjausryhmä
- päätavoite: paikallisesti arvokkaiden kohteiden tunnistaminen
- alueellisesti ja ajallisesti rajattu inventointi, n. 360 kohdetta
- kohteet rakennettu n. 1920–1990
- valtakunnallisesti, maakunnallisesti ja paikallisesti arvokkaita kohteita, joista osa suojeltu

OULUN RUUTUKAAVAKESKUSTAN RAKENTUMISHISTORIA

1605 perustettua Oulun kaupunkia on rakennettu ruutukaavan mukaan Ruotsin suurvalta-ajalta, 1600-luvulta lähtien. Keskiajan epäsäännölliseen rakentamiseen haluttiin kaivattiin järjestystä. Claes Claesson laati Oulun ensimmäisen asemakaavan vuonna 1651. Sitä seuranneiden kaavojen muoto on vaihdellut eri aikojen tavoitteiden mukaan. Myös kaupunkipalot ja sotien tuhot ovat vaikuttaneet keskustan rakennuskantaan. Pahin palo sattui vuonna 1822, jonka jälkeen kaavoituksessa keskityttiin paloturvallisuuden lisäämiseen. Vuoden 1825 kaavassa tontteja ja katuja levennettiin, ja vain yksikerroksiset puutalot sallittiin. Palon laajuuden vuoksi säännöllisyyden tavoitteisiin päästiin, ja nykyinen tonttijako, katuverkko ja kaupungin puistomaisuus ovat peräisin juuri vuoden 1825 asemakaavasta.¹

¹ Oulun kaupunkisuunnittelu, *Oulun moderni ruutukaavakeskusta. Modernin rakennuskannan inventointi 2016*, sarja A222, Oulu, 2016, s. 6 & 22–25.

1850-luvulta lähtien teollistumisen vaikutukset alkoivat näkyä Oulunkin kaupunkikuvassa uusina toimintoina, kuten höyrysahoina ja tehtaina. 1875 kaavoitus siirtyi senaatilta kunnille. 1900-luvun alussa Euroopassa levinnyt modernistisen kaupunkisuunnittelun avainkysymys oli toimintojen eriyttäminen. Uutuus oli myös siirtyminen avoimeen rakennustapaan. Tuolloin Oulu oli perinteinen puutalokaupunki. Kehittyvä teollisuus ja kauppa vetivät ihmisiä kaupunkeihin, mikä aiheutti asuntopulan. Työväen asutokysymyksen ratkaisu nähtiin yhteiskunnan tehtävänä, ja kaupunki hankki omistukseensa asuntoja ja rakensi uusia vanhojen kerrostumien lomaan.²

Toisen maailmansodan aikaan Oulun keskusta vaurioitui pahoin 1944 pommituksissa. Sotien jälkeen keskustaa rakennettiin Otto-Iivari Meurmanin ja Aarne Ervin v. 1947 asemakaavan mukaisesti. Keskustaan muodostui avoimia korttelikokonaisuuksia vanhojen umpikortteleiden rinnalle. 1950–1960-lukujen vaihteen korkean rakentamisen aikana on rakentunut moni maamerkinä pidetty keskustan tornitalo.³

1960-luvulla kiivaana jatkuneen kaupungistumisen aiheuttamaan asuntopulaan haettiin ratkaisuja rationaalisesta suunnittelusta. Heinäpään v. 1969 saneerauskaavassa alueen puutalokorttelit korvattiin 3–5-kerroksisilla avokortteleilla. Säilyneeseen Koiton puutalokortteliin esitettiin kymmenkerroksista rakennusta, joka jäi toteutumatta. Alkuperäinen katuverkko säilyi, mutta katuja levennettiin kadunvarsipysäköintiä varten. Puistoja korvattiin väljillä korttelipihoilla, jotka tosin muuttuivat parkkialueiksi automäärän kasvaessa.⁴

Vuonna 1962 järjestettiin suunnittelukilpailu torinrannan modernille monumentaalikeskukselle. Marjatta ja Martti Jaatisten voittajaehdotukseen perustuva monumentaalikeskus on Oulun merkittävimpiä moderneja kaupunkisuunnittelullisia kokonaisuuksia. Jaatisten ehdotuksessa Rantakadun korttelit oli tarkoitus purkaa. 1970-luvun lopulla kaupungistuminen hidastui ja Oulun keskustan väkiluku laski. Samaan aikaan tiukkailmeinen moduulikaavoitus ja betonielementtirakentaminen alkoivat saada osakseen kritiikkiä. Keskustojen kehittäminen oli johtanut vanhojen rakennusten purkamiseen. 1964 tuli voimaan laki kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten suojelusta. Rantakadun suojelun puolesta syntyi kansanliike, ja kadun alkupään talot päätettiin säilyttää vuoden 1978 asemakaavalla. Vuonna 1989 myös korttelit 3 ja 4 suojeltiin kaavalla.⁵

1980-luvulla kaupunkisuunnittelun ihanteiksi vaihtuivat ihmisen ja luonnon huomioiminen. Postmodernismiin kuului myös kaupunkitilan tutkiminen historiallisten esimerkkien, kuten vapaasti rakentuneiden keskiaikaisten kaupunkien kautta. Kaavoituksen keskeisiksi tehtäviksi tuli kaupunkirakenteen tiivistäminen ja täydentäminen. Keskustan kehittämistä leimasi sisäyhteyksiä korostava ”talvikaupunkiteema”. 1990-luvulta lähtien keskustan puukaupunkiaikaiseen tonttijakoon perustuva pienimittakaavaisuus on paikoin vaihtunut suorkortteleiksi.⁶

2 *Oulun moderni ruutukaavakeskusta. Modernin rakennuskannan inventointi 2016*, ss. 25–26.

3 *Ibid.*, ss. 26–27.

4 *Ibid.*, ss. 27–29.

5 *Ibid.*

6 *Ibid.*, ss. 30–31.

1. TAHTO

Oulun ruutukaavakeskustan modernin rakennuskannan inventointi oli Oulun kaupungin rakennussuojelutyöryhmän käynnistämä hanke. Työ liittyi Oulun kaavahankkeiden taustaselvitysten yhteydessä käytettyjen inventointimenetelmien tietoiseen kehittämiseen. Inventoinnit ovat viime vuosina keskittyneet nimenomaan moderniin kulttuuriperintöön, mikä tavoite on määritelty jo Oulun arkkitehtuuripoliittisessa ohjelmassa 2002. Tarve Oulun keskustan modernin rakennuskannan inventoinnille oli todettu viimeimmäksi Arvokkaita alueita Oulussa 2015 -selvityksessä, jossa ruutukaavakeskusta määriteltiin paikallisesti arvokkaaksi.⁷

Työn tarkoitus oli modernin rakennuskannan arvojen selvittäminen ja jatkotoimenpiteiden laatiminen arvokkaiksi määritellyille pienalueille. Keskusta-alueen rakennuskantaan kohdistuu jatkuvasti muutospaineita, ja selvitys tarkoitettiin pohjamateriaaliksi varsinkin keskustan täydennysrakentamisen suunnitteluun ja rakennuskannan korjaus- ja muutostöille. Tavoite oli myös välittää tietoa ilmiöistä ja ideologioista modernin rakennuskannan taustalla.⁸

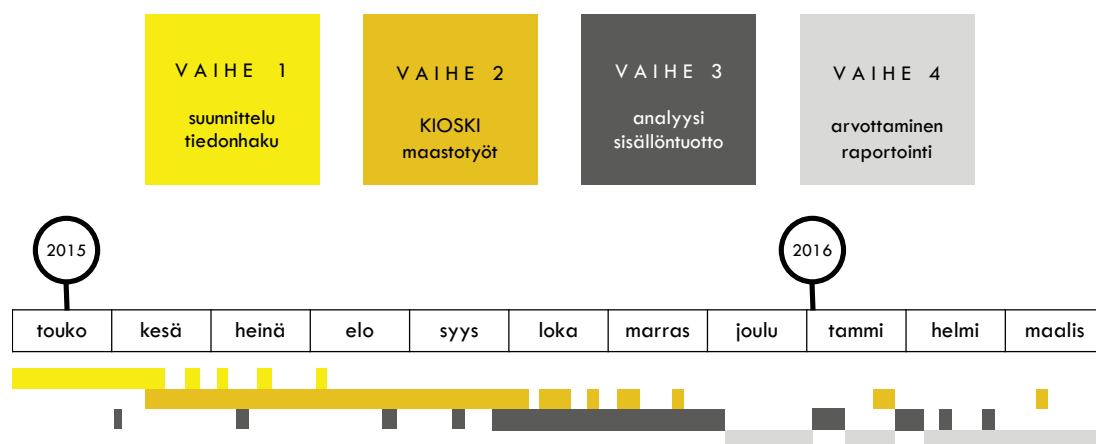
Työn alkuvaiheessa laadittiin työohjelma hankkeen toteuttamiseksi, määriteltiin inventoinnin raja- ja haalittiin lähdemateriaalia tutkimuksen pohjaksi. Alueellinen raja- ja haalitus perustui Arvokkaita alueita 2015 -selvityksen rajaukseen muutamien lisäyksin. Kohteiden ajallinen raja- ja haalitus perustui modernismin vuosikymmenille tyypillisiin rakennustyyliin. Inventointiin sisällytettiin alueen rakennukset 1930-luvun funktionalistisista kohteista 1980-luvun postmoderneihin rakennuksiin. Rakennukset olivat siten vähintään 20 vuotta vanhoja. Postmodernistiset kohteet katsottiin osaksi modernin arkkitehtuurin jatkumoa, minkä nojalla myös ne sisällytettiin inventointiin.⁹

7 Oulun kaupunkisuunnittelu, *Oulun moderni ruutukaavakeskusta. Modernin rakennuskannan inventointi 2016*, sarja A222, Oulu, 2016, s. 8;

Rakennussuojelutyöryhmä, *Kulttuuriympäristön hoito ja rakennussuojelu Oulussa*, [verkkodokumentti], 2015, [viitattu 25.3.2018], saatavissa: https://www.ouka.fi/c/document_library/get_file?uuid=76871da3-40d5-46ec-b2b5-b79a669519c3&groupId=64220.

8 Oulun kaupunkisuunnittelu, *Oulun moderni ruutukaavakeskusta. Modernin rakennuskannan inventointi 2016*, s. 8.

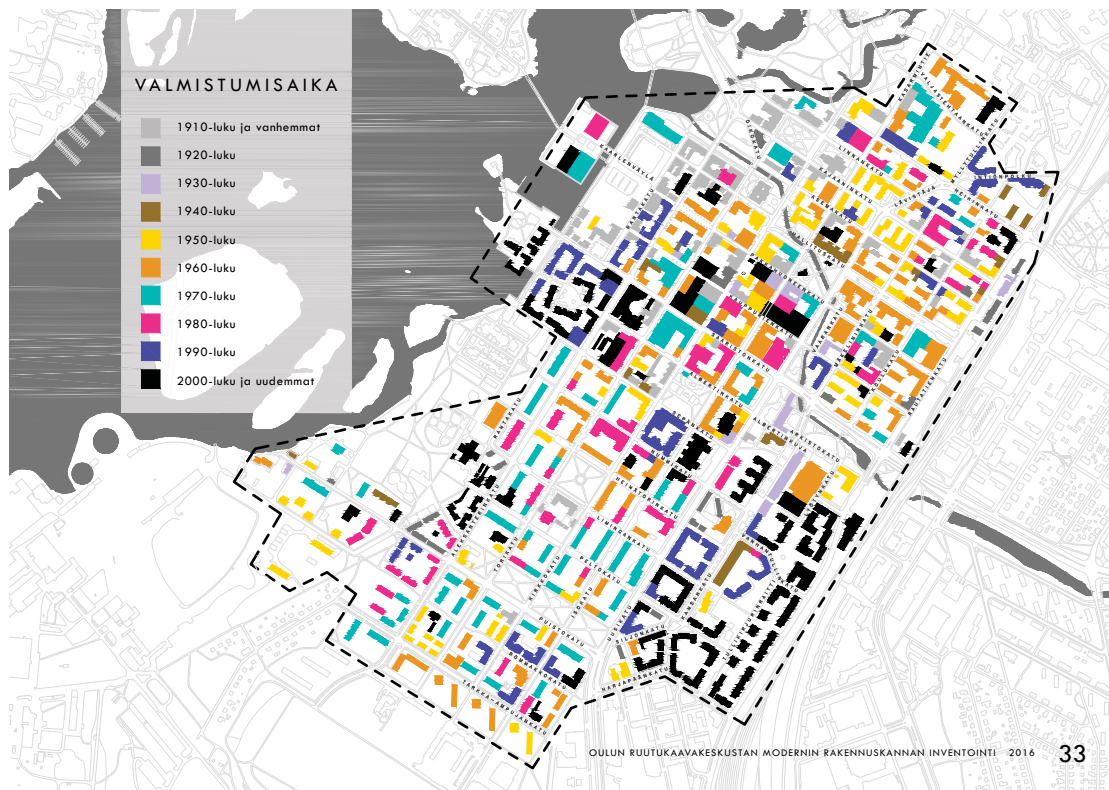
9 Ibid., s. 10.

Kuva 11. Työn vaiheet ja aikataulu määriteltiin alussa, joskin ne tarkentuivat työn edetessä.

Kuva: *Oulun moderni ruutukaavakeskusta. Modernin rakennuskannan inventointi 2016*, s. 19.

Kuva 12. Hankkeen alkuvaiheessa tarkistettiin muun muassa keskustan rakennuskannan valmistumisajat. Kartalla on esitettyä myös inventoinnin aluerajaus.

Kuva: *Oulun moderni ruutukaavakeskusta. Modernin rakennuskannan inventointi 2016*, s. 33.

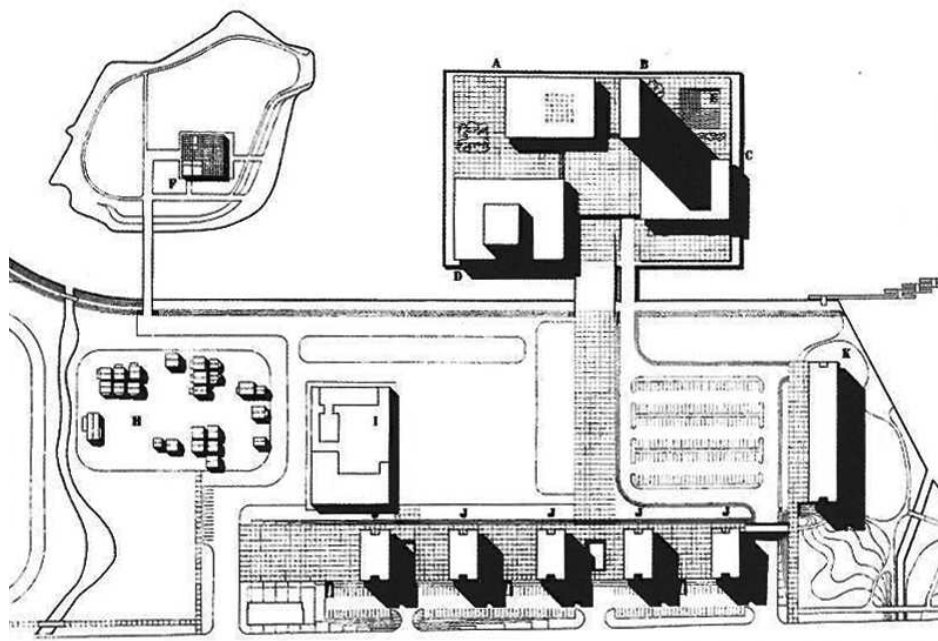
Kuva 13. Oulun keskusta-alueen kerroksista rakennuskantaa. Kuva: Miina Tolonen, 2015.

2. TUTKIMUS

Tutkimusvaiheessa kohteiden nykytila inventoitiin pääasiassa niiden ulkoasun osalta maastokäynneillä. Kohteiden kuvaamisen ohella vaiheen aikana kerättiin kohteiden arvottamisen kannalta olennaista tietoa. Oulun keskustasta on esimerkiksi tehty useita kortteleita ja yksittäisiä rakennuksia koskevia rakennushistoriaselvityksiä, joista oli suuri apu työssä. Tutkimusvaiheessa perehdyttiin myös inventointialueen kaavoitushistoriaan. Lisäksi tutkittiin yleisemmällä tasolla modernismin eri vuosikymmenten aikana vallinneita aatteita ja ideologioita.

Inventoituja rakennuksia oli noin 360 kappaletta. Rakennusten ikä vaihteli reilusta sadasta pariinkymmeneen vuoteen ja niiden käyttötarkoitukset ja rakennustapa olivat myös vaihtelevia. Kirjavaa kohdejoukkoa analysoitiin muun muassa teemakarttojen ja typologisoinnin avulla. Kartoilla kuvattiin muun muassa kohteiden valmistumisaikaa, rakennustyyliä, käyttötarkoitusta ja säilyneisyyttä. Inventoinnin yhteydessä koottiin myös rakennusten suunnittelijatiedot.¹⁰ Kohteiden säilyneisyyttä tutkittiin vertaamalla nykytilannetta alkuperäisiin rakennuslupapiirustuksiin, joita kohteista löytyi suhteellisen hyvin.

¹⁰ Oulun kaupunkisuunnittelu, *Oulun moderni ruutukaavakeskusta. Modernin rakennuskannan inventointi 2016*, s. 32.

Kuva 14. Marjatta ja Martti Jaatinen, havainnekuva Oulun torinrannan monumentaalikeskuksesta, 1962. Kuva: Kaarina Niskala & Ilpo Okkonen, *Oulun Graadi - 350 vuotta asemakaavoitusta*, Studio Ilpo Okkonen Oy, Oulu, 2002, s. 102.

Kuva 15. Inventoinnissa kiinnitettiin huomiota kohteiden yleisilmeen ohella rakennusosien alkuperäisyyteen.
Kuva: Miina Tolonen, 2015.

3. ARVOTTAMINEN

Koko ruutukaavakeskusta oli jo määritelty paikallisesti arvokkaaksi alueeksi. Alueelta oli tunnistettu myös maakunnallisesti ja valtakunnallisesti arvokkaita modernin rakennusperinnön kohteita, joista suurin osa on rakennettu ennen toista maailmansotaa.¹¹

Arvottaminen tehtiin työpajoissa ohjausryhmän kesken. Inventointikohteet käytiin järjestelmällisesti läpi ja niitä tutkailtiin kerätyn ja analysoidun tiedon pohjalta. Kohteiden tutkimuksellinen esikäsittely oli erityisen tärkeää tapauksessa, jossa käsiteltiin satoja rakennuksia ja lisäksi tarkasteltiin niiden muodostamia kokonaisuuksia. Kohteiden eri ominaisuuksia ja niiden alueellista jakautumista kuvaavat analyysikartat olivat käyttökelpoisia erityisesti pienalueiden arvottamisessa. Kohteiden arvot määriteltiin keskusteleivassa hengessä eri alojen asiantuntijoiden kesken. Työn ohjausryhmään kuului jäseniä kaupungin yksiköistä, Pohjois-Pohjanmaan museolta, Pohjois-Pohjanmaan liitosta sekä Oulun yliopiston arkkitehtuurin tiedekunnasta.

Kohteiden arvottamiskriteerien lähtökohdaksi otettiin Arvokkaita alueita Oulussa I ja II sekä Arvokkaita alueita Oulussa 2015 -selvityksissä käytetty kriteeristö. Kriteerejä muokattiin työn ja arvottamisen edetessä juuri tämän inventoinnin kohteiden arvottamiseen soveltuviksi. Kohteet olivat enimmäkseen rakennuksia tai rakennusryhmien muodostamia pienalueita, mikä poikkesi aiemmista selvityksistä. Sen vuoksi kriteereihin esimerkiksi lisättiin kriteeri rakennustaiteellinen merkitys. Arvottamistyössä kohteiden merkitystä tarkasteltiin erityisesti paikallisella tasolla ja oululaisen identiteetin näkökulmasta.¹²

Paikallisesti arvokkaita pienalueita tunnistettiin 22 kpl ja rakennuksia peräti 94 kpl. Osaan liittyi maakunnallisia ja valtakunnallisia arvoja. Kokonaisuutena kohteet kuvastavat Oulun keskusta-alueen modernin rakennusperinteen kehitystä 1920-luvulta 1990-luvun alkuun sekä kehitykseen vaikuttaneita tekijöitä ja ilmiöitä.¹³

11 Oulun moderni ruutukaavakeskusta. Modernin rakennuskannan inventointi 2016, s. 13 & 58.

12 Oulun kaupunkisuunnittelu, Arvokkaita alueita Oulussa 2015, Sarja A 219, Oulu, 2015.

13 Oulun moderni ruutukaavakeskusta. Modernin rakennuskannan inventointi 2016, s. 60 & 84.

Kuvat 16–18. Joitain inventointikohteita. Kuvat: Miina Tolonen, 2015–2016.

1. RAKENNUSTAITEELLINEN MERKITYS

Kohde edustaa ansiokkaasti aikakautensa rakentamista, tiettyä arkkitehtonista tyyliä tai rakennustapaa. Arkkitehtonisen laadun lisäksi suunnittelijan tunnettuus, kohteen innovatiivisuus ja kaupunkirakennustaiteellinen laatu sisältyvät kriteeriin.

2. HISTORIAALLINEN / KULTTUURIHISTORIAALLINEN MERKITYS

Kohteella tai alueella on merkitystä historian tai kulttuurihistorian tulkinnassa tai havainnollistamisessa. Se on ollut vaikutuksiltaan heijastava tai välittänyt innovaatioita.

3. KAUPUNKIKUVALLINEN MERKITYS, INTENSITEETTI

Kohde luo tai siihen sisältyy voimakkaita elämyksiä esimerkiksi luonnonmaiseman ja ihmisen vaikutuksen vastakohtaisuuden tai tietyn kaupunkikuvallisesti hallitsevan tai toistuvan tekijän takia.

4. TYYPILLISYYS

Kohde edustaa ajalleen ja/tai paikalleen luonteenomaista tyyppiä ja on sen hyvin säilynyt ja edustava esimerkki.

5. HARVINAISUUS, ERIKOISUUS

Kohde edustaa alunperin vähälukiseksi jäänyttä ryhmää tai on aikojen kuluessa harvinaistunut ja siten uhanalainen.

6. ALKUPERÄISYYS / AUTENTTISUUS

Kohde on säilyttänyt olennaiset syntyhistoriaansa liittyvät piirteensä. Muutokset ovat vähäisiä tai luonteivia.

7. KERROKSISUUS

Kohde sisältää useita eri aikojen elementtejä, jotka muodostavat harmonisen kokonaisuuden. Aluekohde voi esimerkiksi kuvastaa kaupunkirakenteen historiallista kehitystä. Rakennuskohde on valmistuessaan luonut kontrastoivan elementin lähiympäristöönsä.

8. YHTENÄISYYS, LIITTYMINEN YMPÄRISTÖÖN

Aluekohde: alue on yhtenäinen, syntynyt lyhyen ajan kuluessa tai samojen historiallisten ja ympäristöllisten edellytysten vallitessa.
Rakennuskohde: kohde liittyy olennaisena osana yhtenäiseen alueeseen.

9. IDENTITEETTI

Kohde on merkittävä oululaisen identiteetin ja erityisesti paikallishistorian kannalta.

Kuva 19. Arvottamisessa käytetty kriteeristö.

Kuva: *Oulun moderni ruutukaavakeskusta. Modernin rakennuskannan inventointi 2016*, s. 59.

Kuvat 20–22. Joitain inventointikohteita. Kuvat: Miina Tolonen, 2015–2016.

4. TOIMENPITEET

Päällimmäinen tavoite oli siis modernin rakennuskannan arvojen tunnistaminen, mutta olennaisesti myös arvojen tunnetuksi tekeminen ja niiden konkretisointi. Tämän vuoksi tiedot arvokkaista kohteista ja niiden taustailmiöistä koottiin raporttiin ja tallennettiin asiantuntijakäytössä olevaan KIOSKI-tietokantaan.

Raportissa esiteltiin paikallisesti, maakunnallisesti ja valtakunnallisesti arvokkaat modernit rakennukset sekä paikallisesti arvokkaiksi määritellyt pienalueet. Jokaiselle kohteelle laadittiin kohdekortti, jolla kuvattiin alueen tai rakennuksen tärkeät ominaispiirteet ja arvot. Pienalueille annettiin lisäksi suunnittelusuosituksia, jotka edesauttaisivat alueen arvojen säilymistä.¹⁴

14 Oulun moderni ruutukaavakeskusta. Modernin rakennuskannan inventointi 2016, s. 8 & 60.

D POMMIKORTTELIT

Tuomiokirkon takana sijaitseva jälleenrakennuskauden kokonaisuus on rakennut ja säilynyt paikkeuksellisen yhtenäisenä. Alueen vanha rakennuskanta tuhoutui sodan aikana pahoin, mistä nimitys pommikorttelit juontuu. Kortteleiden avoin ja puolilavoin rakennustapa noudattaa Ervin-Meurmanin kaavaa vuodelta 1947. Kajaaninkadun puoleinen, avoimia pihoja suojaava kaivurivistö kuuluu olennaisesti kokonaisuuteen. Alueen maltillinen mittakaava tukee Oulun tuomiokirkon kaupunkikuvallista asemaa. Rapatut, tiilirunkoiset ja harjakattoiset rakennukset muodostavat edustavan jälleenrakennuskauden kokonaisuuden. Niissä on aikakaudelle tyypillisiä yksityiskohtia, kuten viistosti taivutettuja teräksisiä parvekkeiden kaitteita, savisia salaojaputkia ullakoiden tuuletusputkina sekä viistonurkkaisia erkereitä. Rakennukset ovat myös säilyttäneet ominaispiirteensä suhteellisen hyvin.

ARVOKKAAT MODERNIT RAKENNUKSET

- 20. As Oy Oulun Uusikatu 8, 1948 Gustaf Strandberg
- 21. As Oy Kajaaninkatu 7-9, 1950-56 Martti Heikura, Uki Heikkinen
- 27. As Oy Heikinkatu 17, 1951
- 28. As Oy Nykäsenoja, 1951 arkkitehti Heimo Kautonen
- 32. As Oy Vanha-Karhu, 1952 Arkkitehtitoimisto Uki Heikkinen
- 33. As Oy Uusikatu 14, 1953 A. Rönköharju
- 43. As Oy Isokatu 11, 1954 arkkitehti Martti Heikura
- 44. Rakennusmestarien talo, 1955 A. Rönköharju ja Olavi Kinnunen
- 45. As Oy Kajaaninkatu 18, 1955 A. Rönköharju
- 54. Asemakatu 21, 1959 arkkitehti Uki Heikkinen

ARVOT

rakennustaiteellinen merkitys, kaupunkikuvallinen merkitys, tyypillisuus, alkuperäisyys, autenttisuus, yhtenäisyys, identiteetti

SUOSITUKSET

Alueen korttelirakenne ja mittakaava tulee säilyttää. Lisärakentaminen ja muutostyöt tulee toteuttaa rakennuskannan arvot huomioiden.

Näkymä Asemakadulta itään

Näkymä Lävistäjältä

Kajaaninkatu 7-9

Kajaaninkadun rakennuksia

Viistotilmakuva alueesta

Karttaote alueesta

Kuva 23. Esimerkki inventoinnissa laaditusta pienalueen kohdekortista: Pommikorttelit.

Kuva: Oulun moderni ruutukaavakeskusta. Modernin rakennuskannan inventointi 2016, s. 65.

14 AS OY OULUN VALKEALINNA

osoite: Hallituskatu 13-17
suunnittelija: arkkitehti Eino Pitkänen
valmistumisvuosi: 1941
suojelutilanne: sr-2, asemakaava 564-1435

Funktionalistista tyyliä edustava, alun perin seitsemänkerroksinen asuin- ja liikerakennus Valkealinna on yksi Oulun merkittävimmistä funktionalistisista rakennuksista. Siinä toimi 1970-luvulle saakka hotelli-ravintola Tervahovi, jonka tilat on myöhemmin muutettu pääosin toimistokäyttöön. Rakennuksen ilmeeseen vaikuttanut suurin muutos on lisäkerroksen rakentaminen talon katolle. Vuoden 1995 peruskorjauksen yhteydessä palautettiin muun muassa alkuperäinen ikkunapuutejako. Eino Pitkänen suunnitteli myös Kassatalon ja Oulu Osakeyhtiön ensimmäiset tehdasrakennukset Nuottasaareen.

Arvot:

rakennustaiteellinen merkitys
historiallinen merkitys
kaupunkikuvallinen merkitys
liittyminen ympäristöön
identiteetti

68 KAUPPURIENTKATU 33

osoite: Kauppurienkatu 33, 90100 Oulu
suunnittelija: Suunnittelu Oy E. Niemelä
valmistumisvuosi: 1964
suojelutilanne:

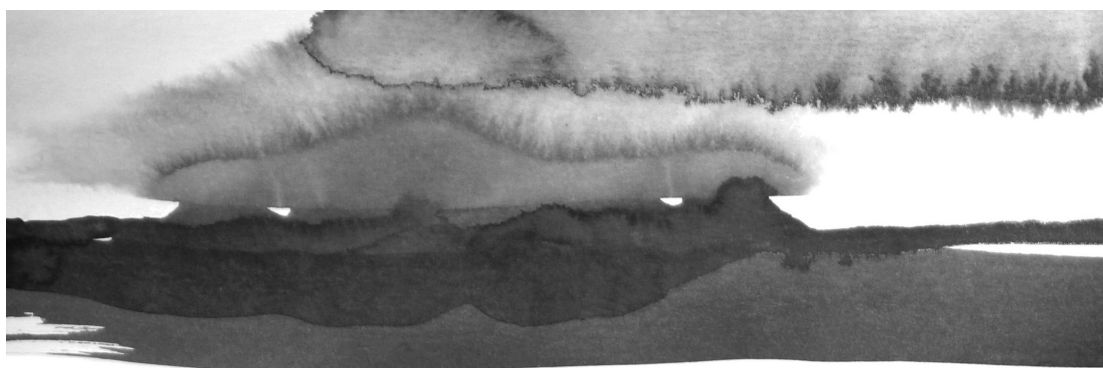
Kauppurienkatu 33 on puhdaslinjainen toteutus 1960-luvun nauhaikkunalliseen järjestelmäjulkisivuun ja modulismin perustuvasta arkkitehtuurista. Julkisivut muodostuvat punatiilipinnoista sekä kuparisen rakenteen kannattelemissa nauhaikkunakentistä. Loiva pulpettikatto antaa mielikuvan tasakatosta. Rakennus on rakennettu kiinni viereisen tontin Kulmataloon, jonka kanssa se muodostaa pienen sisäpihan.

Arvot:

rakennustaiteellinen merkitys
tyypillisuus
alkuperäisyys, autenttisuus

Kuva 24. Esimerkkejä kohdekorteista.

Kuva: *Oulun moderni ruutukaavakeskusta. Modernin rakennuskannan inventointi 2016*, s. 90.

5.2 Kajaanin rauniolinna – asiakasturvallisuus ja käytettävyys

- toteutuksen ajankohta: kesä 2016
- Metsähallituksen hanke
- toteuttajina arkkitehtiharjoittelija + ohjaajat
- päätavoite: alustava suunnitelma kohteen käytön ja turvallisuuden parantamiselle
- Kajaanin linna perustettu 1605, raunioitunut 1716
- Kajaanin linna kuuluu 2009 RKY-kohteeseen *Kajaaninjoen historiallinen kokonaisuus*. Rauniolinna ja linnasaari on suojeltu kiinteänä muinaisjäännöksenä muinaismuistolain 295/1963 nojalla.¹⁵

KAJAANIN LINNAN HISTORIA

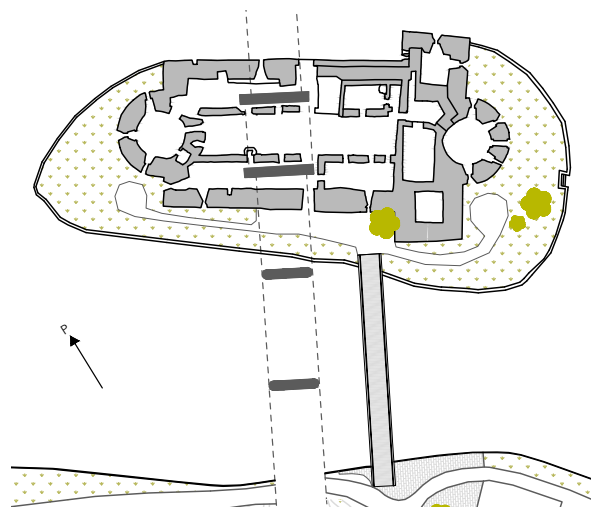
1550-luvulta lähtien Ruotsi-Suomen itärajaa vaivasivat rajan puolin ja toisin tehdyt ryöstö- ja sotaretket. Kajaanin linna perustettiin 1605 Kajaaninjoen saarelle keskelle vahvistamaan rajaa. Rakennustoimet alkoivat jo 1604. Samaan aikaan rakennettiin Oulun linnaa, ja linnoilla oli aluksi sama käskynhaltija ja työväki. Jo vuonna 1617 Kajaanin linnan sotilaallinen merkitys väheni Stolbovan rauhan myötä. Erämaalinnasta tuli hallinnollinen keskus, toisaalta myös vankila ja karkotuspaikka. Linnan rakentaminen lopetettiin 1619. Linna muurattiin harmaakivestä suorakaiteen muotoiseksi ja sen päissä oli puolipyöreät tykkitornit. Sisäpihalla elettiin puurakennuksissa, ja linnalle kuului myös rakennuksia joen rannoilla. Vuosina 1661-66 linnaa uudistettiin Pietari Brahen toimesta hallintolinnaksi.

¹⁵ Museovirasto, *Kajaanin linna*, Kulttuuriympäristön palveluikkuna, [verkkosivu], [viitattu 3.5.2018], saatavissa: www.kyppi.fi/to.aspx?id=112.1000002064.

Sisäpihan puutalot korvattiin kivitaloilla ja puolustuskykyä parannettiin. Linna ei ollut puolustuskäytössä pitkään; Isovihan aikaan 1716 linna antautui piirityksen seurauksena venäläisille, jotka räjäyttivät sen. Muurit ja niiden päällä olleet maavallit romahtivat. Linnaa käytettiin sen jälkeen lähinnä varastona ja vankilana, vaikka korjauksiakin suunniteltiin useaan otteeseen.¹⁶

Suomen linnat tulivat Muinaistieteellisen toimikunnan, nykyisen Museoviraston, hallintaan sen perustamisesta 1884 lähtien. Kajaanin linnan rauniota restauroitiin ensimmäisen kerran 1890–1892, jolloin sortuneita kivimuureja paikattiin harmaakivi- ja tiilimuurauksilla. Työ jäi kesken rahoituksen puutteen vuoksi, ja linnaa jouduttiin korjaamaan jälleen 1909–1910. Vuonna 1936 aloitettiin uuden betonisillan rakentaminen linnasaaren kohdalla kulkeneen puusillan tilalle. Linnanraunion keskelle kaivetusta perustuskuopasta löytynyt Per Brahen lahjoittama marmoritaulu herätti maanlaajuista mielenkiintoa, ja Kainuun Museoyhdistyksen aloitteesta rauniot päätettiin tutkia ja restauroida. Muinaistieteellisen toimikunnan suorittamat korjaukset ja kaivaukset tehtiin 1936–37 uuden, tutkimuksellisen suuntauksen mukaisesti. Linna tutkittiin ja dokumentoitiin, minkä jälkeen se pyrittiin palauttamaan vanhimman säilyneen pohjapiirroksen mukaiseen muotoon. Muureja korotettiin, vanhat tiilikorjaukset korvattiin harmaakivimuurauksella ja umpeenmuurattuja ampuma-aukkoja avattiin.¹⁷

1930-luvun jälkeen toteutettiin pienempiä korjauksia. Viimeisin restaurointihanke suoritettiin 2001–2008. Tuolloin Museovirasto kunnosti muureja ja selvitti linnan rakennushistoriaa kaivauksin ja arkistotutkimuksin. Osana hanketta linnasaarelle rakennettiin kävelysilta ja linnanpiha kivettiin.¹⁸ Rauniolinna siirtyi Metsähallituksen Pohjanmaan luontopalveluiden hallintaan 2014.

Kuva 25: Kajaanin linnan asemapiirros.
Kuva: Miina Tolonen,
*Kajaanin rauniolinna –
asiakasturvallisuus ja
käytettävyys*,
raportti 12.10.2016,
Metsähallitus.

16 Antti Mäkinen, "Linna Kainuussa, linnanraunio Kajaanissa", *Linnanraunio sillan alla – Kajaanin linnanraunion restaurointi 2001–2008*, toim. Selja Flink, Museovirasto, Helsinki, 2008, ss. 9–19.

Museovirasto, *Kajaanin linna*, Kulttuuriympäristön palveluikkuna, [verkkosivu], [viitattu 3.5.2018], saatavissa: www.kyppi.fi/to.aspx?id=112.1000002064.

17 Museovirasto, *Kajaanin linna*, Kulttuuriympäristön palveluikkuna;

Samuli Seppänen, "Avaamaton aarrearkku", *Linnanraunio sillan alla – Kajaanin linnanraunion restaurointi 2001–2008*, toim. Selja Flink, Museovirasto, Helsinki, 2008, ss. 61–63;

Visa Immonen, *Tutkimuksen ja ballinnon ristiaallokossa. Muinaistieteellinen toimikunta 2/1917-1972*, Museoviraston julkaisuja 3, Museovirasto, Helsinki, 2016, ss. 55, 96–99.

18 Mäkinen, op. cit., ss. 16–19.

1. TAHTO

Työn tavoitteena oli tuottaa materiaalia Kajaanin rauniolinnan käytettävyyden ja turvallisuuden kehittämiseen ja esittää ongelmakohtiin periaatteellisia ratkaisuja. Aineistoa oli tarkoitus käyttää tulevilla hankkeilla hakemus- ja toteutusvaiheissa. Puutteita ja kehittämistarpeita oltiin havaittu muun muassa kaiteisiin ja opasteisiin liittyen. Hankkeen tarkoitus oli siis tutkia linnasaaren turvallista käyttöä yleisötapahtumien aikana ja muulloinkin. Ajatuksena oli myös kohteen yleisilmeen kohentaminen.

Rauniolinnalle oli tehty kattava vauriokartoitus vuonna 2015, jonka pohjalta laaditussa raportissa oli esitetty ratkaisut vaurioiden kunnostukselle ja seurannalle. 2016 työn yhteydessä todettiin tiettyjen vaurioiden eteneminen, kuten sillalta johdettujen sadevesien linnanpihan kiveykseen.

Kajaanin linna oli jo aiemmin määritelty valtakunnallisesti arvokkaaksi. Se kuuluu RKY 2009 -kohteeseen *Kajaaninjoen historiallinen kokonaisuus*. Rauniolinna ja linnasaari on suojeltu kiinteänä muinaisjäännöksenä muinaismuistolain 295/1963 nojalla.¹⁹

2. TUTKIMUS

Kohteeseen perehtyminen määräytyi paljolti tavoitteiden mukaan. Paikan päällä tehtävissä katselmuksissa kiinnitettiin huomiota ennen kaikkea linnan turvallisuusnäkökohtiin ja kohteen mahdolliseen käyttökelpoisuuteen erilaisissa tapahtumissa. Myös lähdemateriaaliin ja verrokkikohteisiin perehtymistä ohjasi tavoite konkreettisten suunnitelmien tekemiseen. Kajaanin linnan rakennus- ja restaurointihistoriaan tutustuttiin pääpiirteissään. Sen ohella tehtiin tutustumiskäyntejä muihin linna- ja rauniolinnakohteisiin, kuten Turun ja Hämeen linnoihin, Raaseporin rauniolinnalle sekä Suomenlinnaan. Verrokkikohteissa tarkasteltiin varsinkin erilaisia tapoja toteuttaa väliaikaisia ja kiinteitä kaiteita sekä opasteita. Kyse oli siis jonkinlaisesta vertailukehittämisestä.

¹⁹ Museovirasto, *Kajaanin linna*, Kulttuuriympäristön palveluikkuna, [verkkosivu], [viitattu 3.5.2018], saatavissa: www.kyppi.fi/to.aspx?id=112.1000002064.

Kuvat 26 ja 27: Linnanpiha ja sillanalus ja eräs kaide. Kuvat: Miina Tolonen 2016.

Kuva 28: Kajaanin rauniolinna Kajaaninjoen pohjoisrannalta kuvattuna. Kuva: Miina Tolonen 2016.

Kuva 29: Muurien yläpuolisten kulkureittien kaiteita linnan itäpuolella. Kuva: Miina Tolonen 2016.

3. ARVOTTAMINEN

Linnan tai uusittavien rakenteiden varsinaista arvottamista ei tehty työssä erikseen, mutta kohteen arvot huomioitiin suunnitteluperiaatteissa yleisluontoisella tasolla:

”Linnan käytettävyyttä ja turvallisuutta parantavien rakenteiden suunnittelussa pyritään kestävyys- ja kauneuden ohella hienovaraisuuteen ja rakenteiden poistettavuuteen. Uusittavien kaiteiden detaljointi sovitetaan olemassa oleviin kaiteisiin. Väliaikaiset rakenteet suunnitellaan niin, etteivät ne vaadi kiinnityksiä maahan tai muureihin. Väliaikaiset rakenteet, kuten katokset, voivat muuttaa linnan ilmettä hetkellisesti suurestikin. Toimenpiteiden suunnittelussa ja toteutuksessa tulee kuitenkin aina huomioida kohteen arkeologiset, kulttuurihistorialliset ja kaupunkikuvalliset arvot, mikä tarkoittaa yksilöllistä ja huolellista suunnittelua.”²⁰

Lisäksi linnan ja linnasaaren muinaismuistostatuksen nojalla todettiin yleisohjeena, että ennen maaperään tai rakenteisiin kajoavia toimenpiteitä on suoritettava arkeologiset tutkimukset. Arvottaminen jäi siis lähinnä taustavaikuttajan rooliin.

4. TOIMENPITEET

Tavoite oli siis kohteen käytön ja turvallisuuden parantamisen luonnossuunnitelma. Toimenpiteet tavoitteen saavuttamiseksi olivat käytännöllisiä, joskin vielä vain alustavia suunnittelutehtäviä. Koostetut tiedot ja suunnitelmat kasattiin raporttiin,²¹ jota voitaisiin käyttää pohjana hankehakemuksissa ja varsinaisissa toteutuksissa.

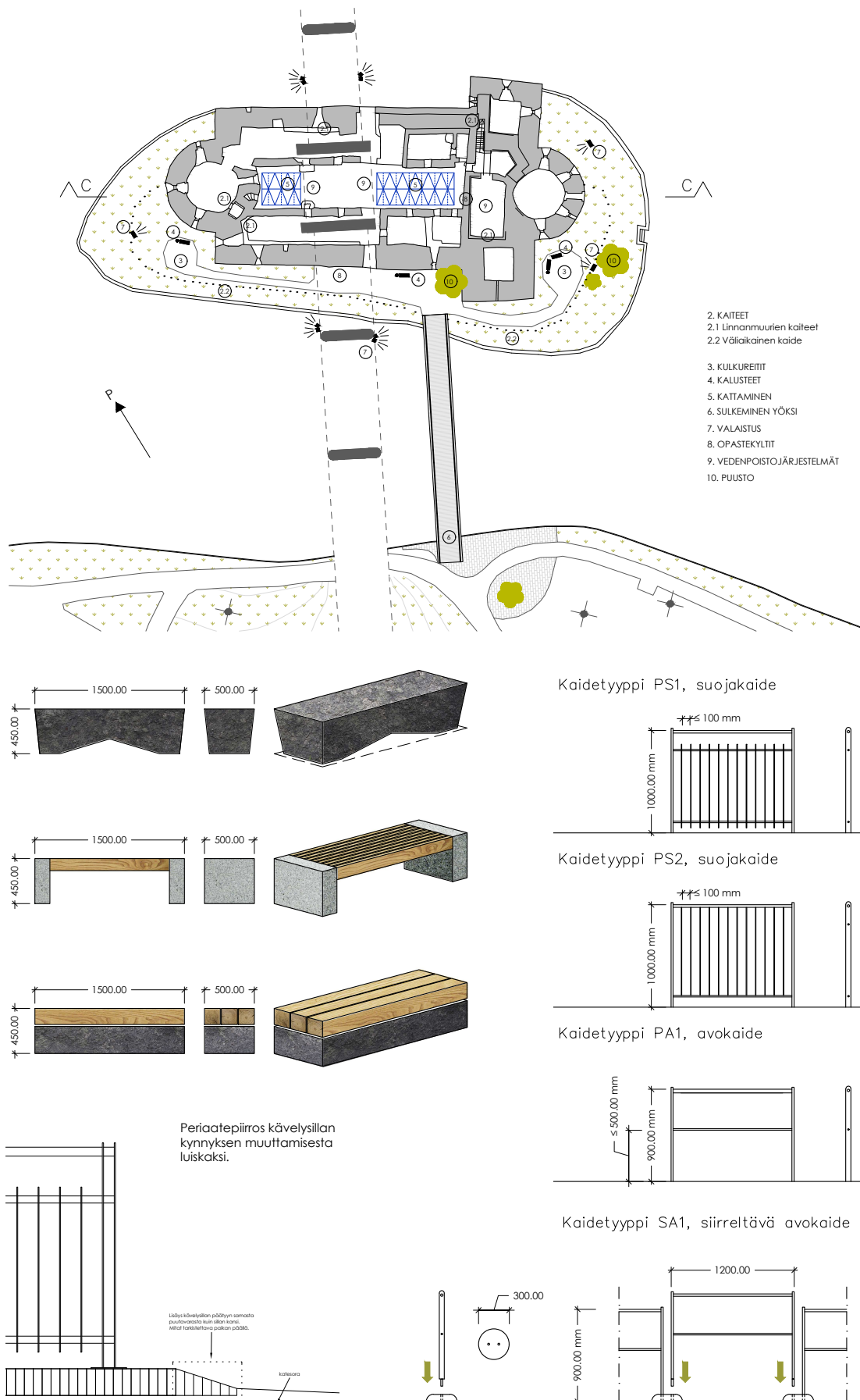
Suunnittelu kohdentui linnasaaren kiinteisiin ja tilapäisiin kaiteisiin, kalusteisiin, kulkureitteihin, kävelysillan sulkemiseen yön ajaksi portilla sekä linnanpihan kattamiseen väliaikaisella katoksella tapahtumien ajaksi. Raportissa todettiin valaistuksen ja opasteiden uusimisen tarve. Myös vedenpoistojärjestelmien korjaus ja mahdollinen puuston karsiminen sisällytettiin raporttiin. Varsinkin sillalta johdetut sadevedet olivat vaurioittaneet linnanpihan kiveystä.

Turvallisuutta heikentävät tekijät liittyivät puutteelliseen opastukseen, eli opastetauluihin tiedotteineen ja kieltoineen sekä kulun ohjaaminen saarella ja raunioilla muun muassa kaiteiden ja muiden rakenteiden avulla. Raunioilla selvästi kiipeiltiin olemassa olevien kaiteidenkin yli. Linnasaaren sulkemista yöksi kävelysiltan integroitavalla portilla tarkasteltiin kohteen kunnossapitoa helpottavana, mutta myös mahdollisesti kohteen arvostusta lisäävänä tekijänä.

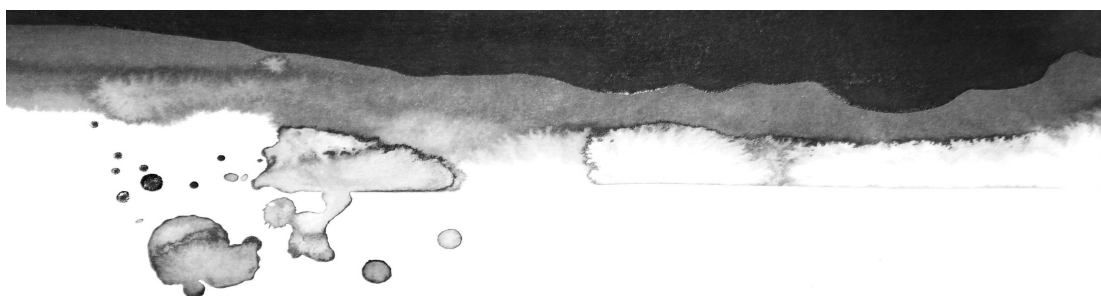
---

20 Miina Tolonen, *Kajaanin rauniolinna – asiakasturvallisuus ja käytettävyys*, raportti 12.10.2016, Metsähallitus.

21 Ibid.

Kuva 30: Työn aikana laadittuja alustavia suunnitelmia.
 Kuva: Miina Tolonen, Kajaanin rauniolinna – asiakasturvallisuus ja käytettävyys, raportti 12.10.2016, Metsähallitus.

5.3 Louhisaaren kartanon kaakkoisen sivurakennuksen vesikattorakenteiden restaurointisuunnitelma

- toteutuksen ajankohta: 2017–2018
- Senaatti-kiinteistön, Museoviraston ja Aalto-yliopiston järjestämä kurssi
- toteuttajina opiskelijaryhmä + hankkeen vetäjät ja ohjaajat
- päätavoite: alustava restaurointisuunnitelma kattorakenteille
- sivurakennus valmistunut 1660-luvulla, kattorakenteet 1700-luvulta
- Louhisaaren kartano on suojeltu valtion omistamien rakennusten suojelusta annetun asetuksen (480/85) nojalla. Kartanon rakennukset on suojeltu sisätilat mukaan lukien merkinnällä S1. Kohteen suojeluprosessi lailla rakennusperinnön suojelusta (498/2010) on käynnissä.²²
- Louhisaari kuuluu Mynämäen valtakunnallisesti arvokkaaseen maisema-alueeseen. Louhisaaren kartano ja Askaisten kirkko muodostavat myös valtakunnallisesti merkittävän rakennetun kulttuuriympäristön (RKY 2009).²³

LOUHISAAREN KARTANON HISTORIA

Louhisaaren kartano on Sarvisaaren kartanon ohella ainoa säilynyt esimerkki Ruotsin suurvalta-ajan aatelin kartanorakentamisesta Suomessa. Louhisaari oli ollut Flemingin suvun hallussa jo 1400-luvulta lähtien, ja paikalla on ilmeisesti ollut viimeistään 1500-luvulla jonkinlainen kivirakenteinen kartanorakennus. Nykyinen kartano on rakennettu barokkiajalle tyypillisesti symmetrisen kunniapihan ympärille. Päärakennus on rakennettu 1650-luvulla ja sivurakennukset 1660-luvulla. Rakennusaikanaan kartano on sijainnut meren rannalla niemellä tai saarella.²⁴

²² Museovirasto, Kulttuuriympäristön palveluikkuna, *Louhisaaren kartano*, [verkkosivu], [viitattu 12.5.2018], saatavissa: https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/rapea/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=200265.

²³ Ibid.

²⁴ Elias Härö, ”Kartanoarkkitehtuuri”, *ARS – Suomen taide 1*, toim. Salme Sarajas-Korte & Knut Drake, Otava, Helsinki, 1988, s. 215–222;

Laura Eerikäinen, Piritta Ernvall, Sini Koskinen, Laura Laine, Valeryia Pulko, Panu Savolainen, Taavi Tenhu & Miina Tolonen, ”Louhisaaren kartanon kaakkoisen sivurakennuksen vesikattorakenteiden restaurointisuunnitelma”, toim. Marko Huttunen et al., *Ruotsin suurvalta-ajan vesikattorakenteet suomessa*, Senaatti-kiinteistöt, Helsinki, 2018, s. 28;

Museovirasto, *Louhisaaren kartano*, Kulttuuriympäristön palveluikkuna, [verkkosivu], [viitattu 12.5.2018], saatavissa: https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/rapea/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=200265.

Kuva 31: Kaiverruksessa näkyy päärakennuksen ohella kaakkoinen sivurakennus. *Willnäs eli Louhisaaren kartano*, Adler und Dietze, kaivertaja ; Knutson Johan, 1845–1852.

Kuva: Museoviraston historian kuvakokoelma.

Isonvihan aikoihin kartano rappeutui ja autioitui vuoteen 1738 asti, jolloin rakennuttajan pojanpoika Klaus Hermaninpoika Fleming sai kartanon perintönä ja kunnostutti linnaa. 1700-luvulla linnaa muutettiin muodinmukaisemmaksi. Velkojen vuoksi Flemingit myivät kartanon 1791 everstiluutnantti C. Fr. von Knorringille, joka korjautti linnan perusteellisesti. Seuraavina vuosina Louhisaari vaihtoi omistajia, kunnes ensimmäinen Suomeen siirtynyt majuri Carl Eric Mannerheim osti sen 1795 ja asettui sinne perheineen. Myös Suomen marsalkka Carl Gustaf Mannerheim syntyi Louhisaareissa 1867. Kartano oli Mannerheimin suvun hallussa vuoteen 1903 asti. Talousneuvos Oskar Hannus ja tyttärensä Inkeri Hovinen omistivat Louhisaaren vuoteen 1961, jolloin Suomen Marsalkan Ratsastajapatsasvaltuuskunta lunasti Louhisaaren linnan puistoalueineen ja lahjoitti ne Suomen valtiolle kunnostettavaksi Mannerheimin muistomuseoksi.²⁵

Louhisaaren tultua valtion omistukseen sen hoidosta ja restauroinnista vastasi Muinaistieteellisen toimikunta, nykyinen Museovirasto. 1960-luvun korjaustöissä valtaosa päärakennuksesta rekonstruoidtiin 1600-luvun asuun rakennushistoriallisten ja arkeologisten tutkimusten pohjalta. Keskikerros jätettiin Mannerheimien suvun aikaiseen asuunsa ja alakerrokseen rakennettiin näyttelytila. Louhisaaren päärakennus avattiin museona 1967. Nykyään Louhisaaren kartano on valtion omistuksessa ja Senaatin hallinnassa.²⁶

²⁵ Museovirasto, *Louhisaaren kartano*, op. cit.

²⁶ Maija Kairamo, *Restaurointitapetta aikaraitteella: Puoli vuosisataa rakennussuojelua ja restaurointia Suomessa*, liseniaatintyö, Teknillinen korkeakoulu, arkkitehtiosasto, 2006, ss. 18–20; Museovirasto, *Louhisaaren kartano*, op. cit.

1. TAHTO

Suunnitelma Louhisaaren kaakkoisen sivurakennuksen vesikattorakenteiden restauroimiseksi laadittiin historiallisia vesikattorakenteita käsitelleellä kurssilla 2017–2018, jonka järjestämisestä vastasivat Senaatti-kiinteistöt, Museovirasto ja Aalto-yliopisto. Hankkeen taustalla oli erikoisia vaiheita sisältänyt luoteisen sivurakennuksen kattorakenteiden restaurointi, jonka myötä ilmeni tarve asiantuntijuuden lisäämiselle kyseisen tyyppisissä projekteissa. Kurssilla tarkasteltiin ja sovellettiin kahta kansainvälistä tekstiluonnosta: Historic Timber Structures - Guidelines for the On-Site Assessment (EU standard) ja Principles for the Conservation of Wooden Built Heritage (ICOMOS).²⁷

Restaurointisuunnitelman ensisijaiseksi tavoitteeksi määriteltiin rakenteen kulttuurihistoriallisten arvojen suojeleminen.²⁸

---

27 Eerikäinen et al., op. cit, s. 7.

28 Eerikäinen et al., op. cit, s. 80.

Kuva 32. Louhisaaren kartano. Vasemmalla kaakkoinen sivurakennus, oikealla menossa luoteisen sivurakennuksen katon restaurointi. Kuva: Miina Tolonen 2017.

Kuva 33. Louhisaaren päärakennuksen kattorakenteita 1600-luvun puolivälistä. Rakenteet oli tehty huolellisesti ja ne olivat edelleen hyvässä kunnossa. Kuva: Tolonen 2017.

Kuva 34. Uudenkaupungin vanhan kirkon alkuperäisiä kattorakenteita oli vaikea hahmottaa jälkeenpäin lisätyn tukisauvaviidakon seasta. Kuva: Tolonen 2017.

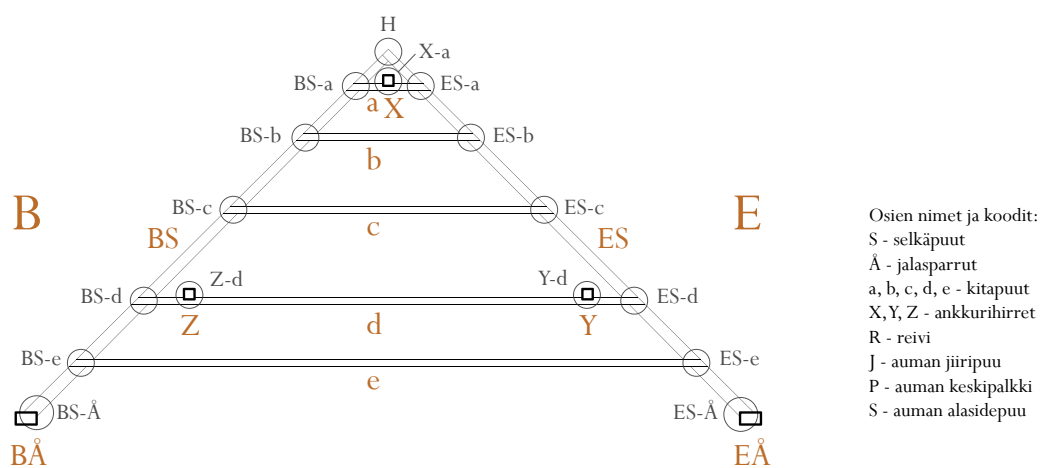
2. TUTKIMUS

Kurssin aihepiirin taustoitusta aloitettiin kesällä 2017 tutustumalla yllä mainittuihin puista rakennusperintöä koskeviin asiakirjaluonnoksiin. Syksyllä kaakkoisen sivurakennuksen ja verrokkikohteiden kattorakenteita tutkittiin paikan päällä järjestetyllä intensiivikurssilla, jonka aikana järjestettiin myös aihepiirin asiantuntijoiden luennoista koostuva seminaari. Muita tutkimuskohteita olivat Louhisaaren kartanon päärakennus ja kaakkoinen sivurakennus sekä Askaisten kirkko ja Uudenkaupungin vanha kirkko.

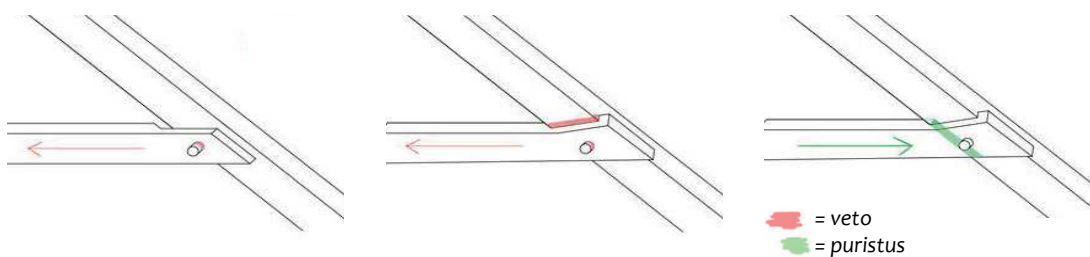
Kenttävaiheessa hahmoteltiin kohteiden kattorakenteiden toimintaperiaatteita ja tehtiin vauriokartoitus. Lisäksi tehtiin huomioita rakenteissa näkyvistä jäljistä, jotka viittasivat eri rakennus- ja korjausvaiheisiin. Kaakkoisen sivurakennuksen tutkimus keskittyi kantavaan kattorakenteeseen, mutta samalla tehtiin myös alustava arviointi vesikatteen kunnosta. Kattorakenteen tutkiminen aloitettiin koodaamalla rakenteen osat yksilöllisesti. Vauriot tutkittiin rakennusosia kerrallaan ja ne dokumentoitiin valokuvaamalla, kirjallisilla kuvauksilla ja piirroksilla. Rakenteita tutkittiin myös kajoavasti: vesikatteen rakenne selvitettiin poistamalla kuusi kattotiiltä väliaikaisesti ja ulkoseinän tiilimuurista otettiin näyte tiilen lujutta mittaavaa puristuskoetta varten. Lisäksi yläpohjan rakennetta tutkittiin tekemällä siihen kahdeksan rakennavausta, tai oikeastaan -kaivausta.

Kuva 35. Louhisaaren kaakkoisen sivurakennuksen kattorakenteita nimettynä. Kuva: Miina Tolonen 2017.

Kuva 36. Kaakkoisen sivurakennuksen kattotuolin osien ja liitosten numerointi. Kuva: Eerikäinen et al., s. 36.

Kuva 37. Suoran lapaliitoksen ja puolipyrstöliitoksen voimatarkasteluja. Kuva: Eerikäinen et al., s. 57.

Kenttätutkimusten jälkeen syvennyttiin kirjallisuustutkimukseen ja kerätyn tiedon analysointiin, jonka avulla selvitettiin rakenteiden rakentamis- ja korjaushistoriaa ja pyrittiin ymmärtämään vaurioiden syyt. Rakenteen toimintaa ja mekaanisten vaurioiden syntyperää tutkittiin laskentamallilla. Katon kantava rakenne on peräisin ajalta ennen kattotiilien latomista, ja rakenne ei ole kestänyt katteen lisääntyneen painon aiheuttamia voimia, vaan on alkanut leviämään alaosaan. Mekaaniset vauriot ilmenivät ennen kaikkea puutteellisesti valmistettujen kita- ja selkäpuiden lohenpyrstöliitosten aukeamisena sekä jalasparrun ja ulkoseinän yläosan kallistumisena. Vesikatteen vuodosta johtuvia lahovaurioita havaittiin ainoastaan kaakkoislappeella, tosin lautakatteen kunnon perusteellinen tutkiminen olisi edellyttänyt koko tiilikatteen avaamista.²⁹

Kaakkoisessa sivurakennuksen kattorakenne koostuu 18 puisesta kattotuolist, joita yhdistävät sidehirret. Kattotuolit liittyvät ulkoseiniin muurien päällä lepäävän jalasparrun välityksellä. Reivit ja vesikate jäykistävät rakennetta. Kattotuolit koostuvat selkä- ja kitapuista, joiden liitos on tehty tapitetuilla lohenpyrstöliitoksilla. Kakkoisen sivurakennuksen kattorakenteiden tarkka rakennusaika ei selvinnyt, mutta ne on uusittu ilmeisesti palon jälkeen, joka ajoittuu tämänhetkisten tietojen perusteella aikavälillä 1662–1739. Kattorakenteiden dendrokronologisella analyysillä saataneen tarkka ajoitus lähitulevaisuudessa. Vesikate koostuu ilmeisesti 1700-luvun alkupuolella rakennetusta, tuohikerroksella varustetusta kaksinkertaisesta lautakatteesta ja sen päälle 1820–30-luvulla lisätystä urareuna- eli valssitiilikatteesta.³⁰

29 Eerikäinen et al, op. cit., s. 63.

30 Ibid., ss. 35–48, 80–81.

Kuva 38. Louhisaaren kaakkoisen sivurakennuksen vesikatteen rakenneavaus. Kuva: Tolonen 2017.

Kuva 39. Louhisaaren kartano, vasemmalla kaakkoinen sivurakennus. Kuva: Tolonen 2017.

3. ARVOTTAMINEN

Arvottamisessa nojattiin paljolti kohteen jo tunnistettuihin arvoihin ja niiden kunnioittamiseen. Louhisaaren kartano on osa Suomen valtakunnallisesti merkittävää rakennusperintöä sekä kulttuuri- ja rakennushistoriallisessa että maisemallisessa mielessä. Kartano on harvinainen, suurvalta-ajan ylhäisaatelin rakentamista ilmentävä kokonaisuus, jonka ytimen muodostavat 1600-luvun puolivälistä säilyneet, symmetrisesti kunniapihan ympärille jäsenellyt pää- ja sivurakennukset.³¹

Louhisaaren pää- ja sivurakennusten vesikattorakenteet todettiin arvokkaiksi kartanon rakennus- ja kulttuurihistoriallisten arvojen kannalta, mutta myös yleisemmin osana maan rakentamisen historiaa. Päärakennuksen kattorakenteet ovat alkuperäiset, 1660-luvun alusta. Kaakkoisen sivurakennuksen vesikatto on uusittu 1700-luvun alkupuoliskolla. Kattorakenteilla nähtiin arvoa sekä toiminnassa olevina rakenteellisina kokonaisuuksina että rakennusarkeologisina ja historiallisina lähteinä, joilla on antikvaarista arvoa. Niillä on yhtäaikaista rakenteellista, rakennusarkeologista ja kulttuurihistoriallista merkitystä.³²

Restaurointisuunnitelman ensisijaiseksi tavoitteeksi määriteltiin rakenteen kulttuurihistoriallisten arvojen suojeleminen. Käytännössä tähän pyrittiin turvaamalla vesikattorakenteelle mahdollisimman pitkä elinkaari säilyttäen sen toimintatapa, luettavuus ja autenttisuus. Vanhoja materiaaleja ja rakennusosia pyrittiin kaikin tavoin säästämään. Korjausten ja mahdollisten lisäysten tuli olla ajoitettavissa ja erottua aiemmasta rakenteesta, kunhan ei tarpeettoman huomiota herättävästi. Korjauksissa käytettäisiin materiaaleja ja työtapoja, jotka ovat mahdollisimman lähellä alkuperäistä.³³

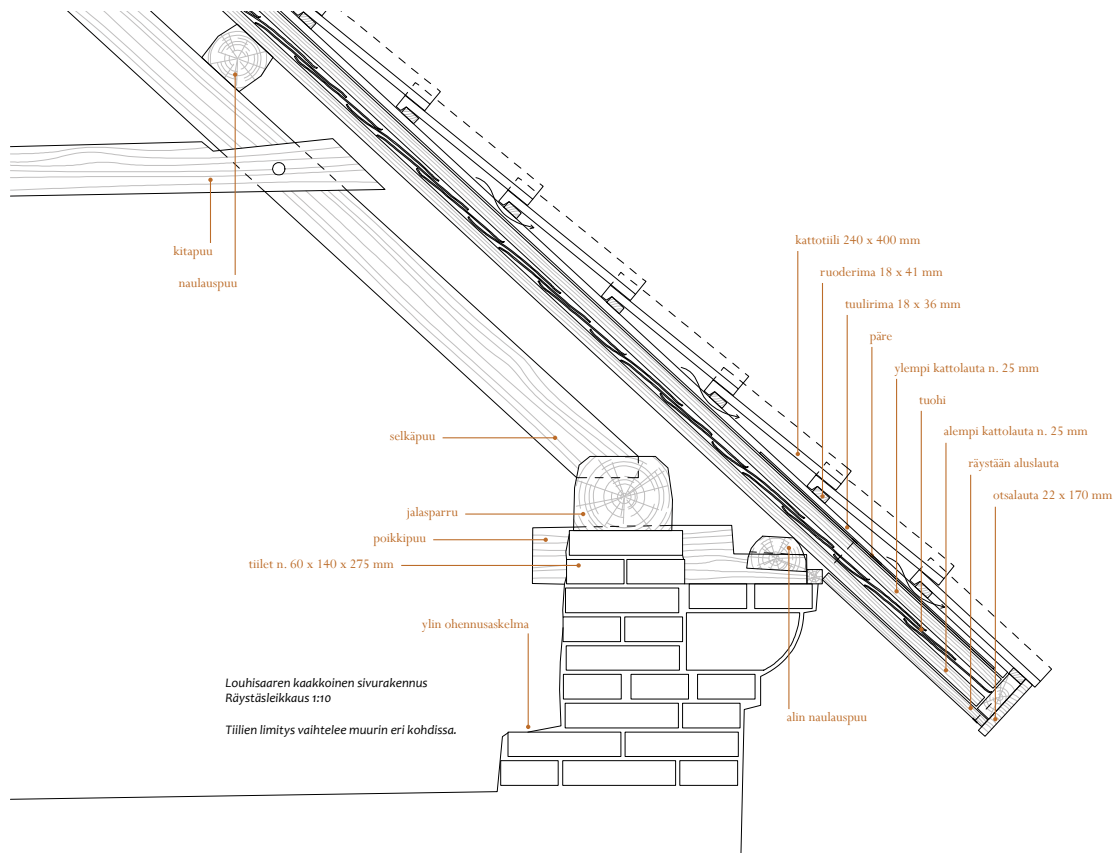
31 Eerikäinen et al, op. cit., s. 25.

32 Ibid., s. 25.

33 Ibid., s. 80.

Kuva 40. Kaakkoisen sivurakennuksen kattorakenteiden työstöjäljet ja lautakaton alemman limityksen harmaantuneet päät kertovat katon rakentamistavoista ja -vaiheista. Kuva: Tolonen 2017.

Kuva 41. Vesikaton liittyminen muuriin. Kuva: Eerikäinen et al., s. 39.

4. TOIMENPITEET

Kaakkoisen sivurakennuksen kantavan vesikattorakenteen restauroinnille laadittiin kaksi vaihtoehtoista suunnitelmaa, ja vesikatetta käsiteltiin omana kokonaisuutenaan. Työn yhteydessä tarkasteltiin myös muita vaihtoehtoja, kuten lautakatteen palauttamista varsinaiseksi vesikatteeksi, mutta vaihtoehto hylättiin. Restaurointisuunnitelmissa tähdättiin ratkaisuun, jossa rakenteiden vaurioituminen pysäytetään niin, että kohteen arvot säilyvät. Kantavan rakenteen vaurioituminen ilmeni siis pääasiassa rakenteen alaosan leviämisenä. Katto oli kestänyt nykyisine kerroksineen parisen sataa vuotta, ja raivokkaisiin pelastustoimenpiteisiin ei ollut tarvetta. Välittömiksi jatkotoimenpiteiksi esitettiin vaurioiden etenemisen seuranta sekä restauroinnin toteutukseen liittyvien vastuiden määrittely.³⁴

Ensimmäinen vaihtoehto kantavan rakenteen restauroinnille pohjautui kattorakenteen etenevän mekaanisen vaurioitumisen pysäyttämiseen jalasparrujen ympäri asennettavien pantojen ja niiden välille vedettävien vaijereiden avulla. Kita- ja selkäpuiden auenneet liitokset siis säilytettäisiin sellaisinaan ja pidettäisiin näkyvillä. Uusi rakennusosa, siis vaijeri, erottuisi modernina täydennyksenä ja olisi poistettavissa. Vaihtoehdon tavoite oli rakenteen konservointi vikoineen.³⁵

Toinen kantavan rakenteen restaurontivaihtoehto perustui kattorakenteen mekaanisten vaurioiden korjaamiseen parantelemalla liitoksia. Jalasparrujen ympäri asennettaisiin pannat vaihtoehto A:n tapaan, mutta vaijeria kiristämällä rakenne vedettäisiin oletettuun alkuperäiseen muotoonsa. Tämän jälkeen liitokset korjattaisiin kiilaamalla ja vaihtamalla katkenneet tapit. Lopuksi kiristysvaijeri poistettaisiin. Vaihtoehdossa siis oli ajatuksena palauttaa rakenteen oletettu alkuperäinen toimintaperiaate.³⁶

Vesikatteen restaurointisuunnitelma perustui Suomen mittakaavassa harvinaislaatuiseen lautakatteen konservoimiseen. Tiilikate, vaikkakin myöhempi lisä, nähtiin autenttiseksi ja siksi säilytettäväksi osaksi rakennuksen historiaa, vaikkakin se oli yksi tekijä kantavan rakenteen vaurioitumiselle. Tiilikate oli säilytetty myös luoteisessa sivurakennuksessa, ja rakennuskokonaisuuden symmetrinen ulkomuoto on olennainen tekijä Louhisaaren kartanon arkkitehtuurissa. Vesikatteeseen esitettiin konservoivaa lisäkerrosta (öljykarkaistu kovalevy + koolaus) lautakatteen ja tiilikatteen väliin. Suunnitelman laatimisen yhteydessä harkittiin myös lautakatteen uusimista tarpeellisilta osiltaan, jolloin rakenteellinen autenttisuus olisi säilynyt paremmin. Kyse oli siitä, halutaanko säilyttää alkuperäistä, osin lahonnutta materiaalia kokonaisrakennetta muuttamalla vai hyväksytäänkö lautakatteen jatkuva vaurioituminen tiilikatteen alla ja palautetaanko lautakatteen korjaamisen perinne kohteeseen. 1700-luvun autenttisella paikallaan oleva lautakate nähtiin konservoimisen arvoiseksi. Konservoitu kerros olisi sen verran ohut, että se ei aiheuttaisi näkyvää muutosta rakennuksen yleishahmossa, ja olisi lisäksi poistettavissa. Rakennusperinteen harjoittamiseen – joka sekin todettiin tärkeäksi tietämyksen laajentamisessa – löydettäisiin soveltuvampia kohteita.³⁷

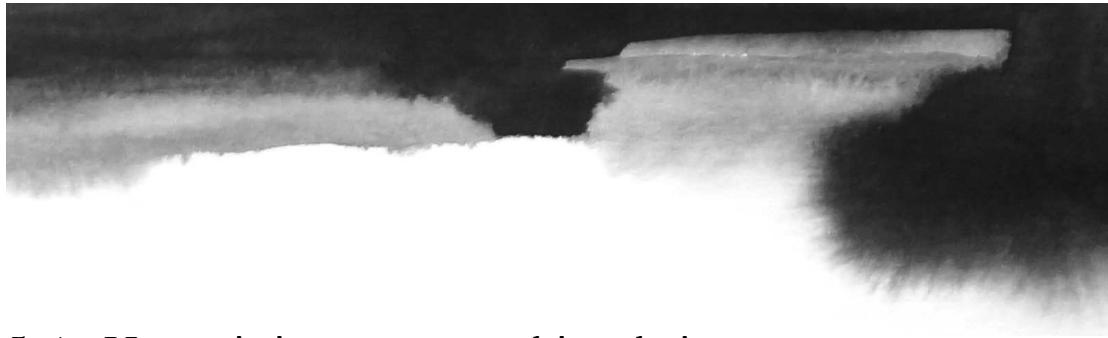
34 Laura Eerikäinen, Piritta Ernvall, Sini Koskinen, Laura Laine, Valeryia Pulko, Panu Savolainen, Taavi Tenhu & Miina Tolonen, ”Louhisaaren kartanon kaakkoisen sivurakennuksen vesikattorakenteiden restaurointisuunnitelma”, toim. Marko Huttunen et al., *Ruotsin suurvalta-ajan vesikattorakenteet Suomessa*, Senaatti-kiinteistöt, Helsinki, 2018, ss. 80–82.

35 Ibid, ss. 83–87.

36 Ibid, ss. 83–87.

37 Ibid. 80–89.

5.4 Huomioita tapaustutkimuksista

YLEISIÄ HUOMIOITA

Tapaustutkimusten tarkastelu rakennusperinnön hoidon prosessikaavion avulla kiinnitti huomiota hankkeiden luonteisiin. Oulun tapauksessa oli paljolti kyse tulevaisuuden rakennusperintökohteiden tunnistamisesta, Kajaanin tapauksessa kohteen käyttöarvon parantamisesta ja Louhisaaren tapauksessa kohteen arvotsäilyttävästä restaurointisuunnittelusta sekä asiantuntijuuden lisäämisestä. Kun muistetaan, että rakennusperinnön hoitoprosessin tavoitteena tulisi aina olla kohteen kulttuurihistoriallisten arvojen säilyttäminen, huomataan, että Oulun ja Louhisaaren tapaukset noudattivat suhteellisen selkeästi rakennusperinnön hoidon prosessikaavion vaiheita ja sisältöjä, kun taas Kajaanin tapauksessa oli kyse pikemminkin osaprosessista.

Arvottamisen rooli tapauksissa vaihteli. Oulun tapauksessa kohteiden arvottaminen oli selkeästi päätavoite ja se tehtiin erityisellä järjestelmällisyydellä. Louhisaaren kartanon ja Kajaanin linnan tapauksissa tavoitteet liittyivät hyvin käytännönläheisiin suunnittelutehtäviin, ja kohteiden arvottaminen jäi varsinkin Kajaanin tapauksessa taustalle. Louhisaaren tapauksessa rakennusosien arvottaminen nojasi vahvasti koko kohteen tunnistettuihin arvoihin, mikä on kyseisen kaltaisen harvinaisen, jo varhaisessa vaiheessa kulttuuriperinnöksi tunnistettujen sekä suojeltujen kohteiden kohdalla ymmärrettävää ja kannatettavaa.

Rakennusperinnön hoidon prosessikaavio oli käypä tapa arvioida tapausten luonnetta. Kyseessä on kylläkin hiukan hauki-on-kala-tyyppinen tutkimus, sillä prosessikaavion laatiminen perustui paljolti kyseisistä tapauksista saatuihin kokemuksiin. Prosessikaavion laatiminen oli siis jo tavallaan tapausten arvioimista, tai ainakin tapausten ideaalin kulun kuvaamista.

Tapausten todellinen kulku poikkesi prosessikaaviosta etenkin työn vaiheiden jaottelun osalta. Esimerkiksi prosessikaaviossa omana vaiheenaan esitetty tutkimus jakaantuu Oulun inventoinnissa kolmen ensimmäisen vaiheen välille (tiedonhaku, maastotyöt, analyysi). Toteutuneet työvaiheet kuitenkin etenivät prosessikaavion mukaisessa järjestyksessä, ja useinhan tutkimus onkin asteittain etenevä, lähes koko prosessin mittainen tapahtumasarja. Prosessikaavion sen sijaan oli tarkoitus kuvata rakennusperintöhankkeiden yleisiä päävaiheita, jotka siis voivat limittyä eri tavoin. Tehtävien suorittaminen lomittain on rakennusperintöprosesseille luonteenomaista ja hyväksyttävää, kunhan se tehdään oikeassa järjestyksessä ja arvottamisen seikat muistetaan huomioida joka vaiheessa.

Arvokysymysten ääreen asettuminen on käytännön suunnittelua suuresti helpottava teko myös muissa kuin valtakunnallisesti arvokkaissa erikoiskohteissa. Arvottaminen ei nimittäin tarkoita ainoastaan uusien arvojen määrittelyä tai edes vanhojen päivittämistä, vaan se on myös tapa tutustua kohteen ominaisuuksiin sekä menneisyyden ihmisten näkemyksiin kohteesta.

OULU

Oulun tapauksessa kävi ilmeiseksi, että jo inventointikohteiden valinta on arvottamista; kaikki ohteet nähtiin ainakin tutkimisen arvoisina. Kohteita pyrittiin tarkastelemaan objektiiviseen, täsmälliseen ja tasapuoliseen tapaan niitä arvotettaessa. Tutkimus oli kuitenkin suhteellisen pintapuolista suurimmassa osassa kohteita, mikä johtui kohteiden suuresta lukumäärästä ja toisaalta siitä, että suurinta osaa kohteista ei oltu aiemmin tutkittu arvottamismielessä. Kohteen ikä ja aiemmat arvottamiset vaikuttivatkin painavan vaakakupissa monelta osin. Toisaalta myös erälle Heinäpähän sijoittuvalle pienalueelle annettiin arvoa yhtenäisenä modernismin periaatteita kuvastavana alueena, vaikka kohteiden tieltä on 1969 saneerauskaavan myötä lanattu vielä nykyäänkin romantisoitu puutaloalue.

KAJAANI

Kajaanin rauniolinnan tapauksen tavoitteiden määrittelyssä ei korostettu kohteen kulttuurihistoriallisten arvojen säilyttämistä, vaan siinä keskityttiin käyttöarvon kohentamiseen. Hanke oli siis kokonaisvaltaisen rakennusperinnön hoitoprosessin sijaan osaprosessi, jossa arvottaminen ei ollut pääroolissa. On silti toivoa siitä, että työ edistää rauniolinnan oikeanlaista käyttöä antamalla kohentamisen suunnitteluun konkreettisen, vaikka alustavan pohjan.

Kajaanin tapauksessa korostui jatkuvuuden ja asiantuntijuuden merkitys rakennusperinnön hoidossa. Rauniolinna oli vastikään vaihtanut hoitajaansa, ja ehkä osin elettiin vielä siirtymäaikaa käytäntöjen vakiintumisessa. Tapauksen työ toki tehtiin aiempiin tutkimuksiin ja tarpeisiin pohjautuen, mutta työn täsmällisten tavoitteiden ja sisällön määrittelemisen jatkuivat lähes työn loppuun asti.

Kokonaiskuvan hallinta on siis ensiarvoisen tärkeää rauniolinnan tyyppisissä kohteissa, joissa kalustuksella, opasteilla ja kaiteilla on toisaalta suuri turvallisuutta ja käytettävyyttä lisäävä tekijä, mutta joissa nuo myös herkästi muuttavat kohteen luonnetta. Kuten arkkitehti Tuija Lind väitöskirjassaan toteaa, rauniomaisemassa kaikki lisäykset näkyvät helposti. Raunioihin ei astuta sisään, vaan niille saavutaan, minkä vuoksi raunion ympäristön käsittely vaikuttaa merkittävästi paikan tunnelmaan. Rauniokohteiden – myös Kajaanin rauniolinnan – muutosten sietokykyä tulisi arvioida restaurointiprojektin hankesuunnitelmavaiheessa. Raunioiden arvo piilee usein juuri niiden koskemattomuudessa.³⁸

LOUHISAARI

Louhisaaren tapauksessa painittiin samojen ongelmien parissa, kuin 1800-luvun Euroopassa keskiajan goottilaisia kirkkoja korjattaessa. Vesikatteen restaurointi ja kantavan rakenteen ensimmäinen restaurointivaihtoehto perustuivat konservoivaan linjaan, jossa autenttisen materiaalin ja vaurioiden säilyttämiseksi kohteeseen oltiin valmiita lisäämään kokonaan uusi rakenneosia.

Kantavan rakenteen toinen restaurointivaihtoehto taas lähenteli 1800-luvun tyylirestaurointien periaatteita; 1700-luvulla epätarkasti, ehkä humalassakin rakennettujen kattotuolien liitoksia oltiin valmiita parantelemaan nykytiedon pohjalta. Louhisaaren tapauksessa *tyyli* voitaisiin korvata sanaparilla rakenteen toimintaperiaate. Louhisaaren kattorakenteet ovat jo niin vanhoja ja todistusvoimaisia, että liitosten korjaaminen täydellisesti toimiviksi voisi – ainakin Ruskinin mukaan – vertautua vandalismiin.

³⁸ Tuija Lind, *Rauniot – arvoja ja tekoja. Rauniorestaurointi ja arkeologisten alueiden suunnittelu*, väitöskirja, Aalto-yliopisto, Arkkitehtuurin laitos, 2017, ss. 13–15

6. VIRHEISTÄ

Rakennusperinnön arvottaminen on inhimillistä toimintaa. Tahto kulttuuriperinnön vaalimiseen vaikuttaa kulkeneen ihmisen mukana vähintäänkin vuosituhansia. Syitä ja tapoja vaalimiseen on varmasti ollut vähemmän kuin ihmisiä, mutta useita kuitenkin. Seuraavien sukupolvien armollisena tehtävänä on antaa tuomionsa edellisten teoille.

Sinänsä viattomiin sanoihin on yhdistetty aikojen kuluessa monenkaltaisia tekoja, jotka jälkipolvet ovat arvioineet virheiksi tai suorastaan rikoksiksi. Ruskinin ja kumppaneidensa ryöppyävä *restaurointi*-termin demonisointi heijastuu edelleen Iso-Britannian keskustelussa rakennusperinnön vaalimisesta, jossa konservointia¹ käytetään yläkäsitteenä ja restaurointi ymmärretään lähemmäksi remontointia.

Suomessa perusparannus on muuttunut peruspahennukseksi. Kiinteistönjalostus taas kuulostaa juuri siltä, mitä onkin.

Nykyisen hallitusohjelman eräs tavoite on asuntokannan uudistaminen. Tätä on tarkoitus edistää asunto-osakeyhtiölain osalta niin sanotun purkavan uudisrakentamisen päätöksentekoa helpottamalla. Purkavalla lisärakentamisella tarkoitetaan kasvualueiden kehittämistä siten, että vanhaa rakennuskantaa puretaan ja tilalle rakennetaan enemmän ja uudempaa.² Kenties aiheetta paniikkiin vanhan rakennuskannan puolesta ei ole, onhan maassamme kokonaisvaltainen alueidenkäytön suunnittelujärjestelmä, jolla rakennusten oikeudet taataan. Ajatukset viivähtävät hetken 1960-luvun arvioissa Pispalasta ja Puu-Käpylästä.

Mikä sitten on virhe? Rakennus- tai suunnitteluvirheellä yleensä viitataan vaurioita aiheuttaviin valintoihin. Rakennusperinnön hoidossa kohdetta vaurioittava valinta on tietysti sitäkin pahempi seikka, kun tarkoitus on säilyttää kohde. Joskus virheistä puhuttaessa kyse vaikuttaa silti olevan pikemminkin arvojen ja näkökulman muutoksesta, jotka taas usein ovat seurausta tiedon lisääntymisestä.

¹ Claire Daly, Belgrave Conservation, suullinen tiedonanto, Dronfield, 2014.

² Oikeusministeriö, *Asunto-osakeyhtiöiden purkavan uusrakentamisen helpottaminen turvallisesti, ennakoitavasti ja tehokkaasti*, Oikeusministeriön julkaisu 16/2018, julkaistu 8.5.2018, Helsinki, [viitattu 10.5.2018], saatavissa: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/160832>.

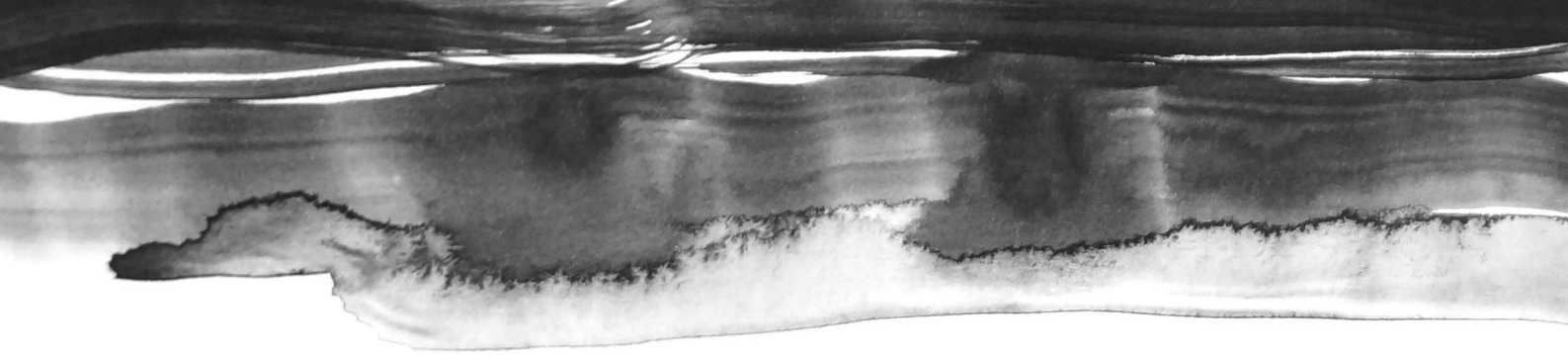
Onko bitumikermi historiallisen lautakatteen alla virhe? Toki ainakin silloin, kun sen asentamistapa lahottaa rakenteen. Muutoinhan kermi on valinta. Onko se kuitenkin väärä valinta? Voiko valinta olla väärä, jos se on vaikuttanut oikealta valintaa tehdessä? Entä, jos tuo kermin riekale on itse asiassa pelastanut koko rakennuksen? Eikö sitä silloin tulisi juhlistaa?

Kysymys bitumikermin oikeudesta olla osa lautakattoa liittyy tietysti kohteen autenttisuuteen. Onko siis vaikkapa 1970-luvulla asennettu bitumikermi poistettava epäautenttisenä 1800-luvun metsäpirtistä? Entä jos kermi toimii vallan hyvin eikä vahingoita kohdetta? Modernien materiaalien käyttöhän on autenttista toimintaa aikakaudelle, ja bitumikermin poiston myötä poistuu yksi rakennusvaihe, eli valinta. Kohde siis palautetaan sen loiston ajoille, kun se oli vielä oikea lautakatto. Entä jos bitumikermi onkin 1970-luvun patinaa? Riippuuko se kohteesta? Onko palauttava restaurointi hyväksyttävämpää metsäpirtin kohdalla kuin 1960-luvulla suurvalta-ajan kartanon restauroinnissa, jossa kohteen säilytettäväksi valittavat kerrostumat liittyivät Mannerheimin lapsuuteen? Ovatko metsäpirtin bitumikerrokset vähemmän arvokkaita, jos ne kertovatkin inhimillisestä laiskuudesta, hölmöydestä, tehokkuudesta tai piheydestä? Haluammeko siis sankarirestauroida kömmänämme?

Maailman tila saa miettimään, onko näitä järkevää miettiä. Onko väliä sillä, miten metsäpirtin lautakatto on korjattu? Ehkä onkin. Ehkä maailma muuttuu sitä paremmaksi, mitä useampi siellä tehtävä asia tehdään niin hyvin kuin mahdollista. Tässä kohden hyvydestä ja hyvin tekemisestä voisi aloittaa lukemattoman määrän päättymättömiä keskusteluja. Luulisin, että hyvyyden perimmäiseen ja inhimillisimpään määritelmään pääsee käsiksi parhaiten, kun sitä ei liiaksi määrittele.

1970-luvun elementtirakennuskannan arvot eivät useinkaan tunnu ilmeisiltä. Itsestäänselvää taas on, että ”uusi on aina uusi”. Itsestäänselvyyksiä ei tarvitse ajatella, sillä ne ovat vain yksi puoli asioista. Jos uskaltautuu ajattelemaan toista puolta, löytää pian puolia lisää. Näin on myös rakennusperinnön arvottamisessa; niin kauan kuin asiaa ajatellaan, muuttuu yksi totuus mahdollisuuksien kirjoksi.

”Tässä vielä yksi teesi:
jos kaupan ovat ihanteesi,
älä ostajaa vastaanota.
Anna sille kusta ja kaviota!”

YUP, ”Pohjoinen zen”,
Lauluja metsästä,
Universal Music Oy, Helsinki, 2001.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

PAINETUT LÄHTEET

Curtis, W. J. R. *Modern Architecture since 1900*. 3. painos. Phaidon Press Ltd, Lontoo 1996.

Eerikäinen, L., Ernvall, P., Koskinen, S., Laine, L., Pulko, V., Savolainen, P., Tenhu, T. & Tolonen, M. ”Louhisaaren kartanon kaakkoisen sivurakennuksen vesikattorakenteiden restaurointisuunnitelma”. Huttunen, M., Eerikäinen, L., Laine, L., Saarinen, P. & Savolainen, P (toim). *Ruotsin suurvalta-ajanvesikattorakenteet suomessa*. Senaatti-kiinteistöt, Helsinki, 2018.

Hirviniemi, H. ”Arvottaminen ydinkysymyksenä”. *Kulttuuriympäristön monet kasvot - Pubetta suojelusta ja restauroinnista*. Perkkiö, M. (toim.). Suomenlinnan hoitokunta, Helsinki, 2013.

Honour, H. & Fleming, J. *Maailman taiteen historia*. 2. painos. Otava, Helsinki, 1994.

Härö, E. ”Kartanoarkkitehtuuri”. *ARS – Suomen taide 1*. Sarajas-Korte, S. & Drake, K. (toim.). Otava, Helsinki, 1988.

Immonen, V. *Tutkimuksen ja hallinnon ristiaallokossa – Muinaistieteellinen toimikunta 2/1917-1972*. Museoviraston julkaisuja 3. Museovirasto, Helsinki, 2016.

Jokilehto, J. *A history of architectural conservation*. Butterworth-Heinemann, Oxford, 1999.

Kairamo, M. *Restaurointitappeja aikaraiteella: Puoli vuosisataa rakennussuojelua ja restaurointia Suomessa*. Licensiaatintyö. Teknillinen korkeakoulu, arkkitehtiosasto, 2006.

Kansainväliset julistukset. ICOMOS International Council of Monuments and Sites, Helsinki, 1992.

Koho, T. *Menneisyyden muistikuvat – Perinne nykyajan arkkitehtuurissa*. Atena Kustannus Oy, Jyväskylä, 2003.

Lind, T. *Rauniot – arvoja ja tekoja. Rauniorestaurointi ja arkeologisten alueiden suunnittelu*. Väitöskirja. Aalto-yliopisto, Arkkitehtuurin laitos, 2017.

Manninen, T. *Oulun kaupungin historia VI: 1945–1990*. Oulun kaupunki, Oulu, 1995.

Melanko, K. & Elo, P. ”Kulttuuriperinnön arvot”. *Kulttuuriperinnön kauneus, hyvyys ja totuus*. Elo, P., Järnefelt, H., Linnanmäki S. & Melanko, K. (toim.). Museovirasto, Helsinki, 2000.

Mäkinen, A. ”Linna Kainuussa, linnanraunio Kajaanissa”. *Linnanraunio sillan alla – Kajaanin linnanraunion restaurointi 2001–2008*. Flink, S. (toim.). Museovirasto, Helsinki, 2008.

- Niskala, K. & Okkonen, I. *Oulun Graadi - 350 vuotta asemakaavoitusta*. Studio Ilpo Okkonen Oy, Oulu, 2002.
- Oulun kaupunkisuunnittelu. *Arvokkaita alueita Oulussa 2015*. Sarja A 219. Oulu, 2015.
- Oulun kaupunkisuunnittelu. *Oulun kulttuuriympäristöohjelma*. Sarja A205. Oulu, 2013.
- Oulun kaupunkisuunnittelu. *Oulun moderni ruutukaavakeskusta. Modernin rakennuskannan inventointi 2016*. Sarja A222. Oulu, 2016.
- Perkkiö, M. *Utilitas restauroinnissa : historiallisen rakennuksen käyttötarkoituksen muutos ja funktionaalinen integriteetti*. Väitöskirja. Oulun yliopisto, Teknillinen tiedekunta, Arkkitehtuurin osasto, 2007.
- Ruskin, J. *The Seven Lamps of Architecture*. George Allen, (julk.). Lontoo, 1900.
- Seppänen, S. ”Avaamaton aarrearkku”. *Linnanraunio sillan alla – Kajaanin linnanraunio restaurointi 2001–2008*. Flink, S (toim.). Museovirasto, Helsinki, 2008.
- Smeds, K. ”Uudistuva Suomi”. *ARS – Suomen taide 4*. Sarajas-Korte, S. et al. (toim.). Otava, Helsinki, 1989.
- Tuomi, T. *Kaupunkikuvan muutokset - Suomalaisten kaupunkikeskustojen suunnittelun tavoitteiden ja todellisuuden kohtaamisesta toisen maailmansodan lopusta 1960-luvun puoliväliin*. Väitöskirja. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, 2005.
- Tuominen, L. ”Arvot ja arvottaminen”. *Rakennusperintömme: kulttuuriympäristön lukukirja*. Lounatvuori, I. & Putkonen, L. (toim.). Rakennustieto Oy, Helsinki, 2001.
- Tuppurainen, Y. ”Arvot ja korjausrakentaminen”. *Arvot ja korjausrakentaminen*. Tikka, R. & Turpeinen, J. (toim.). Pohjois-Pohjanmaan korjausrakentamiskeskus, Oulu, 2003.
- Valkeapää, L. *Pitäjänkirkosta kansallismonumentiksi. Suomen keskiaikaisten kivikirkkojen restaurointi ja sen tausta vuosina 1870–1920*. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto, Humanistinen tiedekunta, Taidehistorian laitos, 2000.
- Vatilo, M. & Kärki, P. ”Lukijalle”. *Rakennusperintömme: kulttuuriympäristön lukukirja*. Lounatvuori, I. & Putkonen, L. (toim.). Rakennustieto Oy, Helsinki, 2001.
- Vuojala, P. ”Paradokseja. Ajatuksia arvoista ja arvojen arvotuksesta restauroinnissa”. *Rakennussuojelu ajassa – Pohdintoja rakennetun ympäristön suojelusta*. Kovanen, K., Ehrström, M., Häyrynen, M., Vepsä, M. ja Kivilaakso, A. (toim.). ICOMOSin Suomen osasto ry, Helsinki, 2014.
- Wäre, R. ”Arkkitehtuuri vuosisadan vaihteessa”. *ARS – Suomen taide 4*, Sarajas-Korte, S. et al., (toim.). Otava, Helsinki, 1989.
- Ylimaula, A.-M. ”Application of the Venice Charter in the Restoration of the Parthenon”. *Nordisk Arkitekturforskning*. no. 2, 1996.

LAIT JA ASETUKSET

Asetus Euroopan rakennustaiteellisen perinnön suojelua koskevan yleissopimuksen voimaansaattamisesta. Annettu Helsingissä 1.2.1992. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1992/19920010>.

Laki rakennusperinnön suojelemisesta 2010/498. Annettu Helsingissä 4.6.2010. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20100498>.

Maankäyttö- ja rakennuslaki 1999/132. Annettu Helsingissä 5.2.1999. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990132>.

Suomen perustuslaki 1999/731. Annettu Helsingissä 11.6.1999. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>.

PAINAMATTOMAT LÄHTEET

Buday, R. *It's a Book. It's a Building. It's a Behavioral Intervention!*. [verkkoartikkeli] Common Edge, julkaistu 14.5.2017. [viitattu 5.5.2018] Saatavissa: <http://commonedge.org/its-a-book-its-a-building-its-a-behavioral-intervention/>.

ICOMOS. *1900-luvun rakennusperinnön suojelun periaatteita - Madridin asiakirja*. [verkkodokumentti] 2011. [viitattu 26.4.2018] Saatavissa: http://www.icomos-isc20c.org/pdf/madridindokumentti_suomeksi08052014.pdf

Kivilaakso, A. *Rakennusperintö suojelun kohteena*. [verkkodokumentti] Suomen rakennustaiteen museo. [viitattu 14.2.2018] Saatavissa: <http://www.mfa.fi/files/mfa/Rakennussuojelu/Rakennussuojelu.pdf>.

Logistiikan maailma. *Prosessien kehittäminen*. [verkkosivu] Reijo Rautauoman säätiö sr. [viitattu 4.5.2018] Saatavissa: <http://www.logistiikanmaailma.fi/logistiikka/tuotanto/prosessien-kehittaminen/>.

Maailman Luonnon Säätiö – World Wide Fund For Nature, Suomen Rahasto sr. *WWF: Ympäristö kärsii, jos maakuntauudistus menee läpi nykymallisena*. [verkkoartikkeli] Julkaistu 08.03.2018. [viitattu 10.5.2018] Saatavissa: <https://wwf.fi/wwf-suomi/viestinta/uutiset-ja-tiedotteet/WWF--Ymparisto-karsii--jos-maakuntauudistus-menee-lapi-nykymallisena-3402.a>.

Museovirasto. *Museoviraston historiaa*. [verkkosivusto] [viitattu 4.5.2018] Saatavissa: <https://www.museovirasto.fi/fi/tietoa-meista/museoviraston-historiaa>.

Museovirasto. *Rakennetun kulttuuriperinnön restaurointi ja hoito*. [verkkosivu] [viitattu 3.5.2018] Saatavissa: <https://www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/rakennettu-kulttuuriymparisto/rakennetun-kulttuuriperinnon-restaurointi-ja-hoito>.

Museovirasto. *Loubisaaren kartano*. Kulttuuriympäristön palveluikkuna. [verkkosivu] [viitattu 12.5.2018] Saatavissa: <https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/rapea/read/>

asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=200265.

Museovirasto. *Unescon kansainväliset kulttuuriperintösopimukset*. [verkkosivu] [viitattu 9.5.2018] Saatavissa: <https://www.museovirasto.fi/fi/tietoa-meista/kansainvalinen-toiminta/kansainvalisia-sopimuksia>.

Museovirasto. *Rakennettu kulttuuriympäristö*. [verkkosivu] [viitattu 3.5.2018] Saatavissa: <https://www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/rakennettu-kulttuuriymparisto>.

Museovirasto. *Rakennetun kulttuuriperinnön restaurointi ja hoito*. [verkkosivu] [viitattu 3.5.2018] Saatavissa: <https://www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/rakennettu-kulttuuriymparisto/rakennetun-kulttuuriperinnon-restaurointi-ja-hoito>.

Museovirasto. *Rakennusperintölailla suojelu*. [verkkosivu] [viitattu 10.5.2018] Saatavissa: <https://www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/rakennettu-kulttuuriymparisto/rakennusperintölailla-suojelu>.

Museovirasto. *Kirkolliset kulttuuriympäristöt*. [verkkosivu] [viitattu 10.5.2018] Saatavissa: <https://www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/rakennettu-kulttuuriymparisto/kirkolliset-kulttuuriymparistot>.

Museovirasto. *Maankäytön suunnittelu ja kulttuuriympäristöt*. [verkkosivu] [viitattu 10.5.2018] Saatavissa: <https://www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/rakennettu-kulttuuriymparisto/maankayton-suunnittelu-ja-kulttuuriymparistot>.

Museovirasto. *Kajaanin linna*. Kulttuuriympäristön palveluikkuna. [verkkosivu] [viitattu 3.5.2018]. Saatavissa: www.kyppi.fi/to.aspx?id=112.1000002064.

Oikeusministeriö. *Asunto-osakeyhtiöiden purkavan uusrakentamisen helpottaminen turvallisesti, ennakoitavasti ja tehokkaasti*. Oikeusministeriön julkaisu 16/2018. Julkaistu 8.5.2018, Helsinki. [viitattu 10.5.2018] Saatavissa: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/160832>.

Opetushallitus. *Prosessit*. [verkkosivu] [viitattu 4.5.2018] Saatavissa: http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/laadunhallinnan_tuki/leonardo_quality_in_vet_schools/balanced_scorecard/bsc_prosessi/prosessit.

Project of an International Declaration concerning the Laws and Customs of War. [verkkodokumentti] Brysseli, 1874. Viitattu 14.4.2018. Saatavissa: <https://www.legal-tools.org/doc/af7da3/pdf/>.

Rakennetun omaisuuden tila ROTI 2017. Suomen Rakennusinsinöörien Liitto RIL ry, Helsinki, 2017.

Tieteen termipankki. *Folkloristiikka : kulttuuriperintö*. [verkkodokumentti] [viitattu 28.04.2018] Saatavissa: <http://www.tieteentermipankki.fi/wiki/Folkloristiikka:kulttuuriperintö>.

Tieteen termipankki. *Filosofia:arvorelativismi*. [verkkosivu] [viitattu 8.5.2018] Saatavissa: <http://www.tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:arvorelativismi>.

Tieteen termipankki. *Filosofia:arvo-objektivismi*. [verkkosivu] [viitattu 8.5.2018].
Saatavissa: <http://www.tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:arvo-objektivismi>.

Tieteen termipankki. *Filosofia:arvosubjektivismi*. [verkkosivu] [viitattu 8.5.2018]
Saatavissa: <http://www.tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:arvosubjektivismi>.

Tieteen termipankki. *Filosofia:arvo*. [verkkosivu] [viitattu 8.5.2018] Saatavissa: <http://www.tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:arvo>.

Tieteen termipankki. *Taloustiede:arvo*. [verkkosivu] [viitattu 8.5.2018] Saatavissa:
<http://www.tieteentermipankki.fi/wiki/Taloustiede:arvo>.

Tieteen termipankki. *Filosofia : arvottaminen*. [verkkosivu] [viitattu 29.4.2018]
Saatavissa: <http://www.tieteentermipankki.fi/wiki/Filosofia:arvottaminen>.

Tolonen, M. *Kajaanin rauniolinna – asiakasturvallisuus ja käytettävyys*. Raportti 12.10.2016,
Metsähallitus.

Valtioneuvoston päätös valtakunnallisista alueidenkäyttötavoitteista, annettu
14.12.2017.

Ympäristöministeri. *Rakennussuojelu*. [verkkosivu] Julkaistu 21.8.2015, päivitetty
9.3.2018. [viitattu 29.4.2018] Saatavissa: [http://www.ymparisto.fi/fi-FI/
Elinymparisto_ja_kaavoitus/Elinymparisto/Kulttuuriymparisto/Kulttuuriympariston_
hoidon_keinot/Rakennussuojelu](http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Elinymparisto_ja_kaavoitus/Elinymparisto/Kulttuuriymparisto/Kulttuuriympariston_hoidon_keinot/Rakennussuojelu).

Ympäristöministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö ja Museovirasto
Kulttuuriympäristömme. [verkkosivu] Julkaistu 8.12.2015, päivitetty 6.10.2017. [viitattu
14.2.2018] Saatavissa: [http://www.kulttuuriymparistomme.fi/fi-FI/Tutki_ja_tutustu/
Kulttuuriymparistomme](http://www.kulttuuriymparistomme.fi/fi-FI/Tutki_ja_tutustu/Kulttuuriymparistomme).

Ympäristöministeriö. *Maankäyttö- ja rakennuslain uudistus*. [verkkosivu] Julkaistu
10.3.2017, päivitetty 17.4.2018. [viitattu 5.5.2018] Saatavissa: [http://www.ym.fi/
mrluudistus](http://www.ym.fi/mrluudistus).

SUULLISET LÄHTEET

Daly, C. Belgrave Conservation. Suullinen tiedonanto. Dronfield, 2014.

Hirviniemi, H. *Arvottaminen osana kulttuuriperinnön hoitoa ja suojelua*. Luento 11.2.2016.
Arkkitehtuurin historia ja korjaussuunnittelu, Arkkitehtuurin tiedekunta, Oulun
yliopisto.

Salastie, R. *Arvottaminen rakennussuojelun työkaluna – Metodisia ja käytännön
lähestymistapoja – Esimerkkejä Helsingistä*. Vierailuluento 8.11.2017. Arkkitehtuurin
historia ja korjaussuunnittelu, Oulun yliopisto.

